

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**İSTANBUL'DA MEKÂNSAL DAMGALAMANIN
HARİTALANDIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hürşah Utku KAYA

Sosyoloji Anabilim Dalı

Genel Sosyoloji ve Metodoloji Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yıldırım ŞENTÜRK

EKİM 2019

Hürşah Utku KAYA tarafından hazırlanan İSTANBUL'DA MEKÂNSAL DAMGALAMANIN HARİTALANDIRILMASI adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç Dr. Yıldırım ŞENTÜRK

Tez Danışmanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalında

Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman

: Doç. Dr. Yıldırım Şentürk

Üye

: Prof. Dr. Murat ÇETİN

Üye

: Dr. Öğretim Üyesi Aylin Dikmen Özarslan

Üye

: _____

Üye

: _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak yazılmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Hürşah Utku KAYA

İSTANBUL'DA MEKÂNSAL DAMGALAMANIN HARİTALANDIRILMASI

ÖZET

Dünyanın hemen her yerinde bazı bölgeler kötü ve iyi özellikleri üzerinden damgalanmışlardır. Bu durum İstanbul'da yaşayanlar için de aynı olmakla birlikte genellikle bu gibi bölgeler, içinde yaşayan insanlarla beraber anılır. Bu bölgelerde yaşayan insanlar, bölgenin damga ve toplumsal algısıyla beraber yaşar. 20. yüzyılın başlarında Amerika'da da rastlanan bu damgalanmış bölgelerde bölgelerde suç oranlarını azaltmak ve bu bölgeleri düzeltmek için bazı toplu konut projeleri yapılmıştır. Kent planlama veya mekânı değiştirmeye toplumsal sorunlara ve suç oranlarına gerçekten müdahale etmek mümkün müdür? Bu projelerin bazıları olumlu sonuçlara ulaştı fakat bazıları ise "modern mimarlığın çöküşü" olarak adlandırılmıştır. Bu çalışmanın da tartışacağı konulardan biri bu olacaktır. Mekânlar mı damgalıdır, yoksa insanlar mı? Bu iki özne birbirinden bağımsız bir biçimde ele alınabilir mi?

Bazı bölgelerde de politik bir yönlendirme aracı olarak kent planlama yöntemlerine başvurulmuştur. Böylece mekân ve bellek arasındaki ilişkinin değiştirilmesi ile gündelik pratikler ve bazı politik toplumsal tavırları da değiştirmek hedeflenmiştir. Bu konuda da bu çalışma içerisinde Paris Şanzelize örneğini aktaracağız. Peki mekân ve bellek ilişkisinin ortak bağlamı nedir? Neden birini tetiklemek diğerini de tetiklemektedir?

Bu çalışmanın amacı dünyadaki benzer tartışmalara değinmek, *damga* ve *mekân* kavramlarını ele almak ve bağlantıları üzerine bir tartışma açarak bu konuyu İstanbul üzerinden ortaya koymaya çalışmaktır. İlk olarak bu çalışma bir yanıla mekânın, toplumların veya toplulukların nasıl damgalandıklarını anlamayı; birbirileri arasındaki ilişkiyi görmeyi ve mekânsal damganın gerçekten söz edildiği kadar önemli olup olmadığına bakmayı ve insanların hayatlarına tesirini tartışmayı hedeflemiştir. İkinci olarak ise İstanbul özelinde hangi bölgeler mekânsal damgalanmanın etkisindedir ve ne üzerinden damgalanmışlardır sorularının cevaplarını, yapılan görüşmelerde ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Böylesi bir araştırma için ise gezici meslekler (taksici, polis, bölge müdürleri, pazarcı ve benzeri) ile yapılan görüşmelerde hem bu sorulara cevap aramayı hem de görüşmecilerin düşünceleri üzerinden İstanbul haritasını bu açıdan değerlendirmeyi hedeflemiştir. Yani mekânsal damgalamanın bir İstanbul haritasını çıkarmak hedefiyle yola çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mekân, damga, haricilik, etiket, mekânsal damga, mekânsal damgalama, İstanbul

THE ISTANBUL MAP OF SPATIAL STIGMATIZATION

ABSTRACT

Some regions around the world have been stigmatized because of their characteristics. This situation is the same for those living in Istanbul. And like nature, this environment is lived together with the living. If you want these days, determine where you are going, and together with your head this stigma and social perception live together. In the early 20th century, there were places in America. To correct crime rates and these areas. Was it possible to redirect the city to planning and to change the space and really to the problems and crime rates? I believe in the positive results as a result of these projects, but it was called lar the collapse of modern architecture Bu. That's exactly what we're doing. Are the places stigmatized or people? Or can it be handled independently from one another? That is the only attempt to change architecture or space. Planning and planning at the same time. Finally I believe the relationship with the space memory community. What is the common name of the relation between space and memory in Paris? Triggering the trigger triggered the other? We will look for answers to these and similar questions.

First of all to say something on a topic. Our intention is to address similar debates in the world, to explore the concepts of stigma and space, and to open a discussion on the connection to address this issue in Istanbul. Also, as I mentioned, you can use a backing for other examples and narratives on this subject, to reconsider the situation of the contents with a perspective from there; prefer similar and / or different aspects of other samples.

First of all, this study aims to understand how the space, societies or communities are connected, to read the unity of each other, and to see that the spatial stigma is truly meaningless, and that they are looking at each other, and secondly, in what areas they are under the influence of spatial stigmatization and, in particular, when they are interviewed. aimed to remove the middle. For this kind of research, we meet with mobile professions (taxi drivers, police, regional managers, marketers and so on) and they both seek answers to these questions and plan the interviewers. In other words, spatial stigmatization was set out with the aim of taking one in Istanbul.

Keywords: Space, stigma, embellishment, label, spatial stigmatization, Istanbul

ÖNSÖZ

Kent ve mekân tartışmalarının arttığı son yıllarda bir mimar olarak bu tartışmalardan uzak kalamayacağımı fark ettim. Bu sebeple merakla okumaya, öğrenmeye ve tartışmalara dahil olmaya çalıştığım öğrencilik yıllarımdan bir süre sonra kendimi Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversite'sinde sosyoloji bölümünde buldum. Bu sayede bakış açımda ciddi değişiklikler yaratan ve beni başka bir yol ile anlamaya yöneltten başta bütün MSGSÜ hocalarıma teşekkür ederim. Aynı zamanda hayatımın ve eğitim hayatımın her bir saniyesinde beni eğitime ve bilime yönlendirerek destek olan annem, babam ve kız kardeşime çok teşekkür ederim. Bütün bunların yanında yüksek lisans öğrenimi sırasında tanışma fırsatı bulduğum ve bütün süreç boyunca her türlü koşulda desteklerini hissettiğim Elif Yıldız, Asya Durmaz, Gözde Başkoç ve Türkiye'de olmamasına rağmen desteğini asla esirgemeyen Zelal Karataş'a çokça teşekkür etmek istiyorum. Son olarak çalışmanın başından sonuna çok bilgilerinden ve tecrübelerinden zevkle faydalandığım danışman hocam Yıldırım Şentürk'e, jüri üyesi olarak tez savunmama katılmayı kabul eden Aylin Dikmen ve Murat Çetin'e teşekkür ederim. Sevgiyle.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	IX
ÖNSÖZ.....	XI
İÇİNDEKİLER.....	XIII
KISALTMALAR.....	XV
ŞEKİLLER LİSTESİ	XVII
TABLolar LİSTESİ	XIX
1. GİRİŞ.....	1
2. KENT, MEKÂN VE MEKÂNSAL DAMGALAMA.....	16
2.1 MEKÂN VE KENTLEŞME	16
2.2 DAMGA VE DAMGALAMA	24
2.3 MEKÂN, BELLEK, DAMGA İLİŞKİSİ ÜZERİNE	33
3. İSTANBUL'DA MEKÂNSAL DAMGALAMANIN HARİTALANDIRILMASI.....	50
3.1 UĞRAMA MEKÂNLARI.....	64
3.2 DAMGALANMIŞ BÖLGELER.....	78
3.3 DEĞİŞEN BÖLGELER	86
4. SONUÇ	91
KAYNAKÇA.....	97
EKLER	100
ÖZGEÇMİŞ	102

KISALTMALAR

AVM	: Alışveriş Merkezi
Çev	: Çeviren
SHP	: Sosyaldemokrat Halkçı Parti
ss	: Sayfa sayısı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TL	: Türk Lirası
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: İstanbul'da mekânsal damgalamanın haritalandırılması	55
Şekil 2: İstanbul'da siyasi olarak damgalanmış bölgeler	56
Şekil 3: İstanbul'da güvensizlik açısından damgalanmış bölgeler	57
Şekil 4: İstanbul'da suç potansiyeli üzerinden damgalanmış bölgeler...	59
Şekil 5: İstanbul'da erillik ve toplumsal cinsiyet üzerinden damgalanmış bölgeler	60
Şekil 6: İstanbul'da din ve muhafazakârlık üzerinden damgalanmış bölgeler	61
Şekil 7: İstanbul'da etnik ve demografik yapı üzerinden damgalanmış bölgeler	62
Şekil 8: İstanbul'da söylem üzerinden damgalanmış bölgeler	63
Şekil 9: Mekânsal damgalama algısının oluşumu	94

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Anket katılımcılarının yaş dilimi	51
Tablo 2: Anket katılımcılarının cinsiyet dağılımı.....	51
Tablo 3: Anket katılımcılarının bölge seçimlerini etkileyen faktörler	52
Tablo 4: Anket katılımcılarının yaşamayı tercih etmeyecekleri bölgeler	53
Tablo 5: Anket katılımcılarının tercih edecekleri bölgeler	54
Tablo 6: İstanbul'da siyasi olarak damgalanmış bölgeler	56
Tablo 7: İstanbul'da güvensizlik açısından damgalanmış bölgeler	57
Tablo 8: İstanbul'da suç potansiyeli üzerinden damgalanmış bölgeler ..	58
Tablo 9: İstanbul'da erillik ve toplumsal cinsiyet üzerinden damgalanmış bölgeler	59
Tablo 10: İstanbul'da din ve muhafazakârlık üzerinden damgalanmış bölgeler	61
Tablo 11: İstanbul'da etnik ve demografik yapı üzerinden damgalanmış bölgeler	62
Tablo 12: İstanbul'da söylem üzerinden damgalanmış bölgeler	63

1. GİRİŞ

İnsanlar tasvir edildiklerinde belirli özellikleri ile tanımlanmaktadır. Bunlar fiziksel, mental veya başkaca özellikler olabilmektedir. Mekanlar da benzer şekilde çeşitli özellikleri ile tanımlanmaktadır. Bunlar bazen kişilerin şahsi tecrübeleriyle ilgili olurken bazen duydukları, okudukları veya izledikleri ile ilintili olabilmektedir. Yani bir bölge düşünüldüğünde yalnızca coğrafi bir konum olarak değil, aynı zamanda kimliğiyle de akla gelmektedir. Mekânın tanımlanması konusunda da dünya ölçeğinde binalardan, binaların içindeki küçük odalara kadar, kapsama alanı oldukça geniş bir konudan bahsetmek mümkündür. Eğer Türkiye'den bakacak olursak; Ortadoğu'nun "gerici" ve "yobaz" olarak tanımlanması, Avrupa ve ABD'nin "medeniyet" ile anılması, Afrika'nın "yoksulluğu" ve "geri kalmışlığı", İran'ın "muhafazakâr" ve "şeriat yönetimi", Küba'nın "sosyalist" olarak anılması da bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bu bölgelerde yaşayan insanlar da yaşadıkları bölgeyle akla gelmekte ve oranın kimliği ile beraber anılmaktadır. Bu da bazen hiç deneyimlenmemiş bir bölgedeki insanlara karşı bir fikir sahibi olunmasına sebebiyet vermektedir. Bu sebeple mekânsal algı, insanları da bir biçimde yaşadıkları bölge üzerinden kategorize etmekte ve tanımlamaktadır.

Bu mekânsal algıdan/tanımlamadan daha küçük ölçekli bir bakış üzerinden bahsetmek gerekirse, aynı yapı içerisinde yaşayan/çalışan insanların bulundukları odalar, katlar bile belli bir kimlik ve statüye işaret ettiği görülecektir. Örneğin çok fazla insanın çalıştığı bir ofiste, kendine ait bir odada çalışan birinin diğer çalışanlardan daha üst mevkide olduğu anlamına gelebilmektedir. Veya hemen kapı girişinde, bodrum katta yahut çok küçük bir odada çalışan birisiyse düşük mevkide bir çalışan olarak tanımlanabilmektedir. Hatta iş toplantılarında masanın oturma düzeni dahi bir statü belirlemektedir. Örneğin masanın başında oturan ve ona yakın olanlar genellikle daha üst mevkidedirler.

Yine Türkiye içinden örneklere bakacak olursak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri yıllarca "tehlikeli" bölgeler olarak anılmıştır. Kentler içerisinde de bazı bölgeler bir şekilde suç potansiyeli, terör olayları, demografik yapısı gibi bazı nitelikler ile ilişkilendirilmiştir ve bu bölgelerin bir kısmıyla ilgili bir deneyim edinilmemesine rağmen kişilerde bölgesel algılar oluşmuştur. Çünkü "kaçınılması gereken" diğer şeylerde olduğu gibi toplum, kendi tespitlerini yapmış ve bu bölgelere asla girilmemesi konusunda herkesi tembihlemiştir. Richard Sennett, *Saygı* eserinde şöyle sormaktadır:

"Kişisel olarak çok az insanı tanıyabiliriz; karmaşık toplumlarda sahneyi çeşitli toplumsal tiplerden oluşan bir oyuncu kadrosu doldurur; bunların yaşamları kolayca anlaşılabilir değildir. O zaman bizim içimizde, kişisel olarak tanımadığımız kimselere tepki veren nedir?"¹

Benzer bir biçimde hiçbir şekilde tanışıklığımızın olmadığı bölgeler ve bölge sakinleri ile ilgili bizde bir fikir yaratan tepki nedir? Bu bölgelerle kurulan ilişkiler de mevcut algı ile beraber farklılaşmaktadır. Tıpkı bölgenin sakinlerinin yaklaşımının farklı olabileceği gibi. Bu güvensizlik halinin giderilmesi için de bazı önlemler alınmaktadır.

Kent içerisinde daha "tehlikeli" olarak tanımlanan bölgeleri "güvenli" hale getirmek için bu konularda her dönem bazı çalışmalar yapılmıştır. Örneğin Amerika'daki gettoların iyileştirilmesi ve dönüştürülmesi için 1935'li yıllarda yapılan toplu konutlar, Fransa'da Napolyon döneminde Paris'in Haussman planı ile düzenlenmesi ve yine Berlin ve Viyana'da benzer düzenlemelerin yapılması bu tedbirlerin birkaçıdır. ² Bunlara karşılık başarısızlıkla sonuçlanan Pruitt-Igoe ve Green Cabrini gibi toplu konut projeleriyle iptal edilmiş ve tamamen yıkılmıştır. Dönem dönem benzer bir biçimde böylesi bölgelerin sakinlerinin yerleri değiştirilerek bazı çözümler aranmış, bazen de kentsel dönüşüm projeleri uygulanmıştır. Bazı projeler görece başarılı olmuş, bazıları ise istenilenden çok uzak kalarak farklı sonuçlar doğurmuştur. Bazen de bütün bunlar dışında gerçekleştirilen projeler beklenmedik olumsuz etkiler yaratmıştır.

¹ Sennett, Richard (2005). Saygı (ss.63.) Ü. Bardak, (Çev.) İstanbul - Ayrıntı Yayınları

² http://www.mimarizm.com/haberler/haussmann-in-paris-i-gercekten-haussmann-in-eseri-mi_117518 Amber EROYAN (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2016)

Benzer projeler ve tartışmalar ülkemizde de her dönemde gündeme gelmektedir. Türkiye'deki damgalanmış bölgelerden ve çalışmalardan söz etmek gerekirse bu konuda yapılan araştırmalardan bir kısmı; Egemen Yılgür'ün çalıştığı "Bir Biyopolitik Süreç olarak Mekânsal Damgalama: Hacıhüsrev Örneği" çalışmasında Romanların yaşadığı bir bölgeyi ekşisözlük verileri dahil olmak üzere medya üzerinden de değerlendirmiştir. Yine Özlem Akkaya ve Egemen Yılgür'ün ortak çalışması olan "Yerel Düzeyde Sınırlı Mekânsal Damgalama: "Çingene Damgası" da Çingenelik damgası ve Çingene mahalleleri üzerine yapılmış örnek bir diğer çalışmadır. Başak Ekim Akkan, Mehmet Baki Deniz, Mehmet Ertan'ın "Sosyal Dışlanmanın Roman Halleri" ve Elif Gezgin'in "Damgalanan Mekânda Yaşam: Bir Kentin Ötekisi olmak" isimli çalışmaları, yine damgalama üzerine Romanlar özelindeki örneklerdir. İç göç ve dış göçler ve bu göçlerin sonucu olarak Denizli ilinde oluşan 5 ayrı göçmen bölgesini ele alarak konuya farklı bir bakış getiren Çağla Ünlütürk Ulutaş ve Asiye Kamber'in ortak çalışması olan "İç Göç ve Mekânsal Dışlanma" ise gecekonduları ve yoksul mahallelerini de bu tartışmaya dahil etmektedir. Mustafa Çağlar Atmaca'nın çalışması "Adana, Şakirpaşalı Gençlerin Sosyo-Mekansal Damgalanmayla Başa Çıkmaya Yönelik Gündelik Taktikleri" de Adana'nın Seyhan ilçesine bağlı Şakirpaşa bölgesinde yaşayan gençler üzerinden hem sokak ekonomisini nasıl kurduklarını hem de mekânsal damgalamanın dezavantajları ile başa çıkma yollarını anlattığı bir araştırmadır. Bu çalışmaların birçoğu bölgesel olarak yapılmıştır.

Kentsel dönüşüm ve mega projeler, büyük tartışmalarla beraber hayata geçirilirken bu konular üzerinde bir yandan akademik çalışmalar yapılmakta, öte yandan da siyasi tartışmalar devam etmektedir. Çoğu projede meslek örgütleri de bu tartışmalara dahil olmakta ve hatta Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) birçok konuda proje iptalleri için davalar açmaktadır. Bu tartışmalar altında uygulanan projelerin bazı bölgeleri daha planlı ve güvenli hale getireceği söylenirken bazı bölgeleri ise suçtan ve terörden arındıracağı söylenmektedir. Çeşitli sebeplerle uygulanan bu projelerle beraber kentin ekonomik yönelimleri ve -iç ve dış- göçlerin de etkisi ile kentler içerisindeki mekânsal algı da değişmeye

başlamıştır. Bu konudaki tartışmaların ağırlık merkezlerinden biri de uygulanan/tartışılan projelerin de etkisi ile İstanbul olmuştur.

Sulukule, Tarlabası, Fikirtepe gibi bölgelerde yapılan kentsel dönüşüm projeleri; Marmaray, Yavuz Sultan Selim Köprüsü, İstanbul Havalimanı gibi mega projeler; Suriye’de yaşanan savaşın etkisiyle gelen göçmen dalgası ve bütün bunların yarattığı ekonomik kaymalarla beraber İstanbul birçok yönden değişime uğramıştır ve uğramaya devam etmektedir. Bu değişen ve dönüşen bölgelerle beraber orada yaşayan insanlar da bu değişimlerden etkilenmektedirler. Kent sakinleri bazı durumlarda bu projelerin etkisi ile yerlerinden olmakta, bazı durumlarda ise yeni iş ve barınma olanaklarının yaratıldığı büyük projelerle beraber farklı merkezlere doğru kent içinde hareket etmektedirler. Bu yaşanan değişimler de İstanbul’un ve İstanbul’da mekânsal algının değişmesine sebebiyet vermektedir.

Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası dünyanın ekonomik dengesinin değişmesi ve sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte, 1950’lerin milat sayılabileceği tarihten başlayarak Türkiye’de hem iç hem de dış göçün arttığı görülmektedir. Ülke siyasetinin de ekonomiye bağlı şekillenmesi neticesinde özellikle İstanbul üzerinden sosyoekonomik planlar ve projeler dönemi başlamış ve etkileri bugün de devam eden kent siyaseti ve dönüşümü başlamıştır. Bu değişimler Adnan Menderes hükümetiyle birlikte 1957 seçimleri sonrası yerel yönetim siyasetiyle devam etmiştir. Bu dönemde bir yandan iş merkezleri oluşturularak yeni merkezler yaratılırken öte yandan sanayileşmeye bağlı göç ile gecekondu mahalleleri de oluşmaya başlamıştır. Devamında ise 1960’lı yıllardan 80’li yıllara doğru süren politik atmosferin etkisiyle İstanbul yeni bir biçim kazanmıştır. Şükrü Aslan tarafından ele alınan *1 Mayıs Mahallesi "1980 öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent"* kitabında Aslan 70li yıllardan ve gecekondulaşmadan bahsederken şöyle demektedir:

“Gerek daha önceden kurulmuş gecekondulardaki kitlelerin kentsel hizmetlerden yararlanma talepli eylemleri gerekse yeni gecekondu mahallerini inşa etmeye yönelik hareketler hızla artmaktaydı. Aynı şekilde, dönemin siyasal saflaşmasına bağlı olarak konut bölgelerinin homojenleşmesi nedeniyle saldırılarla karşılaşması

riski ve güvenlik kaygısı oluşuyor; bu güvenlik kaygısı da gecekondulaşmanın hareketinin örgütlü şekilde gelişmesine elverişli bir zemin yaratıyordu.”³

Bu oluşumun bizlere gösterdiği şey kentleşmenin devlet planlaması dışında da toplumsal hareketler neticesinde de vücut bulabileceğidir. Yine bu hareketler ve siyasal saflaşmanın sonucu olarak kurulan gecekondulaşma mahallelerinde konut sahibi olma duygusu, kente göç edenlerin ve yoksulların da ilgisini çekmiştir. Aslan bu konuya da şöyle değinmektedir.

“1970’li yılların kentleri, hızla gecekondulaşan kentlerdi. Bir konu seçeneği olarak gecekondulaşma, sadece göçle gelenlerin değil, aynı zamanda kent sakinleri arasında düşük gelirli olduğu için ev sahibi olması neredeyse olanaksız olan mülksüz kesimlerin de ilgi odağıydı.”⁴

Böylece 1970-80’li yıllarda İstanbul’da köhne, göz önünde olmayan bazı bölgeler; hem kent yoksulları hem göçmenler hem de siyasi ve etnik grupların da etkisi ile birer gecekondulaşma mahallelerine dönüştüler. Aslan, yine bu konuda “Kent toplumsal hareketleri, kentsel anlamları, imgeleri, yapıları ve tabii mekanları da dönüştürürler.”⁵ demektedir. Gecekondulaşma veya kentsel hareketler, konut sorununa bir alternatif olmanın yanında mekânsal ve toplumsal olarak da farklı bir gündelik pratik yaratmaktadırlar.

20. yüzyılın sonlarında, dünyadaki bazı kentler, bulundukları ülkelerden daha öne çıkarak dünya pazarına girerek ve marka değeri kazanarak bir nevi özerkleşmişlerdir. 1980 Askeri Darbesi ve sonrasına denk gelen süreçte, Türkiye için en uygun kentin İstanbul olarak belirlenmesiyle birlikte benzer süreç yaşanmıştır. Bu markalaşma gayesinde önce hukuki adımlar atılmıştır. Öncelikle Büyükşehir Belediyesi olmasıyla birlikte İstanbul’a özgün bir konum sağlanmış ve ardı sıra yapılan diğer hukuki düzenlemelerle de büyükşehir belediyeleri için köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerin odağı da çoğu zaman yine İstanbul olmuştur.

Aynı zamanda konu İstanbul olduğunda kentsel dönüşüm etkilerinden de bahsetmek gerekmektedir. Bu konuda son dönemlerde en çok bilinen bölgeler Tarlabası ve Fikirtepe olarak örneklenebilir. Kentsel dönüşümün

³ ASLAN, Ş. (2010) 1 Mayıs Mahallesi “1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent” (ss.77) İstanbul – İletişim Yayınları.

⁴ Aslan, Ş

⁵ ASLAN, Ş. (2010) 1 Mayıs Mahallesi “1980 Öncesi Toplumsal Mücadeleler ve Kent” (ss.189) İstanbul – İletişim Yayınları.

etkileri yalnızca daha güvenli ve konforlu yaşam alanları sağlamamakta aynı zamanda dönüşen bölgenin ekonomik değerini ve sosyal statüyü de arttırmaktadır. Bu sebeple özellikle semtin yoksulları bir şekilde sosyo-ekonomik uyumsuzluklar sonucunda bölgeyi terk etmektedirler. Böylece bölgenin sosyal yapısı da değişim göstermeye başlamaktadır. Bu durum İstanbul'un dönüşümü ile ilgili hazırlanmış olan İstanbul Dönüşüm Coğrafyası raporunda şöyle aktarılmaktadır:

"Tarlabaşı projesi ise çok daha heterojen bir topluluğun yaşadığı bir bölgede geliştirilmiş; marjinal sayılan Kürtler, Romanlar, translar, Afrikalı göçmenler vb. bölgeden tam anlamıyla sürülmüştür. Yalnızca ev sahiplerini hak sahibi sayan proje, böylesine yoksul mahallelerde kiracılık oranının çok yüksek, dolayısıyla etkilenen kesimlerin öncelikle yoksul kiracılar olduğu gerçeğine sırtını çevirmiş; gayrimenkul değerlerini yaklaşık 15 kat arttırınca da bu kesimlerin Tarlabası'nda yaşama ihtimali doğal olarak ortadan kalkmıştır. Tarlabası bölgesinin küçük sayılabilecek bir kısmı için geliştirilen bu projenin uygulandıktan sonra bölgenin tamamını etkisi altına alacağı, bir yandan kamu eliyle geliştirilen projelerle yeni aşamaların gerçekleştirileceği, bir yandan da piyasanın kendi girişimleriyle yenilemelere başlayacağı, yani dönüşümün hızlanarak süreceği öngörülebilir. Bu sürecin gerçekleşmesi halinde, Tarlabası yalnızca mekânsal olarak yenilenmeyecek, bütün kullanıcı profili ile birlikte toplumsal ve ekonomik ilişkiler de yenilenmiş olacaktır. Bugün Tarlabası'nda yaşayan insanların ise aynı Sulukule örneğindeki gibi kentin merkezinde başka yoksul mahallelere taşınması beklenir."⁶

Bu anlamda İstanbul'da kentsel dönüşüm dünyadaki diğer örneklerle bazı benzerlikler göstermektedir. Genel olarak kentsel dönüşüm denildiğinde akla gelen şey kentsel dönüşümün "yenilenme" ve daha "yaşanılabilir" bölgeler yaratma açısından bir biçimde "güvensiz" olarak damgalanmış bölgeleri dönüştürmesidir.

İstanbul'un dönüşümünde özellikle Suriyeli olmakla beraber göçmenlerin varlığına da dikkat çekmek gerekir. Özellikle 2019 yılında nüfusun %3.64'üne denk gelen 547 bin 943 Suriyelinin yaşadığını söylersek bu ani nüfus artışı ciddi anlamda birçok dinamiği etkilemiştir. ⁷ Suriyeli göçmenlerin gelişi, sadece bir nüfus artışı değil aynı zamanda bir kültürün de taşınması anlamına gelmektedir. Bu konuda 90'lı yıllarda yaşanan

⁶ ÇALIŞKAN, Ç. Olgun., ÇILGIN, Kumru., DÜNDAR, Uğur., YALÇINTAN, M. Cemal (2012) İstanbul Dönüşüm Coğrafyası <https://istanbuldonusumcogrfyasi.wordpress.com>

⁷ <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi> (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2017)

göçler ile ilgili *İstanbul Küresel İle Yerel Arasında* isimli kitabında Çağlar Keyder şöyle aktarıyor:

“1960'lı ve 70'li yıllarda kentin çekiciliğine kapılarak göç edenlerden farklı olarak, 80'li ve 90'lı yıllarda göç edenleri Anadolu'daki ortamlarından koparan, ekonomik ve politik krizler, özellikle de Güneydoğu ve Doğu'daki savaştır. Bu yeni göçmenler İstanbul'a perişan bir halde geliyorlardı. Köyleriyle hiçbir bağları kalmamış olduğu için, başlangıç aşamaları için bir destek ummaları mümkün değildi. Dolayısıyla başlarını sokabilecekleri yerler alçak gönüllü olmak zorundaydı. Kendi başlarına kamu arazisini işgal ederek konut yapma gibi bir olanakları da yoktu. Bu yüzden, gecekondu mahallelerinde nüfus yoğunluğunun artmasıyla birlikte günümüzde yaşanan dönüşüm, çevre ülkelere özgü bir yoksul mahalle oluşumu ("slum"laşma) olarak görülmelidir.”⁸

Bu tespitler benzer bir biçimde bir savaş madunu olarak İstanbul'a gelen Suriyeli göçmenler için de benzerlikler taşımakta diyebiliriz. Bu bir yandan enformel ekonominin, konut ve işyeri kiralalarının ve emek gücünün yeniden şekillenmesi anlamına gelmektedir. Kent, var olan dinamikleriyle zaten belirli bir hızda değişim sağlamaktadır. Kentin bu dinamiklerine etki yapan başka etkenler de var olduğunda bu değişim ivmesini hızlanarak arttırabilir.

Mekânsal damga da sabit kalmayarak kentin dinamikleri ile beraber değişim göstermektedir. O halde gecekondu mahallelerinde, suç ile ilişkilendirilmiş bölgelerde, şehrin gözde veya popüler bölgelerinde de bu değişim kendini göstermektedir. Yaşadığı kentsel dönüşümler ile beraber İstanbul için de mekânsal algılar değişmektedir. İstanbul'da mekânsal damgalamayı anlamaya çalışırken kentin dinamiklerini, dönüşümünü de göz önünde bulundurarak ele almak daha doğru olacaktır. Bir dönemin İstanbul'unu Mübeccel Kıray'ın gözünden ele alacak olursak:

“Bu geçiş mıntıkalarını takip eden ucuz ve orta halli konut mıntıkları geniş bölgeler işgal ederler. Şehrin taşıdığı iş ve geçim imkânlarına göre bu mıntıklar yayılır gider. Aksaray, Kocamustafapaşa, Edirnekapı ve Şişli, Fatih, Nişantaşı, Kurtuluş ve benzerleri hep bu cins yerlerdir. Buraları şehrin istikrarlı ve nispeten mütecanis nüfus topluluklarıdır. Mamafih şehrin merkezinin ikinci mıntıkayı istilâsı ile ordan kaçanlar bu mıntıkadaki nüfusu sıkıştırırlar.”⁹

Bu anlatıya göre aktarılan dönem itibariyle Aksaray ve Nişantaşı bölgeleri eş olarak değerlendirilmiştir. Fakat günümüz itibariyle Aksaray bölgesi

⁸ KEYDER, Çağlar. (2013) *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında*. (ss.189) İstanbul – Metis Yayınları

⁹ Kıray, B. Mübeccel. (1998) *Kentleşme Yazıları*. (ss.12) İstanbul – Bağlam Yayıncılık

göçmenlerin daha yoğun yaşadığı bir geçiş bölgesi özelliği taşıırken Nişantaşı ise lüks olarak bilinen bir bölgedir. Mekânsal algılar da dönüşen şehir dinamikleri ile birlikte değişmiştir. Bazı bölgeler bu damgalardan kurtulurken bazı bölgeler de mekânsal olarak damgalanmaya maruz kalmaktadırlar. Örneğin Tarlabası projesinin başlamasıyla beraber Tarlabası bölgesindeki evlerin çok büyük bir kısmı boşaltılarak bir yenilenme başlatılmıştır. "Tarlabası 360 Projesi" sona erdikten sonra muhtemelen semtin sakinleri değişecek, semtin sakinleriyle beraber semtin mekânsal algısı da değişime uğrayacaktır. Bu bağlamda Kiray, İstanbul'da yaşanan değişimlerin etkilerini bir anlamda şöyle anlatmaktadır:

"Eğer şehir süratle inkişaf ediyorsa şehrin iç kapasitesi genişliyorsa bu saha bir iki sene içerisinde iş mıntıkası ile bütünleşir, onun özelliklerini taşımağa başlar, köhneleşmez. Fakat ticaret ve sanayinin gelişmesi yavaşlar, yani şehir gelişme süratini kaybederse ya da gelişme şehir içerisinde yönünü değiştirirse bu mıntıkadan taşınanlar ve göçenler, evlerini iş yeri haline gelmediği için ya boş bırakırlar ya da oda oda kiraya verirler. Satmak ta istemezler. Mülkün kıymetlenmesini bekleyerek elde tutarlar. Seneler geçtikçe evler daha çok harap olur, kiralar düşer ve istikrarlı aileler yerine sayısı çok olan ve şehrin büyümesinde rolü büyük bulunan şehre yeni gelen unsurların barındığı yerler haline gelir." ¹⁰

Gecekondulaşma dışında bir şekilde eski değerini ve önemini yitiren bölgeler de yoksulların, göçmenlerin ve bekârların tercih ettikleri bölgeler olma özelliği taşımaktadırlar. Kent içerisinde sanayinin, kalabalığın ve gürültü kirliliğinin artması ile beraber gözden düşen ve ailelerin parça parça uzaklaştığı bu bölgeler, hem ticari işletmelerin çoğalması hem de konut kiralalarının ucuzlaması sebebiyle yoksul, göçmen ve bekârlar için öncelikli tercihler halini alabilmektedirler. Öte yandan ise bazı bölgelerde ise tam tersi biçimde bölgenin artan ekonomik değeri sebebiyle ekonomik durumu daha düşük olan semt sakinleri bu bölgeleri terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Yaşanan bu değişimler ile beraber İstanbul sürekli biçimde bir dönüşüme uğramaktadır. Bu dönüşüm yeni mekanlar üretilmesine ve mekânsal algının yeniden üretilmesine sebebiyet vermektedir.

Üzerine yapılan araştırmaların birçoğunda İstanbul; ekonomik, sınıfsal ve

¹⁰Kiray, B. Mübeccel. (1998) Kentleşme Yazıları. (ss.12) İstanbul – Bağlam Yayıncılık

emek üretimi açısından ele alınmıştır. Öte yandan diğer birçok çalışma yine bölgesel veya karşılaştırılmalı olarak yapılmıştır. Fakat mekânsal damgalama yeterince ele alınmamış ve henüz toplumsal hafızada İstanbul'un bir mekânsal damga haritalandırılması çıkarılmamıştır. Toplum hafızasında, haberlerde, dizi, film ve belgesellerde hatta kitaplarda İstanbul'un bölgelerine dair izler mevcuttur. Hatta bu konuda İstanbul'un "en tehlikeli" mahalleleri bir sosyal içerik platformu olan Onedio'nun bir kullanıcısı tarafından listelenmiştir. Bu liste yaklaşık olarak 280 bin okuyucu tarafından görüntülenmiş ve 2.700 civarında paylaşılmıştır. "Acayip Yorumlarla İstanbul'un En Tehlikeli 9 Semti"¹¹ (bunlar Gazi Mahallesi, Hacıhüsrev, Tarlabası, Dolapdere, Gülsuyu, Gaziosmanpaşa, Kuştepe, Kurtuluş Mahallesi, Karabayır olmak üzere) başlığıyla oluşturulan içerik, oldukça ilgi çekmiştir. Peki bu liste ve listedeki semtler neden tehlikeli olarak nitelendirilmiştir? Bu listeyi yapan kişi bu semtlerde bir deneyim yaşamış mıdır? Yoksa sadece duydukları ve okudukları üzerinden mi böyle bir liste yapmıştır? Mekânsal damgalama bir deneyime mi yoksa bir duyuma mı dayanmaktadır? Mekansal damgalama nasıl gelişmektedir? Bu çalışma mekân, bellek ve toplum ilişkilerinin ortaya çıkardığı mekânsal algıların, mekânsal damgalamanın İstanbul açısından oluşumunu ve nereye tekabül ettiğini görmeyi hedeflemektedir. Bu soruyu yanıtlayabilmek içinse öncelikle "damga" kavramını ele almak gerekmektedir.

Damganın kelime kökeni, "sivri bir cisimle delinen yara" anlamına gelen Yunanca "Stigma" sözcüğüdür. Bir dönem kölelerin ve hayvanları belirli cisimlerle oluşturulan yaraları sebebiyle bir süre sonra kelime kökeninde bir anlam kayması oluşarak damga; işaretlenen (mühürlenene) anlamına kavuşmuştur. Bazı durumlarda damganın varlığı gözle görülür ve fiziksel olarak daha ayırt edilebilir olabilmektedir. Damga bu tür durumlarda yalnızca bir ön yargı ürünü mü? Toplumsal bir yanlış anlama mı? Yoksa gerçekten benzerleriyle aynı olarak değerlendirebileceğimiz anlamlı bir işaretleme mi? Damgalayan ve damgalanan arasındaki ilişki nasıl yürür?

¹¹ Acayip Yorumlarla İstanbul'un En Tehlikeli 9 Semti. <https://onedio.com/haber/acayip-yorumlarla-istanbul-un-en-tehlikeli-9-semi-400643> (Erişim Tarihi 20 Mayıs 2019)

Damgalı birey kendi damgasının farkında mıdır? Kendisi de damgayı kabul eder mi?

Hasan Dursun'un "Damgalama ve Suç Teorisi" yazısında bahsettiği "damga" kavramının ilk teorisyeni Frank Tannenbaum'un 1938 yılında kaleme aldığı "*Kötülüğün Tiyatrosu*" adlı makalesinde alıntılacağı şekliyle şöyledir:

"Tannenbaum'a göre, kişinin tutuklanması ve yargılamaya tabi tutulması bir kamusal tanıma işlemidir ve tutuklanan kimseye bir etiket yapıştırılması toplum tarafından o kimsenin suçlu olduğunu göstermeye yarayan bir işarettir. Bu teori suçun açıklanmasında, bakış açısını suçluya değil toplumsal tepkiye veya damgalamaya yöneltilir."¹²

Tannenbaum, damganın da diğer üretilen şeyler gibi toplumsal olduğunu söylemektedir. Tarih ve toplum, zaman ve mekân birbirine içkin bir biçimde birbirini takip etmekte, üretmekte ve dönüştürmektedir. Diğer her şey de onlarla beraber bu akışın içerisinde yer almaktadır. Tannenbaum'dan sonra, damga kavramını geniş bir biçimde ele alan ve sınıflandıran Erving Goffman'ın damgayı nasıl sınıflandırıdığını anlamak bu açıdan daha ufuk açıcı olacaktır. Yine Howard S. Becker'ın *Hariciler* eseri de bu konu üzerinde çalışılmış diğer önemli eserlerden birisi olarak konunun daha farklı bir biçimde ele alınmasına olanak verecektir. Damga kavramını sağlıklı bir biçimde ele almak, sonrasında damganın mekânsal algı üzerinden nasıl işlediğini anlamaya da yarayacaktır. Böylece damganın mekân ve mekânın belleği ile ilişkisini görmek de daha mümkün olacaktır.

Mekân ve bellek tartışmaları ise hem belleğin ve kültürün aktarımı açısından hem de belleğin mekândaki varlığı açısından belki de mekân tartışmalarının en çok ele alınan konularından biridir. Mekân gerçekten belleğin taşıyıcısı ve üreticisi midir? Bellek her zaman hatırlatır mı? Henri Lefebvre mekânı ve mekânın üretimini yorumlarken aslında mekâna içkin olduklarını da büyük ölçüde anlatmaktadır. Bu üretim biçiminin ve mekanizmasının salt bir boşluk mekânı veya diğer etkenlerden bağımsız, en sade anlamıyla "fiziksel mekân" üretimi olmadığını söylemek bu anlamda çok önemlidir. Bu konuda Henri Lefebvre, George Simmel, Loic

¹² DURSUN,H. (1997). Damgalama Teorisi ve Suç. Türkiye Barolar Birliği Dergisi,1997/3-4

Wacqaunt, Paul Connerton gibi isimlerin ışığında mekân ve bellek konusu ele alınacaktır. Tezin amacı mekânı yeniden tartışmakla birlikte mekân ve bellek ilişkisi üzerinden yeni bir sav önermek değildir. Burada amaç, bütün bu anlatıların bir ortak noktasını bulmak ve birbirleriyle olan ilişkilerine yeniden dikkat çekmektir. Ayrıca mekânın, belleğin ve damganın nasıl da içkin olduklarını, politikanın, siyasetin ve ekonominin de bu sürecin önemli bir parçası olarak bu ağları nasıl değerlendirdiğini anlamaya çalışmaktır. Çünkü mekânsal damga aslında bütün bu bahsettiğimiz başlıkların merkezinde durmaktadır. Mekânsal damgalama sorunu politik, ekonomik, sınıfsal, etkin ve kültürel çatışmanın temel sorunudur. Çünkü mekân hem bir içkin katman hem de bütün şeylerin gerçekleştiği yerdir. Bu anlamda mekânlar üzerinden damga konusunu irdelemek mekân tartışmaları açısından yeni bir bakış açısının oluşmasına da yardımcı olacaktır.

Sosyal bilimlerde herhangi bir saha çalışmasında seçilmiş evrenin bütün elemanları ile görüşme her zaman mümkün olmayacaktır. Özellikle İstanbul gibi yaklaşık 20 milyon insanın yaşadığı büyük bir kentte tüm İstanbul'un verisini elde edecek bir çalışma yapmak da çok mümkün değildir. Elde edilen sonuçlar kısıtlı bir alanda, 150 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen online bir anket ve kartopu yöntemi ile yapılmış 18 yarı yapılandırılmış görüşme ile elde edilmiştir. Temsiliyet alanı bununla sınırlı olmasına karşın bu saha çalışması, bize İstanbul'un mekânsal damgalama algısı üzerinden bilgi verecektir.

Anket soruları hem kolay cevaplanabilmesi hem de ankete katılacak insanların cevaplamaktan kaçınmaması için kısa ve yarı yapılandırılmış olarak hazırlanmıştır. Anket soruları öncesinde cinsiyet ve yaş dilimi soruları dışında ankette temel 3 soru bulunmaktadır. Bu sorular;

- İstanbul'un hangi ilçe veya semtlerinde yaşamayı tercih edersiniz? Nedenleri nedir?
- İstanbul'un hangi ilçe veya semtlerinde yaşamayı tercih etmezsiniz? Nedenleri nedir?
- Tercihlerinizi etkileyen faktörler nelerdir?

İlk iki soru tamamen katılımcının söyleyecekleri ile şekillenirken faktörler ile ilgili sorulan soru şık eklenebilecek şekilde bazı temel unsurlar

yazılarak sunulmuştur. Ayrıca bu üç soru için birden fazla cevap hakkı tanınmıştır. Anketin başında bu anketin kullanılacağına dair bilgi şu şekilde verilmiştir;

"Bu anket Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji bölümü "Mekansal Damgalama Üzerinden İstanbul" haritası konulu yüksek lisans çalışmasında kullanılmak için oluşturulmuştur. İstanbul'da yaşayan insanların hangi semt ve ilçeleri nasıl kodladığımızı, nasıl isimlendirdiğimizi anlamayı hedeflemektedir. Dilerseniz cevaplarda bir sıralama oluşturarak yaşamak istediğiniz ve/veya yaşamak istemediğiniz semtleri sıralayabilirsiniz. Dilerseniz sebeplerini de yazabilirsiniz. Bu anketi doldurmak için en az 3 yıldır İstanbul'da yaşıyor olmanız gerekmektedir."

Saha çalışmasında ise olabildiğince daha fazla bölgeye temas eden, daha fazla insanla ilişki kurma olanağı olan kişiler tercih edilmeye özen gösterilmiştir. Bu sebeple İstanbul içerisinde mesleği gereği birden daha fazla bölgeyi ziyaret etme olanağı olan kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Örneğin taksicilik, meslek pratiği gereği, günün her saatinde ve rotasyon olarak birçok semte ulaşabilme imkânı olan bir meslek olduğu için, çalışma açısından çalışmamız için iyi bir örnek teşkil etmektedir. Aynı zamanda taksiciler genel olarak müşterilerini her zaman seçme şansı bulamamaktadırlar. Belirli bir bölgede çalışıp müşterisini seçme şansı edinse bile nereye götüreceğine dair bir seçim şansı olmamaktadır. Bu sebeple taksiciler, hem farklı bölgelere yolcu taşımak hem de bu yolcularla iletişim kurarak çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Eğer çok özel bir durum yoksa vardiyaları sürekli değişmekte ve bazen gündüz bazen de gece çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Böylece birçok bölgeyi hem sabah hem de akşam saatlerinde ziyaret etmektedirler. Bu anlamda taksicilik gibi mobil meslekler açısından İstanbul'da birden fazla bölgeye bakmak daha kapsayıcı ve temsil edici olmaktadır. Bir taksici ile bir avukatın bölgede geçirdiği zaman ve bakış açısı da farklı olacaktır. Örneğin, bir taksici bölgeleri ve insan profillerini daha uzun mesafelere gideceği, daha çok kazanç sağlayacağı şekilde değerlendirebilmektedir. Buna rağmen bazı taksiciler bazı mahallelere günün her saati gitmekten imtina da edebilirler. Yine bir avukat başka bir bölgeye bir haciz için gitmeyi tercih etmeyebilmekte veya polis eşliğine gitmeyi tercih edebilmektedir. Belki de kadın bir avukat tehlikeli bulunduğu bir bölgeye gitmeyi istemeyebilmektedir.

Bu meslekler seçilirken mesleği veya meslekteki konumu gereği gezici olan insanlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Görüşme sayısı ve görüşmeciler ile ilgili sınırlandırmalar saha öncesinde yapılmamıştır. Bu sayılar saha içerisinde yeterli veriye ulaşıldıktan sonra saha çalışması sonlandırılmıştır.

Görüşmeciler tercih edilirken en az 3 yıldır İstanbul'da yaşayan kişiler tercih edilmiştir. Çalışma boyunca görüşme yapılan meslekler; taksici, mağazacılık sektöründen bölge müdürü, şoför, ilaçlama firması çalışanı, fotoğrafçı, pazarcı, boya ustası, şantiye şefi mimar, iç mimar ve reklam organizasyon çalışanları olmuştur. Çalışma açısından katkısının oldukça önemli olduğunu düşünülen birçok polis ile görüşme talep edilmesine rağmen, asayiş için sokaklarda bulunan polislerden olumlu bir cevap alınamamıştır. Fakat diğer meslek grupları ile kartopu yöntemi ile iletişime geçilerek görüşmeler yapılmıştır.

Bütün bunlar değerlendirildiğinde farklı meslek çalışanlarının gözünden, farklı bakış açıları ile daha genel bir değerlendirme ortaya çıkma ihtimali daha da güçlendiği göz önüne alınmalıdır. Bu çalışma kapsamında görüşülen katılımcıların mesleklerinden kısaca bahsedecek olursak;

- Avukatlar; oluşturdukları müvekkil portföyü her alan ve semt için farklılık oluşturmakta ve çeşitli kamu kurumlarında yapılan işler yahut haciz benzeri işlemler için birçok bölgeyi ziyaret etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu sebeple hem çalıştıkları hem de çeşitli işlemler için gittikleri bölgeleri seçerken bu faktörleri değerlendirmektedirler. Meslekleri gereği farklı bölgelerdeki özel kuruluşlar yahut kamu kurumlarını sıkça ziyaret etmektedirler. Böylece farklı insanlarla sıkça karşılaşmaktadırlar.
- Taksiciler; vardiyalı çalıştıklarından ötürü günün farklı saatlerinde farklı bölgelerde bulunmaktadırlar. Bu da gece ve gündüz açısından da bölgeleri deneyimleme anlamına gelmektedir. Yine bazı bölgelere gitmeyi çok tercih etmezlerken bazı bölgeleri de kendi kazançları ve güvenlikleri açısından değerlendirmektedirler.
- Şoförler; taksicilere benzer olarak farklı meslek gruplarını veya öğrencileri taşıyarak farklı bölgelere servis hizmeti vermektedirler. Hem çalışanları işlerine hem de evlerine götürerek onlarla bir

iletişim de kurmaktadırlar.

- Pazarıcı; farklı semtlerde farklı insanlar ile iletişim kurmakta ve ilgilenmektedirler. Her bölgeye göre farklı miktarda ürün götürerek farklı fiyatlandırmalar yaparak satış stratejileri belirlemektedirler.
- Bölge müdürü; neredeyse birçok ilçede mağazaları ziyaret etmektedirler. Her bölgede hem personellerinin hem de müşterilerin sorunları ile ilgilenerek ayrıca çalışanları da kendileri seçmektedirler.
- Böcek İlaçlama firması çalışanı; her kesimden ve bölgeden insanın evine ve iş yerine gitmektedirler. Müşteri açısından güvenilir olmalı ve müşteri hem çalışana hem de yaptığı işe güven duymalı. Günün farklı saatlerinde farklı bölgelerde çalışmaktadırlar. Çünkü işletmelerin ilaçlanması için genellikle işletmelerin kapalı olduğu saatler tercih edilmektedir. Birçok farklı bölgeden insan ile iletişim kurmaktadırlar.
- Şantiye Şefi; hemen her bölgede yapılan inşaatlarda yapının bitim süresince çalışmaktadırlar. Bu da belirli bir bölgede, bölgeyi tanıyacak zaman geçirmeleri anlamına gelebilmektedir. Esnaf ile bir ilişki kurabilmekte ve bölgeyi gözlemleme şansı bulmaktadırlar.
- Sigortacılar ise gittikleri iş yerinde veya evlerde insanlar ile görüşerek onları ikna etmeleri çalışmaktadırlar. Böylece satış yaparak kazançlarını arttırabilmektedirler. Bu sebeple gittikleri bölgedeki insanlar ile samimi bir konuşmaya ve ikna edici olmaya çalışmaktadırlar. Bu sebeple de iyi gözlem yapmaları gerekmektedir.
- Reklam organizasyon çalışanı; farklı semtlerde farklı etkinlikler için görev almaktadırlar. Her bölgeye farklı bir içerik sundukları için bir anlamda bölgelerin de özelliklerini bilmeleri olası olabilmektedir.
- Fotoğrafçı; birçok farklı iş için birçok farklı insanla iletişim kurmaktadırlar. Tarz ve konsept belirlemek için anlamaya çalışmak ve farklı semtlerde farklı çalışmalar yapmaktadırlar.

Yapılan görüşmeler esnasında anlatılanların daha da açılmasına gerek

duyulduğu yerlerde görüşmecilere için ek sorular yöneltilmiştir.¹³ Fakat görüşmecileri yönlendirebilecek veya etkileyebilecek sorulardan kaçınılmıştır. Görüşmecilerin isimlerinin anonim olarak kullanılmasına görüşmeciler tarafından karar kılınmıştır. Bu sebeple görüşmeciler ile yapılan görüşmeler sonrasında bu isimler anonim olarak başka isimler ile değiştirilmiştir. Görüşmecilere ait diğer bilgiler ve yöneltilen sorular ek olarak sunulmuştur. Bu meslek gruplarının çalışma ve yaşama açısından mekânlar ile ilişkisine bakarak onların gözünden mekânsal algı ve mekânsal damga konusundan değerlendirilecektir.

Bu çalışma ilk olarak mekân, bellek ve kent konularını ele alacak daha sonra ise damga ve mekân ilişkisi üzerinden mekânsal damgalama ve mekânsal damgalamanın dünya üzerindeki bazı örneklerini sunacaktır. Sonrasında ise çalışmanın amacı sahadan gelecek veriler ile beraber İstanbul'da mekânsal damgalanmanın haritalandırılmasını çıkarmayı hedeflemektedir.

¹³ Ek 1

2. KENT, MEKÂN ve MEKÂNSAL DAMGALAMA

2.1 Mekân Ve Kentleşme

Henri Lefebvre, mekân üzerine disiplinler arası tartışmalar yürüttüğü "Mekânın Üretimi" ¹⁴ adlı kitabında Marks ve Engels'e atıf ile şöyle demektedir: "Tarihte ve toplumda edinilmiş ve üretilmiş olmayan hiçbir şey yoktur." Lefebvre, geniş anlamıyla doğal olanın dahi ilk tanışıklıktan itibaren yeniden yorumlandığını, değiştirildiğini ve yeniden üretildiğini söylemektedir. Özetle bütün canlıların, kendi doğalarıyla ve çevreleriyle ilk tanışıklıkları itibarıyla hem kendilerini hem de çevrelerini değiştirmeye başladıklarını söylemek mümkündür. Birbirleriyle toplumsal olarak da sürekli bir iletişim ve dönüşüm halinde olan insanlar kendilerine ait tarihi, toplulukları, dilleri, kültürleri ve kurallarını üreterek bir yanıyla hem kendi toplumsal yapılarını hem de etraflarında bulunan diğer her şeyi yeniden ve yeniden kurgulamaktadır. Diğer her şey gibi bugün yaşadığımız "mekânlar" da birer üretimin sonucudur ve üretildiği ortam ile ilişkilidir. Aynı zamanda bu mekânlar tarihin ve toplumun öncesinin de birer ürünüdür. Yani mekân bugün üretildiği ortama -bütün bağları kapsayan bir yaşam ağına- ait bir kimlik taşımaktadır ve bu ortam tarafından üretilen veya dönüştürülen tüm şeyler ile ilintilidir. Kentler de diğer mekânlar gibi yaşananların ve yeniden üretilenlerin üzerine kurulmuş mekânlar olarak tarihin bir ürünüdürler. Diyalektik bir biçimde kentlerin oluşumundan sonra insanlar da yine kentlerin etkisi ile değişmekte ve dönüşmektedir. Kentlerin oluşumu ve yerleşik hayatın başlangıcı hem yeni bir üretim hem de geçmiş ve gelecek tarihin bir parçası olarak güçlü bir biçimde rol oynamaktadır. Bununla ilgili yine, Max Weber'in "Şehir" eserini sunarken Don Martindale kentlerin kendilerine özgü yeni canlı biçimleri (Haşereler, tahtakuruları), insan tipleri yarattığından bahsetmektedir. ¹⁵ Aynı şekilde, proletaryanın ve beyaz yakalıların kente özgü birer insan tipi olarak geliştiğini söylemektedir. Öyleyse insanların artık yeni birer kimlik alarak "kentli" üst kimliği altında yeniden

¹⁴ Lefebvre, Henri (2014).Mekanın Üretimi (ss.95), I. Ergüden, (Çev.) İstanbul-Sel Yayınları

¹⁵WEBER, Max (2012) Şehir: Modern Kentin Oluşumu (M. Ceylan, Çev.) İstanbul-Yarın Yayınları

sınıflandırılıp tanımlandıklarını söylemek gerekmektedir. Elbette bu sadece insanlar için değil Martindale'in de dediği gibi haşerelerden sokakta yaşayan diğer canlılara, kent bitkileri olarak adlandırdığımız peyzaj bitkilerine kadar kent içerisinde olan her şey dönüşmekte ve yeniden tanımlamaktadır. Büyük ve küçük kentler de kendi özgün durumlarına göre farklı kültürler geliştirmektedir.

Sanayi Devrimi'nin üzerinden yüzyıllar geçmesine ve kentler onun da etkisiyle beraber yeni yaşam alanlarına dönüşmesine rağmen kentli kavramı dahi henüz bir tartışma konusu olarak süregelmektedir. Kentli ve köylü arasındaki farklar hala birçok sosyolog tarafından farklı açılardan ele alınmakta ve insanın nasıl "kentli" veya "köylü" olduğunu bile ortak payda içerisinde tanımlayamamaktadır. Oysa kent içerisinde yaşayan, onun ekonomisine ve günlük pratiklerine bir şekilde içkin olan her insan ve canlı artık bir kentlidir ve yeniden tanımlanmaktadır. Aynı zamanda gündelik yaşamda da "köylülük" ve "köy gibi" atıfları da gündelik yaşamda başka bir nitelendirme olarak kullanılmaktadır. Fakat bu bir tanımlama olarak değil daha çok bir küçümseme ifadesi olarak kullanılmaktadır. Kente göç edenler ve onların yaşadıkları bölgeler de böylece bir şekilde damgalanmaktadır.

İnsanlar, yaşadıkları ve oluşturdukları mekânlar ile ilişkilendirilmektedir. Bu sebeple tarih boyunca mekânlar bir yapı olmanın ötesinde sembolik anlamalar da taşımaktadır. Örneğin imparatorlukların güç göstergesi olarak inşa etmek istedikleri görkemli bazilikalar, tapınaklar, devlet binaları sadece ihtiyaca yönelik yapılar olarak kalmamakta; ayrıca sembolik, ekonomik ve politik değerler de taşımaktadır. Bu sebeple en büyük tapınakları yapanlar en güçlü tanrıya ve dine sahipmiş gibi diğerlerinden daha güçlü görüneceklerini düşünmüşlerdir. Günümüzde dahi büyük yapılar inşa etmenin bir güç göstergesi olduğunu söyleyenler bulunmaktadır.

Nüfusun günümüzdeki kadar yoğun olmadığı yıllarda böyle görkemli yapıları inşa etmek yüz yıllar sürmüştür. Bu sürede hem binlerce işçi buralarda çalışmış hem de bu yapılar etrafında büyük ekonomiler oluşmuştur. Hem çalışan işçiler için hem de işçilerin başında duran irili ufaklı bütün devlet görevlileri için buraya ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli

bir nakliye de gerçekleşmiştir. Bir zaman sonra burada oluşan hayat için bazı çözümlerin ve gündelik ihtiyaçların aynı bölge içerisinde karşılanması da bir zorunluluk haline gelmiştir. Örneğın; yapımı 600 yıl süren Cologne (Köln) Katedrali gibi yapıların etrafında büyük kentler oluşmuştur. Bir çember gibi bu bölgeyi saran yapılarla beraber bir anda binlerce insanın yaşadığı bir kent yapısı meydana gelmiştir. Bu nedenle de ekonomisi her zaman sürdürülebilir olmasa da inşaat ve mekân üretimi her zaman bir rant ve ekonomi aracı olmuştur.

Bazen de bu kentler bir kale etrafında kurulmuşlardır. Kalenin kendi iç ekonomisi, kalenin içerisindeki pazarlar ve soyluların ihtiyaçları doğrultusunda bir süre sonra kalenin bulunduğu bölge ticari bir çekim merkezi haline gelmiştir. Kalenin yakınlarında konaklamak için hanlar kurulmuş, ticaret için tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar olmuştur. Başka örneklerde ise kentler mevcut yaşam koşulları içerisinde farklı şekillerde düzenlenmiştir.

Özellikle endüstrinin gelişimi ile beraber ulus aşırı ticaretin de büyümesi başlamış ve eskinin İpek Yolunun, Baharat Yolunun yerini artık büyük limanları dolaşan gemiler, demir yolları üzerinden giden trenler ve bir zaman sonra otobanlar almıştır. Bu ekonomik ulaşım ağlarının ve ticaretin de değişimi ile beraber büyük liman kentleri de kurulmaya başlamış ve bu kentler hem kendi ekonomilerini hem de kendi kültürlerini de oluşturmaya başlamıştır. Hamburg ve Liverpool gibi Avrupa'nın bilinen liman kentlerini buna örnek teşkil etmektedir. Örneğın Hamburg'un St. Pauli bölgesinde bu kültür hala çok net bir biçimde yaşamaya devam etmekte ve aktarılmaktadır. Bir dönem limanlara mal ve yolcu taşıyan gemicilerin eğlence mekânları "modernleşerek" kendilerine ait yerleri korumaktadır. Bölgede pazar günleri, balık pazarında sabaha kadar eğlenilebilecek bir kültür hala sürmektedir.

Bunlara karşılık kentler, sadece endüstri ve dolaşım ekonomisi ile gelişmemektedir. Hem tarihte hem de günümüzde farklı kentlerden ve farklı oluşumlardan bahsetmek mümkündür. Hatta Asya ve Avrupa arasındaki farklı kent pratiklerinden örnekler de verilebilir. Max Weber şehirlerin oluşumunu incelerken bir yandan da onların işleyişi ve

pratiklerini açıklamaktadır.¹⁶ Weber, hem dönemsel olarak şehirleri antik kentler ve ortaçağ kentleri olarak ikiye ayırarak bahsetmekte hem de dönemsel gelişmelerde şehirlerin pratiklerinin nasıl geliştiğini irdelemektedir. Öte yandan Don Martindale, *Şehir* kitabının önsözünde yine Amerikan kentlerinin oluşumunun bunlardan bağımsız olarak 19. yüzyıl öncesinde başladığına işaret etmektedir. Bu dönemler dışında ise Weber kentleri anlatırken, bazı ana başlıklar kullanarak kentleri ve kentlerin kendi içerisinde oluşum ve yaşam pratiklerini de ayrıca ele almaktadır. Kentlerin biçimleriyle ilgili Weber'in kullandığı ana başlıklar ise "Tüketici ve Üretici Şehir, Politik-İdari şehir, Kale ve Pazarın Bir Kaynaşması Olarak Şehir, Aristokratik Şehir, Plepler Şehri" olarak özetlenebilir.¹⁷ Weber incelemesinde, dönemlerine ve bölgelerine göre şehirleri bir biçimde hem ekonomik hem politik hem de gündelik pratik açısından değerlendirmeler yaparak bu başlıkların altını doldurmaktadır.

Yaşanılan dönemin etkileriyle birlikte şehirler, özellikle gündelik pratiklerinde önemli değişikliklere uğramaktadırlar. Bunun en büyük sebebi ise yine ekonomik ve sınıfsal çatışmalar arasında değişen güç dengeleri ve kentin bunlardan etkilenmesidir. Bu gelişmeler ile kentler hem kendileri arasında farklı kimliklere sahip olmakta hem de kendi içerisindeki bölgeleri de böyle sınıflandırmaya başlamaktadır. Böylece üretilen mekânın kimliği ile yaşayanların kimliği de birbirleriyle özdeşleşmektedir.

21. yüzyılda ise artık metropollerin milyonlarca insanı bir araya getirdiği, teknolojinin de gelişimiyle anlık etkileşimler yaşayan kentlere tanıklık edilmektedir. Elbette bu yeni devasa kentler diğer bütün anlatımlardan farklı bir analize ihtiyaç duymaktadır. Özellikle ekonomik ağların gelişimi ile beraber (borsa-kripto paralar) finans ve hizmet sektörleri büyümekte, teknolojik ve sanal bir ticaret piyasası ile beraber eğlence ve finans merkezli kentler ve hatta ülkeler de ortaya çıkmaya başlamaktadır. Örneğin, Dubai yer altı zenginliklerinin de tükenmesi veya teknolojinin ilerlemesi ile değerini kaybetmesi durumuna karşın bir sanayi yatırımı yerine kendini bir çekim merkezi olarak konumlandırmaktadır. Yaklaşık 3

¹⁶WEBER, Max (2012) *Şehir: Modern Kentin Oluşumu* (M. Ceylan, Çev.) İstanbul-Yarın Yayınları

¹⁷WEBER, Max

milyon nüfusu olan Dubai, yılda yaklaşık 16 milyon ziyaretçiyi ağırlamaktadır.¹⁸ Bu turizm ülkesinin gündelik yaşamı da elbette bu beklentiler ve ekonomik sistem üzerinden ilerlemektedir.

Kentler, teknolojik gelişmelerin ışığında hızla bir araya getirdiği her şeyi yeni bir ilişki ile tanıştırap dönüştürmeye de başlamaktadır. Hele ki günümüzde teknolojinin ve bilimin hızlı gelişimi, tüketimin ve gündelik pratiklerin ise artık tamamen hıza dayalı olduğunu düşünürsek artık birçok kentte kent sabitleri de eskisi kadar uzun süreli formunu koruyamaz hale gelmektedir. Mekânın üretimi de tüketime eş değer biçimde etkilenmekte ve değişim göstermektedir. Böylece toplumsal üretimin sonucu olarak ortaya çıkan mekânlar hızla yeni anlamlar kazanmakta ve dönemsel olarak anlam değiştirmektedir. Lefebvre de kentleri bir yapıt olarak değil öncelikle bir ürün olarak görmemiz gerektiğini söylemektedir. Ve kentlerin tanımlı bir üretim mekanizmasının da içinde olduğunu ekleyerek toplumun bir bütün halinde kentleştiğini anlatmaktadır. Bu da toplumları yaşadıkları bölge ile ilişkilendirmekte ve toplumsal bazı ayrımlar yaratmaktadır.

Günümüzde aile planlamaları da yaşanılacak kent ve bölgeler üzerinden değerlendirmektedir. Özellikle büyük kentlerde bazı bölgelerin aileler için uygun olup olmadıkları değerlendirilmektedir. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi çok nüfus ve çok merkezli kentlerde bu durum daha da görünür bir hal almaktadır. Bunun yanı sıra kentin anlık pratikleri bazen daha da ileri taşınarak geleceğe yönelik yatırımlar da kentin gidişatına göre kurgulamaktadır. Yani kent nasıl yaşıyorsa insanlar da ona göre yaşamaya başlamaktadır. Kente ve yaşanan bölgeye adaptasyon söz konusudur. Elbette kentlerde yaşamının bütün pratikleri birebir aynı olmamaktadır. Fakat ikamet edilecek, işe girilecek semtler dahi bu kıstaslarla seçilmektedir. Çünkü kent içerisindeki bazı bölgeler daha makul olarak gösterilirken bazı bölgeler ise dezavantajlı olarak gösterilmektedir.

Mekân bir yandan üretilirken öte yandan içerisinde üretilenlerle beraber

¹⁸2018'de dünyanın en çok ziyaret edilen şehirleri belli oldu.
<https://www.cnnturk.com/ekonomi/2018de-dunyanin-en-cok-ziyaret-edilen-sehirleri-belli-oldu?page=12> (Erişim Tarihi 5 Temmuz 2019)

diyalektik olarak dönüşen ve dönüştüren yerdir. Çünkü mekân toplumsal, ekonomik ve felsefik olarak ne ölçüde ele alınırsa alınsın, onu diğer toplumsal üretimlerden daha güçlü kılan şey, mekânın onu üretenlerin bir tekrarı/yansıması olmasıdır. Mekân ayrıca onu üretenlere de bir hatırlatma aracıdır.

Gündelik pratikler sonucunda kurgulanan mekân ve onun üretilmiş pratikleri, daha sonra ona temas edenlere de deneyimlerini aktarmaktadır. Bu bir anlamda kent içerisindeki çatışmaların da bütün dinamikleri ile biçim değiştirerek aktarılmasına imkân sağlamaktadır. Kentin homojen bir yapısının olmadığı da yadsınamaz bir gerçektir. Örneğin son yıllarda yoksullar ve elitler arasındaki bölgesel ayrım daha da keskinleşmektedir. Özellikle güvenli sitelerde yaşayan kent sakinleri bir biçimde hem aileleriyle hem de kendileri açısından vakitlerini ve planlarını ya tüketim mekânları üzerinden ya da sitelerindeki aktiviteler üzerinden kurmaya başlamışlardır. Bu sitelerde yaşayan çocuklar site dışındaki bölgelerle daha az etkileşime geçerek büyümektedirler, yalnızca sitenin el verdiği korunaklı sınırlar içerisinde yaşamaktadırlar. Böylece aslında kamusal mekânın kullanımının artması ve daha güvenli hale gelmesi için inşa edilen bu siteler, aslında tam tersi bir biçimde kentsel mekânın bölünmesine ve kullanım alanının kısıtlanmasına sebebiyet vermektedir. Fakat kentin en büyük özelliklerinden birisi kentsel mekânın içerisinde bulunanların diğer bütün dinamiklere temas ederek yaşamasını sağlamaktır. Bu da onun ekonomisine, siyasetine ve pratiklerine göre yaşamak anlamına gelmektedir. Örneğin, sokaklar; hem yerleşkeleri (kent, kasaba ve kısmen köy) birbirine bağlamakta hem de konutları ve meydanları birbirine bağlayan birer kılcal damar görevi görmektedirler. Gündelik hayatta yaşama dahil olmak için sokakları kullanmak herkes için bir zorunluluktur. Her insan işe gitmek için, gezmek için, eğlenmek için ya da başka herhangi bir yere gitmek için sokakları, caddeleri, meydanları kullanmaktadır. Dolayısıyla hangi sınıfsal temelden, ideolojiden, etnik kökenden vs. olursa olsun sokak, bütün insanlar için aynı zamanda bir karşılaşma mekânıdır.

Kullanım yoğunluğu dolayısıyla -özellikle büyük kentlerde- sokaklar, çocuklar için birer oyun alanı; kedi ve köpek gibi kente ayak uydurmuş

canlılar için birer ev; işportacılar için bir iş yeri; yoksullar için salon (düğün, nişan, cenaze etkinlikleri); sanatçılar için ise bir sahnedir (örneğin, sokak sanatçıları). Dolayısıyla sokak, insanlar için artık çok amaçlı bir kullanım alanına dönüşmüştür.

Sokaklar, toplumsal hareketler için de bir protesto alanı olarak kullanılmaktadır. Hatta bu protestolar esnasında en şiddetli çatışmaların yaşandığı yerler yine sokak aralarıdır. Bütün bu aktivitelerin doğal mekânı haline gelen sokak, suçun da işlendiği mekândır. Aynı zamanda toplumun, iktidarın veya her ikisinin birden baskı aracı haline gelebilir. Darbeler yapıldığında tankların sokaklarda dolaşması, askerin veya polisin sokakların başında durması buna örnektir. Bununla birlikte başka bir düşünceyi kendi mahallesinde istemeyen bir topluluk, toplumun diğer kesimlerine de baskı uygulayabilmekte ve bunu yaparken sokakları kullanmaktadır. Yine, suçun yaygın olduğu semtlerde sokaklara girmek "güvenlik" açısından tehlikeli olabileceği gibi, bölgeyi kontrol altında tutmak isteyenler oranın "güvenli" hale gelmesini de istemeyebilmektedir.

Bir bölgede belli bir gücün tekel haline gelmesi ve diğer güçler/kesimler/toplulukları kendi alanından uzak tutması kendisine özgü kamufle bir "özerk" alan yaratmaktadır. Böylece kendi faaliyetlerini göz önünde yapmaktan kurtulmuş olacaktır. Yine rantın olduğu yoksul mahalleler güvensiz kılınarak daha ucuz fiyatlar ile elde edilmekte ve yeni rant alanları oluşturulmaktadır. Böylece halk açısından cazibesi azalacak olan mahalle; iktidarlar ve onun yanlıları tarafından çok daha kolay ve düşük fiyatlar karşılığında alınarak iktidarın eline geçmektedir. Tarlabası bu konuya iyi bir örnek teşkil etmektedir. Kent rantı bazı durumlarda böylece mekânsal damgalama üzerinden kurgulanmaktadır. Böylece kent rantı ve kent içerisindeki yer değiştirmeler de kontrol altında tutulabilmektedir.

Kentler büyüyerek ve taşınarak yeni devinimler ve dönüşümler yaşamaktadırlar. Lefevbre, "Kör Alan"dan bahsederken "Öyle ki kentsel mekânın tümü yoğunlaşmış ve çok merkezli olmuştur, öyledir ve öyle olacaktır. Kentsel mekânın biçimi bu yoğunlaşmayı ve bu dağılmayı – kalabalık kitleler, dev birikmeler, boşalmaları ani dışarı atmalar- ortaya

çıkartır.”¹⁹ demektedir. Burada vurgu yapılması gereken ise kentlerin ve kentsel mekânların sürekli bir devinim içerisinde olduğu ve yeniden üretilmekte olduğudur. Yani mekânlar hem kurgusal hem de fiziki yapılarıyla beraber bu devinimler içerisinde sürekli bir yeniden üretimin de içerisindeyler. Her kent, her toplum, bir şekilde yaşadığı gündelik pratikler, kültürel aktarımlar ile beraber kendi mekânlarını üretip kendi belleğini aktarır hale gelmektedir. Tabii ki bunlardan bahsederken kentsel mekânların veya kentlerin tamamen homojen bir biçimde birbiri ile çalıştığını söylemek mümkün olmayacaktır. Asıl mesele de hem sınıfsal, hem kültürel hem de politik olarak farklı toplulukların birbiri ile temas ederek -ve özellikle de modern dünyadaki- bir arada olma pratiklerine bakmak olacaktır. Örneğin köylü ve kentli arasındaki fark gerçekte ne ifade etmektedir? Özellikle kırdan göç edenlerin oluşturdukları gecekondu mahalleleri bir biçimde dışlanmakta ve kentin bir parçası olarak kabul görmemektedir. Ayrıca bu bölgelere siyaset, din, suç potansiyeli, etnik köken vb. üzerinden farklı biçimlerde damgalamalar yapılmaktadır.

Modern kentlerde kırdan gelen toplulukların kentte yaşamalarına rağmen hala köylü oldukları veya kentli olmadıklarını çokça dile getirilmektedir. Birçok mesleğin ve tanımın kent yaşantısı içerisinde oluştuğunu ve aslında kentin yaşayan bir parçası olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin bir işçi kenti, kendi yaşam pratiklerini oluşturacak ve kendine ait mekânlar yaratacaktır. Kendi sınıfsal ve kültürel yapısına göre mekânlar organize edecek; konutlarını, restoranlarını, okullarını da buna göre inşa edecek ve sokaklarını da bu şekilde kullanacaktır. O nedenle gündelik pratiklerini şehirlere getiren köylüler de aslında birer kentli olmalarına rağmen kendi pratiklerinin özgünlüğü ile sadece kent içerisinde farklı mekânlar yaratarak farklı bir mekansal pratik oluşturmaktadırlar. Keza gecekondu bir yoksunluk ihtiyacı olmasına karşın aynı zamanda bir kültürel dili de ifade etmektedir. Gecekondu bölgeleri için de tek bir tanımdan veya kimlikten bahsetmek imkanı değildir. Her bölge ve mahalle kendi içerisinde kendi pratiklerini oluşturmaktadır. Fakat kente göç ederek dahil oldukları enformel piyasa ile beraber bu bölgeler genellikle benzer bir biçimde damgalanmakta ve dışlanmaktadır.

¹⁹Lefebvre, Henri (2013) Kentsel Devrim (ss.41) (S. Sezer, Çev.) İstanbul-Sel Yayınları

Kentli, herhangi bir biçimde –formel veya enformel- kent ekonomisinin ilişkilerinde yer alıyorsa (örneğin kira ödüyorsa, bir işletmede çalışıyorsa), okula gidiyorsa, gündelik olarak kentsel mekanları kullanıyorsa artık kentin bir dinamiği haline gelmiştir. Formel olarak kent ilişkilerinde olduğu kadar enformel olarak da rahatlıkla kentin kimliğine dahil olarak görülebilir. Tıpkı kenti oluşturan bütün mekanların kente dahil olması gibi kenti oluşturan bütün topluluklar ve insanlar da kente dahil olur. Kentlerde bazı bölgelerin farklı olarak tanımlanması ve damgalanması da tarih boyunca var olmuştur. Bu da kent içerisinde dönem dönem artan gerilimleri doğurmuştur. Böylece bazı bölgeler de damgalanmış ve dışlanmış.

2.2 Damga ve Damgalama

Kelime anlamı, ayırt edici işaret ve mühür olan damga, toplum tarafından bireyleri sınıflandıran, bireylerin ayırt edici özelliklerini ön plana çıkaran ve sıfatlandıran bir kavram olarak kullanılmaktadır. Damga da tıpkı mekân gibi toplumun bir üretimin bir sonucudur. Erving Goffman damgadan bahsederken damganın toplumsal bir kimlik olduğuna vurgu yaparak başlar. Yine aynı yere atıfla toplumda edinilmiş ve üretilmiş bir şey olmadığını söylemek doğru olacaktır. Damga kavramı gündelik pratiğin çok rastlanılan bir ürünüdür. İnsanlar başka insanlar ile tanıştıklarında onları bir biçimde akıllarında kategorize ederler. Kullandığımız ve uygun gördüğümüz damgalar ise toplumsal ilişkinin durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Buna rağmen tarif ettikleri şeyler neredeyse aynıdır. Goffman damga ve damgalama biçimlerini 3 farklı kategoride ele almaktadır.²⁰

- **Fiziksel durum ve belirginlikler**

Bunlara örnek olarak: şişmanlık, zayıflık, cücelik, uzuv eksikliği, fiziki deformasyon ve yaralar vs.

- **Karakteristik özellikler ve tercihler**

Bunlara örnek olarak: dindarlık, cinsel tercihler, ekonomik durum,

²⁰GOFFMAN, Erving (2004) Damga (Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S.N Ağırnaslı, Çev.) Ankara - Heretik Yayıncılık

bağımlılık, işsizlik, siyasi görüş, psikolojik rahatsızlıklar vs.

- **İrk, din gibi etnik köken özellikleri**

Bunlara örnek olarak: ulus, ırk, ait olunan kültür, dini tercih, soy ve köken vs.

Damga, toplum tarafından üretilerek, damgalanmış bireyin hem toplumun bir parçası olduğunu hem de toplumdan farklı olduğunu vurgulamaktadır. Yani damga bir birey tarafından üretilmiş bir lakaptan farklı olarak aslında toplumsal bir algı içermektedir.

Damga veya etiket kelimesi bir insana yöneltildiğinde veya bir insan ve topluluk için kullanıldığında genel olarak negatif bir anlam içermektedir. Bir örseleme, ötekileştirme ifadesi olarak kullanılmaktadır. Çünkü toplumsal olanın dışında, bireyin farklılığını tanımlamakta ve bireyi toplum içerisinde yeniden tanımlayarak bir anlamda onu toplumun da dışında sınıflandırmaktadır. Yani bir öteki ve madun yaratmaktadır. Bir yandan damgalı bireyi kendi iradesi dışında işaretlemekte öte yandan da işaretlenmiş birey kendisine ait yeni bir topluluk içerisinde tanımlanmaktadır. Yani bireye dair bir etiketleme, bireyin kendi kişiselliği üzerinden değil dahil edildiği topluluk üzerinden yapılmaktadır. Özellikle fiziki biçimde gözle görünür olan damgalar için bu daha hızlı bir yargıya varılmasını sağlamaktadır. Örneğin bir Afrikalı tek başına bir Afrikalı değildir, diğer Afrikalılardan yalnızca bir tanesidir ve ona Afrikalı demeye başlandığı andan itibaren kendi öznelliğinden çıkmaktadır. Afrikalı tanımı diğer Afrikalılar ile aynı kategoride tutulduğuna ve bunun üzerinden genel bir tanımlama yapıldığına işaret etmektedir. Ten rengi sebebiyle gizlenmesi mümkün olmayan bu durum en belirgin damgalama biçimlerinden birine örnek teşkil etmektedir. Fakat hakkında hiçbir şey bilinmeyen biri ile bilgisayar üzerinden sadece futbol üzerine konuşulduğunda, bu bireye dair daha kişisel bir fikir oluşmaktadır. Spesifik olarak konuşulan konuya bakışı ile ilgili bir fikir oluşmaktadır. Fakat konuşulan kişinin sadece yaşının öğrenilmesi dahi bir anda bir sınıflandırma yapılmasına neden olmaktadır. Çünkü kişinin yaşına göre bir toplumsal kimlik algısı ile anlattığı her şey, o toplumsal kimlik üzerinden okunmaktadır.

Bireyi kendi iradesi dışında bir topluluğa dahil edilmesiyle bireyin damgadan kurtulma şansı neredeyse ortadan kaldırılmaktadır. Ayrıca bireyin de yaşı üzerinden değerlendirildiği algısı oluşabilmektedir. Bu anlamda damga, çift taraflı işlemektedir. Çünkü damgalı bireyin refleksleri de kendi normalliği veya anormallliği üzerinden bir ilişki kurmaya yönelmektedir. Yani kişi de çoğu durumda kendisini toplumun etiketlediği biçimde kabul etmektedir. Topluma karşı bu refleks ile hareket ederek toplumun ona layık görüldüğüyle yetinebilmekte veya buna karşı savaşılabilmektedir. Fakat iki ihtimalde de damgasından kurtulamayacaktır.

Bazı durumlarda bu düzeltilebilir, yani geçici bir durum olabilmektedir. Yine böyle durumların bir kısmında bunu hastalık olarak adlandırmak da mümkün olacaktır. Örneğin körlük, eğer tedavi ediliyorsa, bir damga olmaktan sıyrılıp bir hastalık olmaktadır. Yani bir şekilde tersine çevrilmesi mümkün olan durumlarda "damga" ortadan kalkıp birey kendisine "normal" kategorisinde bir yer bulabilmektedir. Mekansal damga da belki bir biçimde kendisinden sıyrılabilinecek bir hal alabilmektedir. Bu elbette yalnızca damganın mekân ile taşındığı "varsayımı" üzerinden gerçekleşmektedir. Fakat doğuştan veya bir kaza sonucunda ayağını kaybetmiş bir bireyi ele aldığımızda birey ne kadar normal davranırsa davranırsın bu uzva yeniden sahip olamadığı sürece bu kimlikten kurtulamayacaktır. Başarılı bir sporcu bile olsa toplumsal kimliğini hiçbir zaman yenemeyecektir. Hatta bu başarılı sporcunun birçok defa yarıştığı "normallerden" daha başarılı olduğunu düşündüğümüzde dahi başarısız olduğu durumlar çoğu zaman engelli olmasına yorulacaktır. Bu açıdan ne kendisi ne de toplum onu "normal" kabul etmeyecektir. Bu kimlik ile mücadeleye girebilse de topyekûn damgasından kurtulamayacaktır. Yanı sıra toplumsal kimliğinizi görmezden gelmek isteyen, önemsemediğini veya sizi de kendisiyle "eşit" ve "farksız" gördüğünü hissettirmek isteyen bireyin de unuttuğu nokta yine bu kimliğin toplumsal olarak verildiği olacaktır. Çünkü bireysel olarak yapılan damganın inkârı, toplumsal olarak atfedilmiş bir kimliği normalleştirmeyecektir.

Toplumsal olarak edinilmiş bu kimliklerden bir tanesi de etnik köken veya

ırk üzerinden kurulmuş olanıdır. Buna bir örnek olarak Türkiye'de etnik ve kültürel azınlıklara karşı çok sık duyduğumuz "Olsun, onlar da insan." Cümlesi verilebilir. Bu cümle, kullanan birey tarafından bir normalleştirme ve ayrımcılığa karşı kurulmuş bir cümle olarak düşünülmüş olsa dahi bilinçaltında ve dilde, dışlamakta ve ötekileştirmektedir.

Damgalamanın günlük yaşamdaki en gözle görünür etkilerinden birisi de şüphesiz ayrımcılık için kullanılan etnolojik köken üzerinden yapılan damgalamanın sonucudur. ABD'de de Afro-Amerikan vatandaşlar çok uzun yıllar boyunca etnolojik kökenleri ve ten renkleri nedeniyle ciddi bir ayrımcılık yaşamış, en kötü işlerde köle gibi çalıştırılmış, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmüş, siyaset ve bürokrasiden uzak tutulmuş, ticaret şansları kısıtlanmışlardır. Hala dahi kısmen devam etmektedir. Aynı şekilde Türkiye'de de Aleviler, Kürtler, Ermeniler ve diğer azınlıklar benzer sorunlar yaşamaktadırlar. Yine cinsel yönelimleri yüzünden lezbiyen, gay, biseksüel, transseksüel, travesti, interseksüel vb. bireyler de kentin periferilerinde, belirli bir alanda yaşamak zorunda kalmışlardır. Böylece hem mekansal hem de bireysel olarak ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Yine damgalamanın dışlayıcı ve örseleyici etkisi ise bazı birey ve topluluklar tarafından istismar edilmeye açıktır. Örneğin siyasi bir adayın etnik kimliğini ön plana çıkararak onun oy kaybetmesi için bu yönde propaganda yapmak gibi.

Bazı durumlarda ise damga doğuştan gelir, birey sonradan yüzleşir ve yüzleştiği anda onu kabullenmeyi tercih eder veya etmez. Fakat bir biçimde birey taşıdığı damga ile sonradan yüzleştiğinde onun yaratacağı tahribat daha farklı olabilir. Eğer daha önceden bu durumun farkındaysa ve bu işin tecrübelileriyle tanışıyorsa bu bir anlamda kendini daha rahat hissedeceği ve görece normalleşeceği bir durum yaratabilir. Veya birey kendisini onlara ait hissetmeyip onların bulunduğu statüyü kabul etmek istemeyebilir. Bu sebeple bazen bireyler, kendileri gibi olanlarla aynı eğitimi alarak hayatın daha sonraki aşamalarında bu tür yüzleşmelerle karşılaştığında henüz kendisini toplumun diğer kesimlerine karşı konumlandıramadığı için bir zorluk yaşayabilir. Tıpkı kendisi gibi olanlarla eğitim alan bireylerin daha sonra iş veya aşk hayatında kendisinin kabul görmediğini veya dezavantajlı olarak kabul gördüğünü fark ettiğinde, bir

savunma mekanizmasına sahip olmadan bu durumla yüzleşmek zorunda kalması gibi. Bir başka şekilde bireyin, sonradan edinilen veya belirli bir yaştan sonra karşılaşılan durumlarda kendisi gibi bireyler veya topluluklarla tanıştığında ya kendisinin farklılığıyla yüzleşmesi ve bu durumdan endişe duyması ya da tanıştığı damgadaşlarının da aslında normal birer birey olduklarını kabul etmesi ve kendi kimliğiyle barışmasında bir yol alması gibi. Buna örnek olarak eşcinsel yönelimini ilerleyen yaşlarında fark etmiş bireyler örnek gösterilebilir.

Damgalanmış toplulukların içerisinde onları kabul eden ve onlar tarafından kabul gören bireyler de vardır. Bunlar “normal” olmalarına rağmen damgalılar içerisinde bulunan bireylerdir. Toplumun geneli tarafından damgalı bireyleri kabul etmesiyle damgalanabilir ayrıca damgalı topluluk tarafından da normal olarak ötekileştirilebilir. Bazı durumlarda ise kabul görüp bir denge unsuru olarak varlığını her iki toplum içerisinde de sürdürebilecektir. Buna örnek olarak ise özel eğitim öğrencileriyle ilgilenen öğretmenleri düşünebiliriz. Bu öğretmenler bir yandan öğrencilerle vakit geçirip onlardan biri olarak hareket edecek öte yandan oraya ait olmayan “normal” olarak hayatına devam edecektir. Onlar hem aynı hem de farklı bir biçimde her iki toplumda da hayatlarını sürdürerek kabul göreceklidir.

Bütün bu fiziki olarak belirgin olan kimliklerin yanında bir de gözle görünür olmayanları vardır. Örneğin akıl hastalıkları, politik düşünce, cinsel yönelim gibi kişi söylemeden veya belli etmeden anlayamayacağımız farklılıklar gibi. Bu tür durumlarda kişi bu kimliği ön plana çıkarmadan kendi öz kimliği ile hareket edebilmektedir. Bu şekilde yaşayan birey ilişki kurduğu kişi veya topluluklarda kendisine söylenildiği bilinmeden de bazı küçümsemelere maruz kalabilmektedir. Yani karşısındaki kişi kendisinin toplumsal kimliğini bilmeden o toplumsal kimlik üzerinden eleştirel veya aşağılayıcı söylemlerde bulunabilmektedir. Bu da damgalanmış bireyin görünürlüğüne bir örnek olarak gösterilebilir.

Mekansal damgalama da benzer bir biçimde birey yaşadığı yeri söylemeden okunabilecek bir damgalama değildir. Birey bunu söylemeyi tercih edecek veya etmeyecektir. Bazı durumlarda birey damgasını gizlemek veya başka bir bölge üzerinden onu avantaja çevirmek

isteyecektir. Bazı durumlarda damgalanmış birey, bulunduğu veya edindiği statü ile damgalanmış diğer bireyler için bir rol model olmak ve statüsünün gerekliliklerini kendi topluluğu adına da yerine getirmek zorundadır. Tabii ki bu, görünür durumlar veya damgalanmış bireyin gizlemediği görünmez durumlar için geçerlidir. Damgalanmış birey görünmeyen toplumsal kimliğini gizleyerek kendi bireysel kimliği ile hareket edip sahip olduğu statüyü normalleri temsil ediyor gibi yaparak korumayı da isteyebilir. Goffman bu tür durumlar içinde bulunan bireyleri, gözden düşmeye müsait bireyler olarak tanımlamaktadır.²¹

Goffman'ın hissedilen kimlik olarak bahsettiği kimlik, kişinin bireysel veya toplumsal kimliğinden bağımsız olarak kendisini hissettiği kimliğidir. Bu kimlik, kişinin kendi karakterine dair hissettiği ve sürdürmeye çalıştığı kimlik olarak da tanımlanabilir. Diğer bütün anlatımlarda da olduğu gibi kişinin kendisine tayin ettiği kimlik de yine toplumsal normların el verdiği kalıplar dahilinde olacaktır. Bu sebeple ne açıdan olursa olsun damgalanmış birey damgasını kabul etmeyerek bu damgadan kurtulamayacaktır. Kendisi de etrafındaki toplumda onu her zaman damgalanmış kimliği ile beraber ele alacaktır ve ona göre bir rol oynamasını bekleyecektir. Aksi haldeki denemelerde birey daha zor bir kabul görme ve kabul etme kısır döngüsü içerisinde sıkışıp kalabilmekte ve böylece hayatını yaşamaktan da acilz hale gelebilmektedir. Çünkü birey kendi kafasında kendi topluluğuna ait olmadığını düşünse de topluluğun hareketlerinden ve topluluğa biçilen rolden amade değildir.

Damga kavramını farklı şekilde ifade eden Becker da *Hariciler* eserinde bu konuyu ele almaktadır. Becker, eserinin girişinde damga kavramını şöyle açıklamaktadır: "Bütün toplumsal gruplar kurallar koyarlar ve koydukları bu kuralları bazı zamanlarda ve koşullarda dayatmaya çalışırlar." ²² Sonrasındaysa toplumun bütün davranışları, doğru ve yanlış olarak nasıl kategorize ettiğinden bahsetmektedir. Ve bu kurallara uymayan kişiyi de "harici" (öteki) olarak tanımlamaktadır. Fakat bu kişinin yaptığı hareketin doğruluğu ve yanlışlığı kişinin hata yapması üzerinden değil, içinde bulunduğu toplum veya topluluğun kuralları üzerinden

²¹GOFFMAN, Erving (ss.32)

²²BECKER, H.S. (2015) *Hariciler* (ss.21) Ş. Geniş, L. Ünsaldı, (Çev.) Ankara -Heretik Yayıncılık

değerlendirmektedir. Becker bu durumda da kuralı uygulayanların, kuralı ihlal eden kişi tarafından harici olarak kabul edilebileceğini söylemektedir. Fakat her iki durum ele alındığında ise topluluğun genel kuralları daha baskın olacağı için kuralların ihlalinde bir cezalandırma durumu da söz konusu olabilmektedir. Hatta bu kurallar zamanla yasa olup devlet tarafından da tanınmaya ve korunmaya da başlamaktadır. Yani Becker'ın haricisinde devlet de kolluk kuvvetleri de bir kontrol mekanizması olarak işlemeye başlamaktadır.

Bu durumu BBC'nin 24 Haziran 2018 tarihli haberinden ele alacak olursak eğer haber başlığı şöyle söylemektedir: "Direksiyon yasakları kalkan Suudi kadınlara hâlâ yasak 5 şey".²³ Kadınlara hala yasak olan 5 şey ise banka hesabı açtırmak, erkeğin iznini almadan pasaport almak ve yurt dışına çıkmak, evlenmek ve boşanmak, sipariş verirken veya bir restoranda otururken bekârların bulunduğu bölüme/kuyruğa girmek, giyim özgürlüğüdür. Aslında birçok ülkede bahsi açıldığında anlaşılabilir olabilecek bu kurallar, sadece kadın kimliğinden ötürü Suudi Arabistan'da ihlal edildiği anda harici ilan edilmeye ve yasal olarak ceza almaya sebep olabilmektedir.

Bu tanımda Becker hem hâlihazırda işleyen mekanizmaları ele almakta hem de bunun toplum veya toplulukların kendilerine özgü kurallarının ihlali sonucunda gerçekleşeceğine dikkat çekmektedir. Bunun da durumlar ve içinde bulunulan dönemler içerisinde değişkenlik göstereceğini söylemektedir. Dolayısıyla mensup olunan toplum, kişiyi kuralları ihlal eden yahut sapkınlık gösteren birey olarak görmeye başlamaktadır. Bu sebeple Becker da kuralları ihlal eden haricinin, aynı zamanda sapkın olarak da değerlendirildiğini ifade etmektedir. O halde toplumun bir üretimi olan bu kurallar ve onların çerçevesinde yaşamaya devam eden kişi, diğer bütün kimlik özelliklerden bağımsız olarak bakıldığında aslında kabul görmüş kişidir. Fakat kendi kimliğinin getirdiği toplumsal sorumluluk ve beklentiden uzaklaştığında, daha doğrusu yeterince uzaklaştığında, bir sapkın ve bir harici olmaya başlamaktadır. Burada yeterince uzaklaştığında denilmesinin sebebi bazı durumlarda

²³Direksiyon Yasakları Kalkan Suudi Kadınlara Hala Yasak 5 Şey.
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44576510> (Erişim Tarihi 8 Eylül 2018)

bütün insanların yaşayabileceği/gerçekleştirebileceği "hafif" sapkınlıkların toplum tarafından da kabul görmesidir. Ancak eğer bu sapkınlık uzun vadede tekrar ediyorsa harici olmak da tekrar olası hale gelmektedir. Örneğin hayatında bir defaya mahsus uyuşturucu denemiş birisine "sapkın" denilemez. Fakat bir uyuşturucu bağımlısı birey ise "sapkın" ve toplumun haricisi olmaktadır.

Becker, ortalama kabul gören şeylerin dışına taşan bütün bireyleri de bir sapkın ön kabulü ile almanın bir istatistiki varsayım olacağını ve bunun değerlendirmeyi yanlış bir noktaya getireceğini belirtmektedir. Yani herhangi bir durumda toplumsal normların dışında olmak sapkın ilan edilmenin tek dayanağı olmayacaktır. Ayrıca yine sapkınlığı yapan kişi ve kişinin toplum tarafından nasıl görüldüğü de bu konuda önem arz etmektedir. Becker bunu da toplumsal sınıf veya köken açısından örnekleyerek Amerika'da bir beyazın işlediği bir suçun daha kolay kabul görebileceği durumlar varken aynı suçu bir siyah işlediğinde cezalandırılma ihtimalinin daha yüksek olduğu üzerinden açıklamaktadır. O halde aslında sadece normları aşmak veya kuralı ihlal etmek değil, yapılan davranış sonucunda toplum tarafından kabul görmek veya görmemek de sapkın olarak kabul edilip edilmeyeceğinin bir belirleyicidir.

Burada Becker'dan bir alıntı yapmak yerinde olacaktır: "Toplumsal gruplar, ihlal edilmesi sapkınlık olarak tanımlanan kurallar koyarak sapkınlığı yaratırlar. Bu kuralları belli kişilere uygulatırlar ve bu kişileri de hariciler olarak etiketlerler."²⁴ Yani aslında kurallara uymadığı söylenen birey, kuralların konulmasında onayı olsun veya olmasın bu kuralların dışına çıkma eğilimi gösterdiği anda bu etikete maruz kalmaktadır. Bu kuralları onaylamıyor olsa bile toplumsal, sınıfsal veya siyasal gücü baskın topluluk kendi kurallarını bir şekilde dayatmaktadır. Yani aslında bazen topluluklar da kendi aralarında bir yarışa girerek daha yukarıda bulunan topluluğun kendi kurallarını benimsetmenin yollarını aramakta ve çoğu zaman bulmaktadır. Bu kural tıpkı kente sonradan göç edenlerin "köylü" olarak tanımlanmalarındaki gibi işlemektedir.

Hariciyi tarif edenler, yani toplumlar, kendi haricisini yaratmaktadır. Buna

²⁴BECKER, H.S. (2015) Hariciler (ss.29) Ş. Geniş, L. Ünsaldı, (Çev.) Ankara -Heretik Yayıncılık

rağmen harici de toplumun kurallarını benimsemiş olarak kendisini ayıplayabilmekte, sapkın olarak görebilmekte ve hatta cezalandırabilmektedir. Başka bir örnekle toplum, her eylemi bir sapkınlık olarak görmeyerek bireyi cezalandırma gereği de duymayabilmektedir. Veya yapılan eylem meşru bir sebep taşıyor ise bir sapkınlık içerip içermediği konusu da tartışmaya açıktır. Böylece ne kadar sapkın olduğu veya olunmadığı da buna bağlı olarak değişebilmektedir.

Becker hariciler için 4 farklı sapkın davranış türü olduğunu söylemektedir. Bunlar kısaca;

- İtaatkâr davranış: En basit söylemiyle kuralları yerine getiren davranış biçimine uymak.
- Pür sapkınlık: Bir kuralı çiğnemek ve o kuralın çiğnenmesi olarak algılanan davranış.
- Mesnetsiz suçlanan: Birey suç işlememiş olsa da başkaları tarafından suçlanıyor olması.
- Gizli Sapkın: Kişinin bir şekilde bir veya daha fazla kuralı ihlal etmiş olmasına rağmen bunu kimsenin fark etmemiş veya ihlal olarak değerlendirmemiş olması.

Hariciler ile birlikte kural koyuculardan da bahsetmek gerekmektedir. Mekânsal damgalama konusu için kural koyucular, kuralların nasıl belirlendiği ve nasıl uygulandığını irdelemeye önemli bir katkı sağlayacaktır. Birincisi, kuralı koyan kişi bir girişimcilik göstermektedir. Bir kural belirleyerek ona uymayanlardan şikâyetçi olmaktadır.

Becker, ilk olarak zanlının cezalandırılması için önayak olunması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Sonrasında ise suçu kamusal hale getirmek ve onu toplumsal olarak ifşa etmek olarak ele almaktadır. Toplumsal olarak suçun ifşa edilmesi demek kişinin de toplum tarafından ötekileştirilmesi anlamına gelebilmektedir. Zaten damgalanma ve harici ilan edilme de bu esnada başlamaktadır. Bunu yapabilmenin en önemli koşulu da sapkınlığın engellenmesi sonucunda diğer bireylerin kişisel çıkarlarının olmasıdır. Yani önce bir girişimde bulunulmak, sonra buna toplumu dahil etmek ve bu yapılanın toplum çıkarlarına aykırı olduğu gerekçesiye kuralın dayatılmasını zorunlu hale getirmek. Ve kişinin

tamamen harici ilan edilmesi için bunun topluma hatırlatılması ve toplum çıkarlarına aykırı olduğunun haykırılarak kuralın dayatılmasını sağlamak gerekmektedir. Aslında yasalar ve yasaların kanunlaşması da tam olarak böyle gelişmektedir. Fakat bu tutum göstermektedir ki “suçu” işleyen ve onu cezalandıran kurum aslında karşılıklı çıkarları doğrultusunda bunu yapmaktadır.

Sadece bir sapkınlık yapılması meselesinden ziyade aslında karşı tarafın çıkarlarının ihlal edilmesi daha büyük bir sorundur. Bu sebeple suçun işlendiği iddia edilen bütün durumları doğrudan kabul etmemek gerekmektedir. Yani aslında Becker’ın haricisi ile Goffman’ın damgalısı arasındaki farklardan birisi böyle oluşmaktadır. Becker toplum kurallarını ihlal edenin ve toplumun çıkarlarının (bu her zaman maddi olmayabilir) aksi yönde hareket edenin harici ilan edileceğini söylerken Goffman ise damgalı bireyin taşıdığı farklılığın bu şekilde görmezden gelinemeyeceği bir tanımda bulunmaktadır. Bu açıdan okunduğunda Goffman’ın damga tanımında daha güçlü bir toplumsal mutabakat/varsayım olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Konu mekânsal damgalama olduğunda ise Loic Wacqaunt’un bu konuda şöyle söylemektedir;

“Goffman tarafından sıralanan (1963: 4-5) üç ana damgadan -“bedensel iğrenme”, “bireysel karakterin kusurları” ve “ırk, millet ve din” işaretleri- bölgesel damgalamaya benzer olanı üçüncüsüdür. Tıpkı bölgesel damgalama gibi o da “nesiller boyunca iletilir ve tüm aile bireylerine eşit şekilde bulaştırılır”.²⁵

Bu söylem, bölgesel ve mekânsal damgalamanın da ırk, millet ve din üzerinden yapılan damgalamanın bir benzeri olduğuna vurgu yapmakta ve mekânsal damgalamanın da kuşaklar boyunca aktarabileceğini iddia etmektedir. O halde damga kavramının mekânlar ile bir ilişkisi olduğunu ve bu ilişkinin aktardığı bir bellekten söz etmek mümkün olacaktır. Bunun için de belleğin mekân ile ilişkisinden söz etmek fayda sağlayacaktır.

2.3 Mekân, Bellek, Damga İlişkisi Üzerine

En genel anlamı ile mekân, içerisinde eylem gerçekleştirilebilecek, tanımlanması mümkün uzay parçasıdır. Yani sınırları, hacmi ve tanımlanabilir nitelikleri olan bir uzay parçası. Haliyle mimari bir ürün elde

²⁵WACQAUNT, L. (2007) İlerlemiş Marjinallik Çağında Bölgesel Damgalama (ss.2/13) İstanbul –Birikim Dergisi

etmenin de tek değişmez koşuludur. Öyle ki mekân hem ürün hem de hammaddedir. Bu sebeple mekân, diğer bütün üretilen şeylerle beraber hem bir tarih hem de bir bellek sahibidir. Çünkü yaşanan onunla yaşanmıştır ve ortak bir üretim elde edilmiştir. Lefebvre ve Goffman'ı ortak bir paydada anlamaya çalışırsak eğer; ikisinden de mekânın mevcut sistem ile dönüştürüldüğü, kullanım amacının farklılaştırıldığını gerçek olarak kabul ettiğini görmek gerekmektedir. Ve her iki anlatıda da damganın veya mekânın üretiminin toplumsal bir sonuç-ürün ilişkisini gösterdiğini söyleyebiliriz. Mekânın taşıdığı damgadan ve nitelikli bir tanımdan bahsedebiliyorsak aynı zamanda bellekten de bahsetmek gerekmektedir.

Mekân ve bellek ilişkileri üzerine yazılmış olan *Modernite Nasıl Unutturur* kitabının yazarı Paul Connerton'a göre bellek, 20. yüzyılın başında psikolojide bir araştırma alanı olmuş, yüzyılın sonunda ise ilgi kültürel belleğe doğru yönelmiştir.²⁶ Ünlü siyaset insanı Cicero bellek sanatıyla ilgili şöyle söylemektedir: "Bellek becerisini eğitmek isteyen kişiler, kimi yerler belirlemeli ve hatırlamak istedikleri şeylerin görüntülerini zihinlerinde canlandırarak, onları belirledikleri yerlerde depolamalıdır." ²⁷ Yani belleğin bir yer/mekân ile ilişkili bir biçimde depolanması gerektiğini ifade etmekte ve "Böylece bu yerlerin düzeni hatırlanmak istenen şeylerin de düzenini muhafaza edecektir." ²⁸ diye eklemektedir. Bu söyleme göre bellek sanatı mekânsal bir yöntem olarak tarif edilmiştir. Belleğin mekânsal bir yöntem olduğu varsayımından yola çıkarsak eğer kültürel ve toplumsal bellek, daha doğrusu bellek yönteminin kendisi, aynı zamanda mekânlar üzerine kurgulanmalıdır. Bu mekânların elbette bir kısmı hayali olarak da yaratılabilir. Fakat gerçeklik ile ilişkili kurduğumuz bellek ilişkisi geleceğin onu değiştirmesi belki de tamamen başka bir şeye dönüştürmesi ile değişkenlik gösterebilir. Yani mekânın değişme potansiyeli, belleğin de değişme potansiyelini taşır. Connerton bu konuda şöyle bir yorum yapmakadır: "Varsayımlar, öngörüler ile şu an görünür olmayan tehlikeler, hatta bazen şu an kaygılanan insanların ancak çocuklarının zamanında etkili olabilecek

²⁶CONNERTON, P. (2011) *Modernite Nasıl Unutturur*, K. Kelebekoğlu, (Çev.) İstanbul –Sel Yayıncılık

²⁷CONNERTON, P. (ss.14)

²⁸CONNERTON, P. (ss.14)

tehlikeler söz konusu olduğunda, risk toplumunda geçmiş, şimdiyi şekillendirme gücünden yoksundur. Gelecek, geçmişin yerini alarak güncel deneyim ve eylemlerimizin nedeni olur."²⁹ Yine Connerton evden bahsederken evin bir temsil mekânı olduğunu söylemektedir. Ayrıca evin, içinde ikamet edenlere, evren yapısının bir modelini sunduğunun düşünüldüğünden bahsetmekte ve eklemektedir:

"Çünkü ev boyutu ile inşa edildiği maddi parçaların ne olduğu fark etmeksizin tüm ilişkileri yansıtabilir. Evler çeşitli türdeki toplumsal birim ile kategoriler için oluşturulmuş metaforik kültürel temsillere yani uzlamsal pratikleri vasıtasıyla anlam üretip, farklı iktidar ilişkileri meydana getirir. İnsanlar kendi uygulamalarıyla şekillendirebildikleri somut düzenlere evrenin düzenini aktarabilir. Örneğin Kolombiya'daki Para-Piranalar iki kapı arasında çizgisel bir eril-dişil eksene sahip büyük evler inşa ediyor, buradaki faaliyetler de çevrenin aile hayatını, merkezin ise ortak mesleki hayatı temsil ettiği eş merkezli bir yapı çerçevesinde ortak mesleki hayatı temsil ettiği eş merkezli bir yapı çerçevesinde düzenleniyor. Benzer şekilde Fiji evleri de Fiji hiyerarşisi ile etiğinin bir haritası gibidir."³⁰

Nesneler ve mekânlar bize yaşanan bir olayı anımsatabilirken bir yandan olasıyı da anımsatabilmektedir. Ayrıca mekân bir yanıyla diğer ilişkilerin bir yansıması olarak şekillenmektedir. Damgalanmış bir mekân üzerine düşündüğümüzde bu mekân hem geçmişte yaşanan olayları bir belleğe dönüştürmekte ve yansıtmakta, aynı zamanda gelecekte yaşanabilecek olayları da bir tehdit olarak belleğimize taşımaktadır. Mekanlar üzerinde oluşmuş bu bellek toplumlar arasında yayılarak henüz deneyimlenmemiş bir bölge hakkında belirli bir tepki vermemize de neden olmaktadır. Böylece toplumsal algıda damgalanmış mekân hem şimdiyi hem de geleceği tehdit eden bir yere dönüşmektedir.

Mekân durağan değildir, diğer yaşananlar ile beraber biçim ve anlam değiştirmektedir. İçinden geçeni ve onunla beraber de kendisini sürekli dönüştürebilmektedir. Böylece damgalanmış mekânın içerisinde bulunan da mekânla beraber dönüşmekte ve üretilebilmektedir. Bedenin mekân ile bütünleşmesi adı altında Connerton, Zola'nın hikâyesindeki bir karakterin kendisini ezik ve mekâna ait hissetmemesi durumundan söz ederek

²⁹CONNERTON, P. (ss.14)

³⁰CONNERTON, P. (2011) Modernite Nasıl Unutturur (ss.29) K. Kelebekoğlu, (Çev.) İstanbul -Sel Yayıncılık

bedenin mekân ile ilişkisinden söz etmektedir. Aynı zamanda mekânın planlanmasının da bu konuda farklı bir etki yarattığını eklemektedir. Örneğin birbirinden uzak kavşaklar arasında inşa edilmiş bölgelerin birer mahalle olma hissinin azaldığını ve bedenin mekân ve topluluk ile olan ilişkisinin değişkenlik gösterdiğini söylemektedir. Yine birbirine çok yakın veya bitişik biçimde inşa edilmiş bir bölgede ise mülkiyetin daha fazla paylaşıldığını ve bunun bir yoksulluk taşıdığını hissettirmektedir. Ve bu his yoksul bölgelerde suç potansiyelinin yüksek olduğu varsayımı ve söylentisi ile bir anda güvensiz hissettirebilmektedir. Fakat bu evler tarihi bir dokuya sahipse ve bakımlıysa burada yoksulluk algısı yerini bir başka hissiyata bırakabilmektedir.

Mekânın varlığının taşıdığı anlamlar her zaman kontrol edilebilir olmamak ile beraber bazı durumlarda yeni eylemler ile beraber yeni anlamlar yüklemek mümkün olabilmektedir. Sonuç olarak Connerton'un "Modern dünya emek sürecinin ürünüdür." ³¹ ve "Kurulu bir çevrenin belirli aralıklarla kasti olarak yıkılması. Sermaye bir yandan tüm mekânsal engelleri yerle bir edip pazarını genişletmek amacıyla dünyayı fethetmeye çalışmak zorundayken, bir yandan da söz konusu mekânı zamanla yok etmeye çalışır." ³² sözlerini not alarak şunları söylemek yanlış olmayacaktır: Bilinci ve belleği yıkmak için yenisini inşa etmek; mekânın yok edilmesi, yıkılması ve dönüştürülmesi aslında belleğin de yıkılması, yok edilmesi ve dönüştürülmesi anlamına gelmektedir. Diyarbakır'ın Sur ilçesinde gerçekleşen siyasi olaylar ve bunun karşısında devletin tutumu örnek gösterilebilir. Yaşanan büyük çatışmaların sonucunda önce bölgede sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş sonra da ilçe sakinleri göçe zorlanmıştır. Muhafif ve direngen kimliği ile bilinen Sur ilçesi, hem ilçede bulunan Hevsel Bahçeleri hem de tarihi yapısı ile Unesco'nun da dünya mirasları listesinde bulunmaktaydı. Yaşanan çatışmalar sona erdiğinde bölge tamamen boşaltılmış ve birçok yapı ya tamamen yıkılmış ya da tahribata uğramıştı. Buna karşın kalan yapılar bir önlem alınmadan ve tarihi değerine bakılmadan tamamen yıkılmışlardı. Bu konuda Diyarbakır Mimarlar Odası Başkanı Şerefhan Aydın'ın yaptığı açıklama şöyledir:

³¹CONNERTON, P (ss.127)

³²CONNERTON, P. (2011) Modernite Nasıl Unutturur (ss.127) K. Kelebekoğlu, (Çev.) İstanbul –Sel Yayıncılık

"Dünyanın sayılı eserleri içerisinde olan bir değerimiz var ancak Türkiye'nin ciddiyetsiz yaklaşımı var. Sur olaylarında bu yaklaşımı gördük. Çatışmaların bittiğinin ilanı ile birlikte Sur içerisinde yıkım alanına meslek örgütleri veya tarafsız bir kurumun orada gözlem yapılmasına izin verilmedi. Aslında 6 mahalle kurtarılabilirdi. Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü'nün yaptığı araştırma sonucunda bu alanın sadece yüzde 17'sinde ağır hasar olduğu tespit edildi. Geriye kalan, yıkılan yüzde 87'lik kısmın kurtarılabilir, ayağa kaldırabilir bir durumu vardı. Ama yetkililer ne yaptı? Bazı mahallelerin yüzde 100'ü, bazılarının yüzde 90'ı yıkıldı. Bunlar içinde tescilli ve tescile değer yapılar vardı. 6 mahallede 247 tarihi yapı yıkıldı. Tescilli bir bölgede yapılacak her çalışmada Kurul'un onayı gerekiyor. Biz bu konu üzerine dava açtık. Öncelikle ağır iş makineleri girdi. Defalarca çağrı yaptık. Uzman heyetler gözleminde bir çalışma yapılmalıydı. Tarihi tescilli yapıların olduğu bölgeye ağır iş makineleriyle çalışmalar yapılırken oluşan titreşimden diğer yapılar da etkilendi. Sur'un çok yakınında yapılan Millet Bahçesi projesinin çalışmalarında da ağır iş makineleri kullanılıyor. Bunun Sur'a verdiği zarar hesaplandı mı? Kurul ve Çevre Şehircilik Bakanlığı bu projeye nasıl izin veriyor?"³³

2015 yılında yaşanan olayların ardından Mart 2019 seçimlerinde seçilmiş belediye başkanı hala 8 mahalleye giremediğini belirtmektedir. Bunlara cevaben hükümet adına açıklama yapan Çevre ve Şehircilik bakanı Murat Kurum ise şöyle söylemektedir:

"En kısa zamanda Sur bölgesinde terör örgütünden zarar gören vatandaşlarımızın yarasını sarmak adına hızlı bir sürece girdik. Geldiğimiz bu süreçte vatandaşımıza evlerini teslim etmeye başladık. Diyarbakır'ın hafızasını yok etmeye çalıştılar, Diyarbakır'ın kültürünü, ecdadının bize bıraktığı eserleri yok etmeye çalıştılar ama devletimiz, güvenlik güçlerimiz buna müsaade etmedi. Konut olarak bin 500 tescilli eser var. Bunların 320 tanesinin inşallah bir buçuk ay içerisinde ihalesini gerçekleştireceğiz. Bir buçuk ay içerisinde burada ihale edilmemiş, yapımına başlanmamış hiçbir inşaatımız kalmayacak. Bu proje bittiği zaman Sur, eski Sur'dan daha güzel, Diyarbakır eski Diyarbakır'dan daha güzel bir hal alacak."³⁴

Yapılan bu açıklamalara bakıldığında ve Sur ilçesinin muhalif kimliği de göz önüne alındığında ilçenin tamamen yıkılmış ve neredeyse tamamen boşaltılmış olmasını da ekleyerek buradaki siyasi ve kültürel birikimin ve tarihi dokunun yok edilmiş olduğunu ve de yeni bir inşaat ekonomisinin

³³POLAT, V. Türkiye, Unesco Kriterlerini Yerine Getirmiyor. <https://t24.com.tr/haber/turkiye-unesco-kriterleri-ni-yerine-getirmiyor,821825> (Erişim Tarihi 20 Mayıs 2019)

³⁴KIZIL, E. Bakan Kurum: Diyarbakır, Eski Diyarbakır'dan Güzel olacak. <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/diyarbakir/bakan-kurum-diyarbakir-eski-diyarbakirdan-gu-41117241> (Erişim Tarihi 20 Mayıs 2019)

ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu konuda da Anadolu Ajansı'nın haberinde şöyle bir cümle yer almaktadır: "Bu kapsamda Suriçi'nde bin 500 geleneksel Diyarbakır evi inşa edilerek kadim şehir geleneğiyle buluşturuluyor. Yapılacak iki katlı bin 500 konuttan örnek olarak Hasırlı Mahallesi'nde 44 ev inşa edildi, 570'inin ihalesi yapıldı, diğerlerinin ihalesi ise bu ay içerisinde tamamlanacak." ³⁵ Bu açıklamalar Sur ilçesinde yaşanan olayların ve yıkımın yeni bir inşa sürecinin başlangıcı olduğunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu inşa süreci sonrasında bölge yeni bir fiziksel form alacaktır. Yeni bir yerleşim yeri olarak sunulacak ve bir anlamda yeni bir kimlik sahibi olacaktır. Yaşanılan olaylar esnasında bölgenin terör ile ilişkilendirilmiş olması da bu yıkıma karşı bir kamu tepkisi gelişmesini engellemektedir. Bu da mekânsal damgalamanın etkilerinden birini göstermektedir.

Bu gibi bölgelerin benzerlikleri temel olarak dünyanın bütün şehirlerinde benzer özellikler taşımaktadırlar. Yoksulların (madunların), orta sınıfın ve zenginlerin yaşadıkları yerler de yine belirli ölçüde benzerlik göstermektedir. Yani hegamonik gruplar belirli bir yaşam tarzında yaşarken yine yoksullar da belirli bir yaşam tarzıyla ve gündelik pratikle yaşamlarına devam etmektedirler. Biçimsel olarak farklılık gösterse de temelde aynı sebepler yüzünden yaşanan bu durum, sadece mekânsal değil günlük alışkanlıklar, giyim, lüks ve tüketim alışkanlıklarında da benzerlik göstermektedir. Hatta sanatsal ve kültürel alışkanlıklar da temelde benzerlik göstermektedir. Bu da mekânın üretiminin yalnızca ülkelere ve toplumsal belleğe değil aslında sosyo-ekonomik duruma da içkin olduğunu göstermektedir. Bunlar da benzer bir biçimde direniş, yıkım ve soyluluk gibi kavramları içinde barındırmaktadır. Yani mekânın damgalanması aslında mekânın belleği dışında madun ile "elitlerin" veya yönetenlerin arasındaki çatışmanın da bir ürünüdür.

Damgalanan mekanların (bazen kasıtlı bir biçimde) düzenli olarak yıkılması hem rant açısından ekonomi sağlamakta (Lefevbre'de benzer bir durumdan bahseder) hem de kültürel ve siyasi belleğin dönüştürülmesine

³⁵AYAYDIN, Ö. Sur Tarihiyle Yeniden Sahneye Çıkarılıyor.
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/sur-tarihiyle-yeniden-sahneye-cikariliyor-/1334173>
(Erişim Tarihi : 20 Mayıs 2019)

yardımcı olmaktadır. Yani mekân sınıfsal bir ayrım ve kültürel bir bellek taşımasının yanında aynı zamanda toplumun ve siyasetin somut bir üretim alanı/maddesi olmaktadır. Lefebvre, toplumsal mekândan bahsederken şunları söylemektedir:

“Kullanılan ve tüketilen ürün olan mekân aynı zamanda üretim aracıdır, mübadele ağları, hammadde ve enerji akışı, hem mekânı şekillendirir hem de mekân tarafından belirlenirler. Bu şekilde üretilmiş olan bu üretim aracı, ne üretici güçlerden, teknik ve bilgiden ayrılabilir ne onu şekillendiren toplumsal iş bölümünden, ne doğadan, devletten ve üstyapıdan.”³⁶

Yani bütün bir üretici güçlerin mekânın üretiminin hem bir sonucu hem de üreticisi olduğunu söyleyerek bütün bu kavramların birbiri içerisine geçmiş olduğunu anlatmaktadır. Aslında toplumsal mekân bir yanıyla içinde barındırdıkları ile dönüştürmekte öte yanıyla büyüyerek etkileşim alanını da genişletmektedir. Fakat yine de kendinden öncekini yok etmemekte veya tamamen farklılaştırmamaktadır. Buna rağmen mutlaka üzerine koyarak büyümeye devam etmektedir. Yani mekân, tarih süreci içerisinde bu çokluk ortamında hem kendini üretmekte hem de ürettirmektedir. Örneğin bir sanayi kenti ile bir turizm kenti arasındaki fark gibi.

Her mekân kendi kültürünü ve gündelik pratiklerini üretmektedir. Ürettiği pratikleri satarak, belki bir şekilde dünyanın geri kalanıyla da ilişki kurmayı başarmakta fakat bu kısa süreli ziyaretler ile ziyaret edeni değil, mekânı ve mekânın pratiklerini değiştirmektedir. Yani bir turizm kentini veya bölgesini ziyaret eden ziyaretçi, gittiği yerde gündelik pratikleri etkiler ve şekillenmesine yardımcı olur. Hatta mekân kurgusundan devlet politikalarına, ekonomiye kadar bir etki yaratmakta ve yarattığı bu etkiden kendisi etkilenmemektedir. Etkilense dahi bu etkiyi kendisi ile tekil olarak taşıyamamaktadır. Döndüğünde de yaşadığı mekânın ve kendisinin gündelik pratiklerine devam etmektedir. Yani ziyaretçi kendi tecrübelerini ve mekânsal pratiklerini gittiği yere ziyaretçi olarak yansıtmaktadır. Zaten ziyaretçi başka bir noktayı ziyarete gittiğinde farklı bir kimlik ve beklenti ile gideceği için orada gerçekleştireceği eylem de

³⁶Lefebvre, Henri (2014).Mekânın Üretimi (ss.37), I. Ergüden, (Çev.) İstanbul-Sel Yayınları

kendi gündelik rutinlerinden daha farklı olacaktır.

Kapitalist ekonominin, mekânı ve mimariyi ekonomik bir rant aracı ve piyasanın bir değeri olarak kullanmasının yanı sıra bazen toplumsal sorunlara çözüm aramak için bazen ise toplumu ve ekonomik üretim ilişkilerini yönlendirme aracı olarak kullandığı durumlar da bulunmaktadır. Haussmann'ın Paris planı ve Pruitt-Igoe deneyimleri bunlara iyi birer örnektir. Türkiye'de de bunun örneklerine rastlamak mümkün olmasına rağmen mekânın ve mimarinin genel kullanım amacı "Kentsel Rant" olarak öne çıkmaktadır. Fakat Sur örneğinde de olduğu gibi bazen siyasi etkenler de işin içine girmektedir.

Ekonomik değeri yüksek olan muhitler üzerinde yeniden imar düzenlemesi yapılarak bu bölgelerde kentsel dönüşüm projeleri uygulanmaktadır. Bu projelerin büyük birçoğunda ise eski yapılar, gece kondular, bakımsız sokak ve evlerin yıkıldığı; buranın pislikten arındırılarak daha güvenli bir yaşam alanı yaratıldığı vurgulanmaktadır. Fakat kendilerine ait deneyimlerini ve ilişkiler ağını oluşturdıkları mekândan "kent içerisinde göç" etmeye zorlanan madunlar kentin dış çeperlerine göç ettirilmektedirler. Bununla beraber kentin kamuya açık alanlarını en olağan biçimde kullanmaktadırlar. Kent içerisinde tamamen kendilerine ait bir toprakları da yoktur. Bu nedenle sosyal yaşamlarında sokakları, meydanları ve parkları daha yaygın bir biçimde kullanmaktadırlar. Bu konuda Asef Bayat, "Ters-yüz Olmuş Şehirde Siyaset" isimli makalesinde "Madunlar, farkında olmadan hoşnutsuz elitleri kendi korunaklı cennetlerine çekilmeye zorlamaktadırlar." ³⁷ demektedir. Madunlar bir yanıyla şehir içerisinde sürekli bir dolaşıma sokulmuş olmasına rağmen diğer yanıyla kentin kamusal alanlarını kullanarak "soylular" olarak anabileceğimiz diğer kesimleri kendi korunaklı alanlarında yaşamaya itmektedirler. Zira soylular, madunları birer tehlike olarak görmektedir. Sadece madunları ve yoksulları değil, madunların ve yoksulların yaşadıkları mekânları da damgalamaktadırlar. Goffman'ın "Damga" ³⁸ adlı eserinde kullandığı örneklerden birinde bir

³⁷Bayat, Asef (2014) Tersyüz Olmuş Şehirde Siyaset. Mekan Meselesi (ss. 29-57)

(S.Torlak, Ö. Kulak, Çev.) İstanbul-Tekin Yayınevi

³⁸GOFFMAN, Erving (2004) Damga (Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S.N Ağırnaslı, Çev.) Ankara - Heretik Yayıncılık

kadın araştırmacı şöyle aktarmaktadır:

"Hyde Park'taki ara yolları dolaştığımda deneyimlediğim, söz konusu toplumsal durumun işte bu yönüydü. Yolların terk edilmiş görüntüsü ve buralarda yürüyen herhangi bir kadının şüphe götürmez niyeti, beni yalnızca onlara ifşa etmekle kalmıyor, aynı zamanda bu alanın fahişelere ayrıldığı gerçeğini de bana dayatıyordu - burası onlara ayrılan bir yerdi ve oraya girmeyi seçen herkese davasını dayatacaktı."³⁹

Bu benzer deneyimi Tarlabası semtinde de gözlemek mümkün olacaktır. Günün geç saatlerinde bu bölgelerde kentsel ışıklandırmanın zayıflığı, sokakların ve binaların bakımsızlığı ile beraber bir suç bölgesine girildiği hissi oluşmaktadır. Bu durumlarda mekân, taşıdığı damga ve bellek üzerinden orada gösterilecek pratiklerin de belirleyicisi ve sınırlayıcısı olabilmektedir. Hatta çoğu zaman mekân, içinde bulunan saat dilimi zarfında yapılabileceklerle de karar vermektedir. Çünkü mekânın belleği ve damgası aynı zamanda onun yaşanmış/yaşanılan kimliğidir ve tıpkı insanlara olduğu gibi mekânlara olan yaklaşım da bu kimlik üzerinden kurulmaktadır.

George Simmel "Metropol ve Tinsel Yaşam" adlı makalesinde kentte oluşan az etkileşimin yeni bir ilişki biçimi olduğunu söylemekte ve kalabalığa karşı azalan temasın insanın sinir uçlarının yıpranmamasına karşı aldığı bir önlem olarak görmektedir.⁴⁰ İnsan evladının bu şekilde kuracağı yeni ilişki biçimi ile kentteki yaşamı da görece kolaylaşmaktadır. Özellikle büyük kentlerdeki gündelik pratikler düşünüldüğünde, yorucu rutinlerden kaçınılmakta ve daha güvenli iletişim kurulabilecek toplulukların bulunduğu yerlerde vakit geçirmek tercih edilmektedir. Hatta o bölgelerde yaşamak tercih edilerek yine o bölgelerde iş sahibi olmak arzulanmaktadır. Çünkü bütün bir kenti yaşamak ve kentin bütün topluluklarına değmek hem imkânsızdır hem de tercih edilmemektedir. Bu yönlü bir temas hem yorucu hem de yıpratıcı olacaktır. Bunun yerine yaşam konforunu arttırmak adına daha farklı seçimler yapılarak bazı bölgelerden uzak durulur.

Özellikle kentte endüstriyel üretime dayalı ekonomik sistemin oluşmasıyla

³⁹GOFFMAN, Erving (ss.125)

⁴⁰SIMMEL, George (2013) Modern Kültürde Çatışma (T. Bora, N. Kalaycı, E. Gen, Çev.) İstanbul-İletişim Yayınları

beraber kentler ekonominin merkezleri olmaktadır ve yeni bir kent biçimiyle yeni kentli kimlikleri oluşturmaktadır. Bu durumun en yaygın olarak yaşananı, varoşlar ve elitler arasında yaşananıdır. Yine de farklı birçok biçimden bahsedilebilir. Örneğin İstanbul'da siyasi özellikleri, etnik yapısı, entelektüel ve sanatçı kimliği veya lüks mahalleleriyle bilinen başka örnekler de bulunmaktadır.

Bu ayrımlar ile beraber mekânsal damgalama, yerel yönetimler ve ticari şirketler için de birer veri haritası görevi görmektedir. Örneğin şirketler nerelerde daha çok ürün pazarlayabileceklerini yahut nerede daha ucuz iş gücü bulabileceklerini daha kolay tespit edebilmektedir. Wacquant *Kent Paryaları* kitabında bu konu hakkında şöyle demektedir:

"Terk edilmiş binalar ne kadar bolsa, ticari kuruluşlar da o kadar azdır. North Lawndale'de tek süpermarket, tek banka, tek hastane vardır, oysa elli dört piyango büfesi, aynı sayıda nakit bürosu bulunur. Yoksullara başka türlü erişimlerinin olmadığı mali hizmetleri sunan bu bürolar, fahiş komisyonlar karşılığında çek kıran, fatura ödeyen gişelerdir. Ayrıca içki satan dükkânların sayısı da yüzden aşağı değildir. Yerel dükkânların çoğunu Ortadoğu (Özellikle Filistinliler, Lübnanlılar, Suriyeliler, fakat siyah müşterileri hepsini "Arap olarak sınıflandırır) ile Güneydoğu Asya ülkelerinden (Genelde Koreliler, Filipinliler) gelen göçmenler işletir." (Chicago Tribune: 29,52).⁴¹

Bu tür mahallelerde kontrol tamamen mahallelinin ve enformel piyasanın elinde bulunmaktadır. Dönem dönem bu mekânları düzenleyerek daha kontrol edilebilmekte, suçtan ve hatta siyasetten arınmış hale getirmek için yeni kent planlamaları ile çözümler aranmaktadır. Bu örneklerden bir tanesi Paris Devrimi sonrasında daha kontrol edilebilir bulvarlar ve geniş yollar yapmak amacıyla uygulanmış Baron Haussmann planıdır. Paris ayaklanması sırasında halk, dar ve birbirinden bağlantısız sokaklarda daha kolay hareket ederken askerden kaçmak da daha kolaydı. Fakat Haussman'ın planında ise geniş caddeler ve birbirine bağlanan bulvarlar ile beraber askeri düzenin daha kolay biçimde kontrol edilebileceği sokaklar yaratıldı.⁴² Bir yandan bu düzenlemeler yapılırken diğer yandan yoksulların evi yıkılıyor ve yeni plan parça parça uygulanıyordu. Yaklaşık 17 yıl süren Paris'in yeniden inşası sonucunda hem Paris'te yaşayan

⁴¹WACQUANT, Loic (2015) *Kent Paryaları* (ss.142) (M. Doğan, Çev.) İstanbul - Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi

⁴²GÖKÇE, H. (2017) Haussmann'ın Paris'i İhya mı? İmha mı? *Dergi Park* 2, 695-699

insanlar birbirilerinden daha kopuk bölgelerde yaşamaya başladı hem de direniş tecrübeleri ve yaşam alanları tamamen değişti ve Paris merkezinin dışına itildi. Napolyon böylece kent planlamada başarılı oldu ve Paris yeni bir kimlik kazandı. Fakat daha önce Dünya Ticaret Merkezi'ni tasarlayan mimar Minoru Yamasaki tarafından tasarlanan Pruitt-Igoe ise başarısızlığa uğradı ve hatta sonucunda "Modern Mimarlığın Çöküşü" olarak değerlendirildi.

St. Louis, Missouri'de 1955 yılında tasarlanan Pruitt-Igoe, 2. dünya savaşı sonrasında yoksulluğun arttığı kentte kuzey (siyahilerin yaşadığı yoksul mahalleler) ve güney (beyazların yaşadığı yoksul mahalleler) bölgelerinde yaşayan yoksulların hızlı bir biçimde artış göstermesi ve kentin merkezine doğru eğilmesine karşı bir önlem olarak ortaya çıkmıştı.⁴³ Yoksul mahallelerde artan suç, ırkçılık ve şiddet olayları artık kentin merkezine kadar yaklaşmış ve bütün bir kenti tehdit altına almıştı. Dönemin belediye başkanı Joseph Darst 1951'de bir konuşmasında şöyle demişti: "Kentlerimizin kalbini yeniden inşa etmeli, açmalı ve temizlemeliyiz. Gerçek şu ki varoşların bütün belaları herkesin hatasıyla yaratıldı. Şimdi zararını düzeltmek de herkesin sorumluluğu."⁴⁴ Bu konuşmaların arkasında yatan plan ise bütün varoşları yıkarak onların yerine çok apartmanlı yeni siteler yapmak ve böylece varoşları temizlemektir. Yani kentin damgalanmış mekânlarını yıkıp, onların yerine temiz bir bölge oluşturmaktır. Toplam 5.800 konutu hedefleyen 4 ayrı bölge oluşturuldu ve bunlardan birisi de Pruitt-Igoe idi. Hükümetten beklenen ödenek desteğinin çıkması ile beraber ilk konutlar yapılmaya başlandı. Proje 1955'te tamamlandı. 33 adet 11 katlı bina ile toplam ev sayısı 2.870 adetti. Önce orta sınıf beyazlar ve siyahiler için kullanıma açılan konutların hiçbir zaman %60'ından fazlasının dolduğu söylenmemektedir. Daha sonra Chad Freidrich tarafından "Pruitt-Igoe Miti" adıyla çekilen belgeselde konuşan siyahi bir kadın; evleri önce çocuk sahibi insanların, daha sonra evli ve iş sahibi çiftlerin, sonrasında

⁴³FREİDRİCHS, Chad (Yönetmen, Senarist). (2012) The Pruitt-Igoe Myth [Belgesel] Taiwan

⁴⁴KOYUNCU, P. Modern Mimarlığın Öldüğü Gün.
<http://www.arkitera.com/haber/5509/modern-mimarligin-oldugu-gun/yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr> (Erişim Tarihi: 3 Şubat 2018)

beyazların ve en son siyahilerin terk ettiğini söylüyor.⁴⁵ Bunun hemen öncesinde suç, ırkçılık ve şiddet olaylarının inanılmaz bir biçimde arttığı ve Pruitt-Igoe'da son yıllarında 33 binadan 16'sı kapatıldığı bilinmektedir. Buna rağmen işler istendiği gibi gitmemiş, plan tamamen kontrolden çıkmıştır. Böylece dönemin yönetimi yeni bir karar alarak binaları teker teker patlatmaya başlamıştır. 1972-1976 yılları arasında binalar tamamen yıkılmıştır. Diğer üç bölgenin kısmen başarıya ulaştığını söyleyen yetkililer ise problemin mimari olduğunu söylemişlerdir ve bu olay da modern mimarinin çöküşü olarak anılmaya başlamıştır.

Damga, insanlarla beraber onların yeni yaşam alanlarına kadar gelmiş, mimari planlamalar buna bir çözüm olamamıştır. Yeni oluşturulmuş mekânın asıl problemi ise esasen mimari formlar değil sosyal, ekonomik ve siyasi ilişkilerdir. Sosyo-ekonomik durumun kötü olduğu yerler yine yoksul ve tehlikeli olarak damgalanmaya mahkûmdular. Dönemin yöneticileri bunu görmezden gelerek sadece mekânlar sorunluymuş gibi damgalı bölgeleri temizleyerek insanları başka yerlere taşımak istemiştir. Oysa ki sorun salt mekânların sağlıksız ve elverişsiz olmasında değil onu kullanan, ona ihtiyaç duyanların sosyal yaşamlarında ve birbirine içkin olan bütün üretim araçlarının toplamındadır. Mekân tek başına ele alınıp bütün diğer etkenlerden bağımsız olarak kurgulandığında bizi büyük bir yanılgıya götürür ve hem sorunları hem de çözümleri tespit etmemizi imkânsız bir hale getirir.

Yine Richard Sennett çocukluğunda yaşadığı Cabrini Green'den bahsederken şöyle demektedir:

"Cabrini 1942'de açıldığı zaman yetkili makamlar yoksul beyazlara şunu önerdi: Eğer zencilerin arasında yaşarsanız kiranızı biz karşılarız. Savaş, şehirde konut sıkıntısı özellikle de ucuz konut sıkıntısı yaratmıştı. Daha öncekiler gibi Cabrini Green planlamacıları da, bu gündelik refah ihtiyacını karşılamak suretiyle. Irkçı ayrımcılıkla mücadele etmede toplu konutları bir "araç" olarak kullanıp önemli bir toplumsal yarayı sarmaya çalıştılar. Bu onların doğrudan kullandığı bir araç değildi; bildiğime göre Cabrini Green'in yaratıcılarının hiçbirisi bizzat aramızda yaşamamıştı. Kentin o zamanlar küçük bir grup olan zenci burjuvazisi de burada yaşamadı."⁴⁶

Sennett buna ek olarak "Başlangıçta Cabirini'de yaşayacak insanların %

⁴⁵FREIDRİCHS, Chad

⁴⁶Sennett, Richard (2005). Saygı (ss.20) Ü. Bardak, (Çev.) Ayrıntı Yayınları

75'nin beyaz % 25'inin zenci olması düşünölmüştü."⁴⁷ demektir. Fakat daha sonra bu durum tam tersine dönerek ve Cabrini Green daha ziyade Afrikalıların yaşadığı bir yere haline gelmiştir. Mekansal kalite dışında diğer etkenleri iyi hesaplanmamıştır. Bu toplu konutlarla ilgili Sennett şu tespitte bulunmaktadır:

"Yoksullar için yapılan toplu konutları geniş anlamda toplumun çözölmemiş problemler için bir laboratuvar olarak kullanma çabasında. Özellikle Amerika'ya has hiçbir şey yoktu. Britanya'da XIX. yüzyılın başlarında Jeremy Bentham yeni işçiler için yapılacak toplu konutların daha kaynaşmış ve bütünleşmiş bir toplum modeli işlevi görebileceğini tahayyöl etmişti."⁴⁸

Sennett, benzer çalışmaların İngiltere'de de yapıldığını ve diğer yönleriyle düşünölmeye çalışıldığını fakat Amerika'da yaşanan örneklerin ise Amerika'ya has bile olmadığını ifade etmektedir. Tıpkı Pruitt Igoe gibi Cabrini Green'in de sonu benzer biçimde bitmiştir. Sennett bu kısmı anlatırken ise şöyle demektir:

"Cabrini'nin daha sonraki korkunç günlerinde içinde oturan çoğu sakin, "evleri"ne karşı şaşırtıcı bir bağlılık hissetti. Ama kesin olan şey dışarıdaki dünyanın onların bu koşullarını küçük düşürücü görmesiydi; onları kendilerinden kurtarmak için bazı şeyler yapılmak zorundaydı. Cabrini'de, refah devleti reformcuları en nihayet kesin çözüme başvurdular: Yakınlarda proje bölgesinin büyük kısmı yok edildi. Evler yerle bir edildi. Toprak dümdüz edildi; ve şimdi bu alanlarda pahal oldukça güzel müstakil evler yükselmekte."⁴⁹

Ve Cabrini Green'in önce yıkılıp sonra başka bir biçimde inşa edilerek yok edildiğini dile getirmektedir. Bu tür bir bölgede yaşayan insanlar bu sosyal sorunlardan ziyadesiyle etkilenmektedirler. Bu bölgelerde yaşıyor olmaları onları sosyal hayatlarında da damgalanmış bireyler olarak işaret etmektedir.

Damgalanmış bir mahallede ya da bölgede ikamet edenler veya damgalanmış bir ilde doğmuş olanlar, herhangi bir iş görüşmesinde diğer bütün görüşmecilerden daha dezavantajlı konuma gelebilmektedir. Çünkü toplumun gözünde suçun merkezinden gelmişlerdir ve suç işlemeye yatkın olarak damgalanmışlardır. Veya yine bir mülakatta "Nerelisin?" sorusu bazen etnik köken, ırk veya mezhep tespiti için

⁴⁷Sennett, Richard (ss.21)

⁴⁸Sennett, Richard (ss.21)

⁴⁹Sennett, Richard (ss.110)

yöneltilebilmektedir. Çünkü bu bölgeler damgalanmış olabilmekte ve görüşmeci de bu damga ile karşı karşıya gelebilmektedir. Örneğin Türkiye'de Gazi Mahallesi, Okmeydanı gibi mahallelerin sakinleri ile ilgili toplumsal bir algı bulunmaktadır. Yani damgalanmış bir etnik köken, ırk, mezhebe dahil olunmamasına karşın yaşanan mekân üzerinden damgalanmak mümkündür. Bu durum Becker'ın bahsettiği "mesnetsiz suçlanan" bireye iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Mekansal Damgalama kavramı deyince ilk aklı gelen isim olan Wacquant'ın Paris'in Quatre Mille bölgesine yönelik yazdıklarından bir bölüm bunu güzel bir biçimde açıklamaktadır:

"Quatre Mille sakinleri için bina değiştirmek bazen hayatlarını değiştirmek anlamına gelir.' (Bachmann ve Basier 1989: 46) 'Yine de mahalle sakinleri kendilerini toplu olarak birçok şeyden mahrum eden, küçümsenen bir mekâna "sürgün edildiklerinin" gayet farkındadır.' (Petonnet 1979: 211; Paugam 1991.) Quatre Mille'in eski sakinlerinden Raşit, toplu konutlara geri taşınmasının olası sonuçlarında sorulduğunda bu aşağılanma hissin sert bir şekilde ifade ediyor. 'Bizim için oraya geri dönmek, tekrar hakaretlere maruz kalmak anlamına gelir. Quatre Mille'in kendisi bir hakarettir... Birçokları için orada yaşamak utanç kaynağıdır."⁵⁰

Wacquant'ın kullandığı örnekler ve alıntılardığı konuşmalardan da yola çıkılarak ikamet edilen mekânın bazı durumlarda tercih edilmeyen bir damga kazandırabileceğini söylemek doğru olacaktır. Mekânlar, bir şekilde yaşananlardan veya yaşanmayanlardan etkilenecek oluşturdukları bellekleri benzer bir biçimde topluluklara da yansıtmaktadırlar. İçerisinde ikamet edilen mekânın bir kimlik veya statü belirteceğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Örneğin bir biçimde büyük ve güvenli sitelerde yaşamak sınıfsal olarak bir tanım ifade edecek, bireyi orta veya üst sınıf olarak niteleyecektir. Yine kentin lüks semtlerinde yaşamak, oradan alışveriş yapmak, orada eğlenmek, bulunulan mekânlar itibarıyla bireyi tanımlayabilmektedir. Bazı durumlarda da birey yaşadığı yeri bir olumlama olarak ön plana çıkarmak isteyecektir.

Türkiye'de 11 Şubat 2004 – 24 Haziran 2009 tarihleri arasında

⁵⁰WACQUANT, Loic (2015) Kent Paryaları (ss.194) M. Doğan,(Çev.) İstanbul - Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi

yayınlanmış ünlü komedi dizisi "Avrupa Yakası" buna örnek teşkil etmektedir. Dizinin "Burhan Altıntop" isimli karakteri, sürekli Nişantaşı'nda yaşadığına ve "Nişantaşı Çocuğu" olduğuna vurgu yaparak övünmektedir.

Öte yandan yine bulunduğu ortam veya vermek istediğı mesaj itibariyle birey kendisini damgalanmış bir mekân üzerinden tanımlayarak "tehlikeli", "saygı duyulması" yahut "korkulması" gereken biri olarak da tanımlayabilmektedir. Bireyin madunluğu üzerinden kurduğu savunma mekanizması aslında bireyin kendisine değil yaşadığı bölgeye biçtiğı kimlik ile alakalı olacaktır. Konuya bir örnek olarak; "Biz Bağcılar çocuğuyuz" cümlesini göstermek doğru olacaktır. Böylece birey, madunluğu üzerinden tehlikeli ve sataşılmaması gereken olduğunu vurgulamaktadır. Bu kimlik; bir tehlike, bir politika, bir madunluk veya bir övünç olarak kullanılabilmektedir.

Tekrar kent ölçeğinden bahsetmek gerekirse; kentler büyüdükçe farklı bölgelerin oluşması, toplulukların birbiri içerisinde yer değiştirmesi, birbirinden uzaklaşması ve yakınlaşması da yaygınlaşmaktadır. Örneğin soydaşlıkları veya herhangi bir biçimde yakınlıkları bulunan topluluklar genellikle bir arada yaşamayı tercih etmektedirler. Örneğin İstiklal Caddesi 24 saat yaşamın var olduğu, eğlencenin ve aykırılığın da uzun yıllarca çok dillendirildiğı bir bölgeydi. Son yıllarda hem yerel politikalar hem de yoğun göçün etkisiyle daha çok göçmenlerin bir arada yaşadığı ve vakit geçirdiğı bir bölgeye dönüşmektedir.

Göçmenler, kendi dillerini, yemeklerini, gündelik pratiklerini ve sosyalleşme araçlarını da beraberlerinde göç ettikleri yerlere götürmektedir. Ziyaretçiden bağımsız olarak artık yeni yerleştikleri bölgelerin etkin bir parçası olarak mekânın kimliğinde de bir etki yaratmaktadırlar. Bu da hem İstiklal Caddesi üzerindeki algının hem de pratiğın yeniden tanımlanmasına sebep olmaktadır. Yani mekânı oluşturan bütünler, en çok da yaşanan anın pratikleriyle birlikte bölgeleri bir biçimde ani dolma ve boşalmalarla yeniden tanımlamaktadır. Bu devinim, cadde üzerinde Arapça tabelalara sahip turizm şirketleri, restoranlar ve Arap kültüründe yaygın olan nargile kafelerin açılmasına sebep olmaktadır.

Benzer bir biçimde bu tür durumla karşılaşmak istemeyen İsviçre'nin 2 bin 200 nüfuslu köyü Oberwil-Lieli'nin sakinleri hükümet tarafından kararlaştırılmış kota ile köylerine yerleştirilmek istenen 8 mülteciyi almayı yapılan oylama sonucunda %52 hayır oyuyla reddederek bunun yerine para cezası ödemeyi kabul etmiştir. Ayrıca bu köyün bir özelliği de dünyanın en zengin köylerinden birisi olmasıdır. Haberde, köydeki 300 kişinin milyarder olduğu belirtilmiştir. Ve köy sakinlerinden birisi mültecileri almama sebebini şu şekilde açıklamıştır: ""Onları burada istemiyoruz, hepsi bu. Bu hayat için çok çalıştık ve bu güzel köydeki yaşamımızın bozulmasını istemiyoruz. Göçmenleri almaya uygun değiliz."⁵¹ Bu söylemiyle kişi, mekânın aslında barınma ihtiyacı dışında gündelik pratiklerin de yaşandığı ve aktarıldığı bir yer olmasından kaynaklı, gelecek olan sığınmacıların bunu bozacağından çekindiğini belirtmektedir. Dolayısıyla mekansal damgalama bir anlamda farklı etnik kökenden toplulukların bulunduğu bölgeleri de kapsamaktadır. Bu toplu göç ile başka bir bölgeye hareket eden topluluk eğer herhangi bir özelliğinden dolayı damgalanmış ise gittikleri bölge de aynı biçimde damgalanmaktadır. Örneğin Türkiye'de Roman mahalleleri bu konuya önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Mekân, ürettiği ve üretildiği şeylerle de ilişkilidir. Bu ilişki en başından beri beraber başlamakta ve çift yönlü olarak devam etmektedir. Yani dönüşen, kendisi dönüşürken diğerini de dönüştüren ve aynı biçimde dönüştürdüğü şeyden de etkilenendir. Bu döngü ile bazı bölgeler çok daha hızlı etkileşime girmekte ve değişmektedir. Örneğin iç ve dış göçler ile İstanbul'da bazı bölgeler bu durumdan etkilenerek değişiklik göstermektedir. Bu değişim ayrıca o bölgelerde yaşayan insanların da etkilenmesi anlamına gelmektedir. Anlaşılacağı üzere mekânlar ve insanlar dinamik bir biçimde değişmektedirler. Onlarla birlikte mekânsal algılarda da değişimler olmaktadır. Mekânsal damgalama da sabit kalmayarak farklı faktörlerle ve dinamiklerle değişiklik göstermektedir. Bu açıdan mekânsal damgalamanın sabit olmadığını tekrar etmek doğru olacaktır.

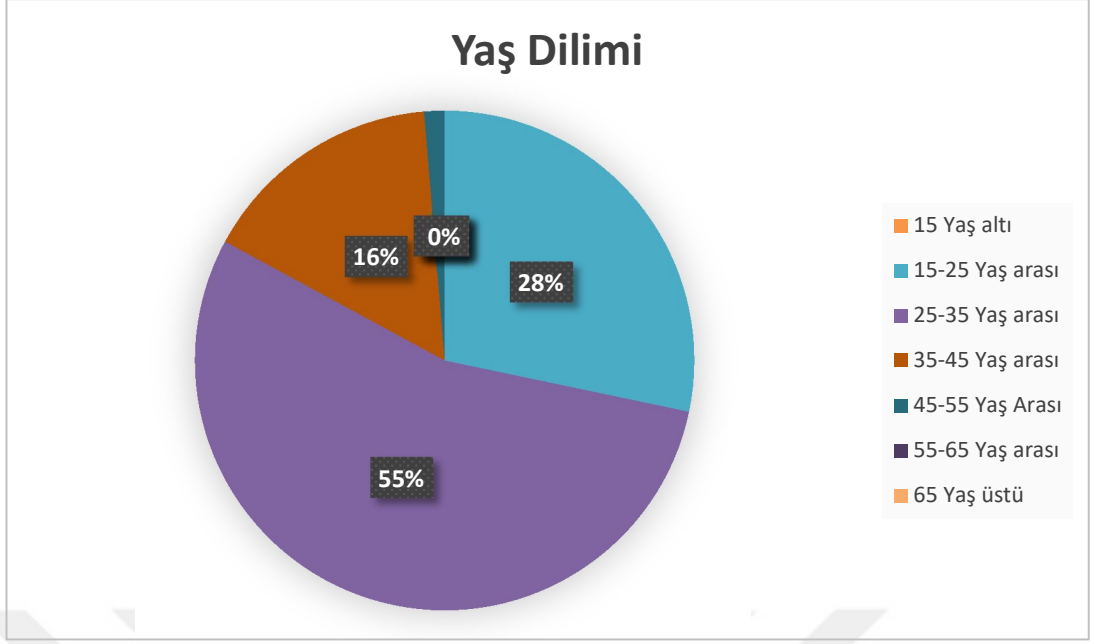
⁵¹En Zengin Köy 10 Mülteciyi Barındırmadı. <https://touch.hursedanet.net/Dunya/169141-En-zengin-koy-10-multeciyi-barindirmadi.html> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2019)

İstanbul son yıllarda iç-dış göç, kentsel dönüşüm projeleri, mega projeler gibi etkenler ile oldukça hızlı ve dinamik bir değişim yaşamaktadır. Bu bazen kent içerisinde yeni bir mekânsal dağılım yaratmakta bazen de var olanı pekiştirmektedir. İnsanlar da bu mekânsal algılar ile bölgeleri farklı biçimde kodlamaktadırlar. Böylece toplumun hafızasında da İstanbul'un bir mekânsal damga haritası oluşmaktadır.

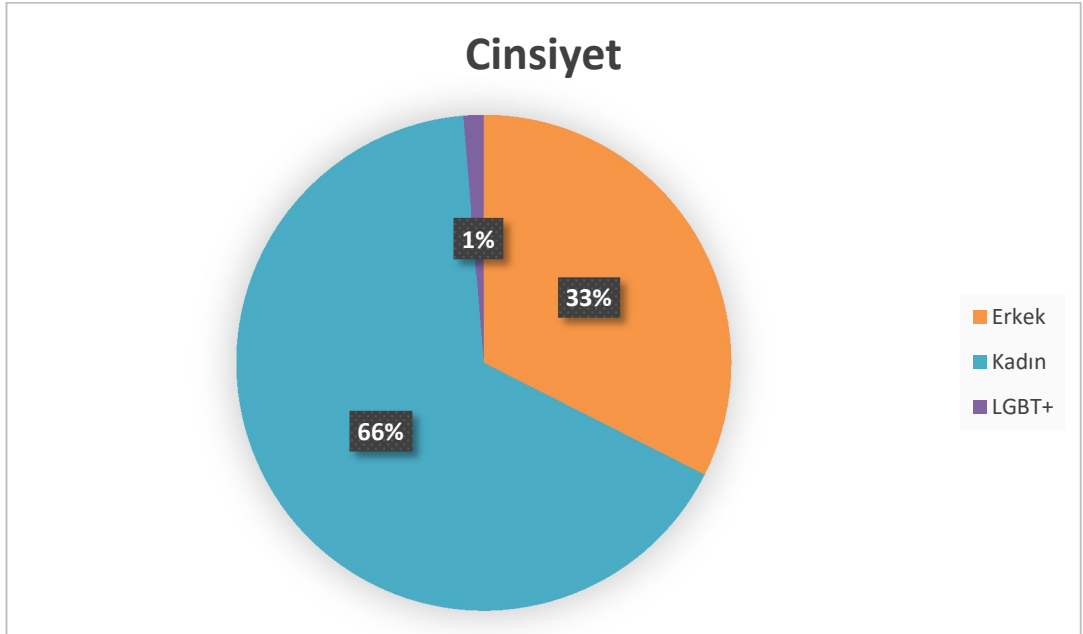
Mekân ve damga kuramlarından bahsederken hiçbirini yalnız ele alınamaz. Özellikle İstanbul gibi hem özgün hem de büyük bir kenti ele alıyorsanız birden daha fazla şeyi düşünmek gerekmektedir. Kentin dinamik ve değişken yapısı, göç yollarının üstünde bulunması, tarihi kimliği, nüfus yoğunluğu ve özellikle yurt içi siyasetin büyük bir sembolü olması onu bambaşka bir değere yükseltmektedir. Bu anlamda İstanbul'u durağan bir biçimde ele almak ve/veya bütün dinamiklerini tüm detayları ile irdelenmek çok mümkün görünmemektedir. Bu nedenle İstanbul'u mekânsal damgalama üzerinden okumaya çalışırken mümkün olduğunca mobil meslekleri tercih ederek hem gün içerisinde dinamikleri gözlemlene şansı bulan hem de farklı birçok bölgenin deneyimini elde edebilecek görüşmecilerden faydalanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda 150 katılımcı ile gerçekleştirilmiş olan online bir anketin verileri de kullanılmıştır. Öncelikli olarak daha geniş katılımı olan anket verilerine göz atarak başlamak sonrasında görüşmecilerin yorumlarına bakmak daha faydalı olacaktır.

Ankete katılanların en büyük yüzdesini %54,6 olarak 25-35 yaş arası katılımcılar oluşturmaktadır. Bununla beraber ikinci sırada %28,3 ile 15-25 yaş arası katılımcılar, üçüncü sırada %15,8 ile 35-45 yaş arası katılımcılar ve %1,3 ile 45-66 yaş arası katılımcılar bulunmaktadır. Anket genel olarak birçok online platformunda sunulmuş olmasına rağmen 15 yaş altı, 55-65 yaş arası ve 65 yaş üstü katılımcılara ulaşamamıştır. Toplanan veriler değerlendirirken 15-55 yaş arası katılımcılar ile sınırlı kalmıştır. Dağılım aşağıdaki tabloda pasta dilim grafik olarak gösterilmiştir.

Tablo 1: Anket katılımcılarının yaş dilimi

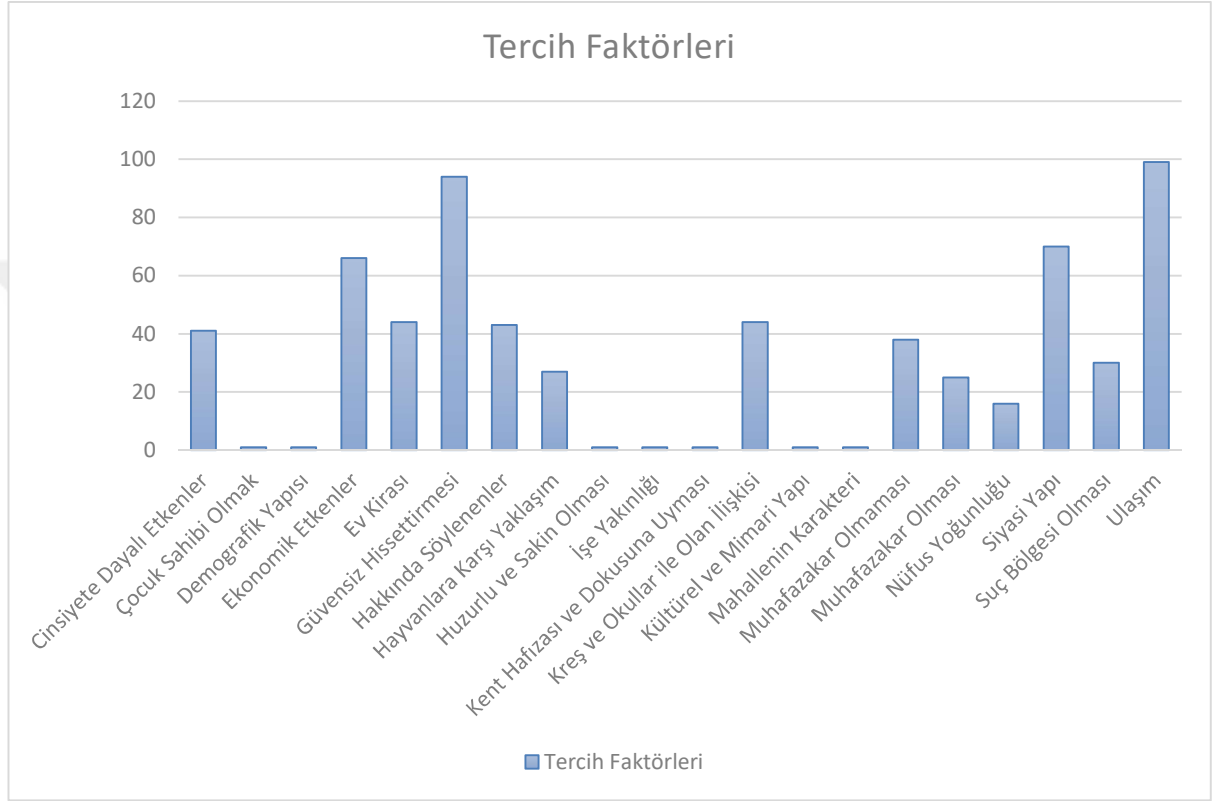
Anket katılımcılarının cinsiyet dağılımında oranında ise %66,2'lik katılım ile kadınlar büyük dilimi oluştururken erkekler %32,5 ve LGBT+ % 1,3 oranında dağılmıştır. Dağılım aşağıdaki tabloda pasta dilim grafik olarak gösterilmiştir.

Tablo 2: Anket katılımcılarının cinsiyet dağılımı

Katılımcıların belirttikleri bölgeleri tercihlerinde en belirgin faktörleri sorduğumuzda ise genel olarak 4 temel durumdan bahsetmek

mümkündür. Bunları sırasıyla ulaşım, güvenlik hissi, siyasi yapı ve ekonomik etkenler olarak sıralayabiliriz. Ekonomik etkenler ve ulaşım üzerinde yapılan yorumları nitelikli birer damga olarak yorumlamak doğru olmayacaktır. Fakat arda kalan bölgeler için siyasi yapı ve güvensizlik açısından yapılan yaklaşımlar mekânsal damgalama açısından ele alınabilecektir.

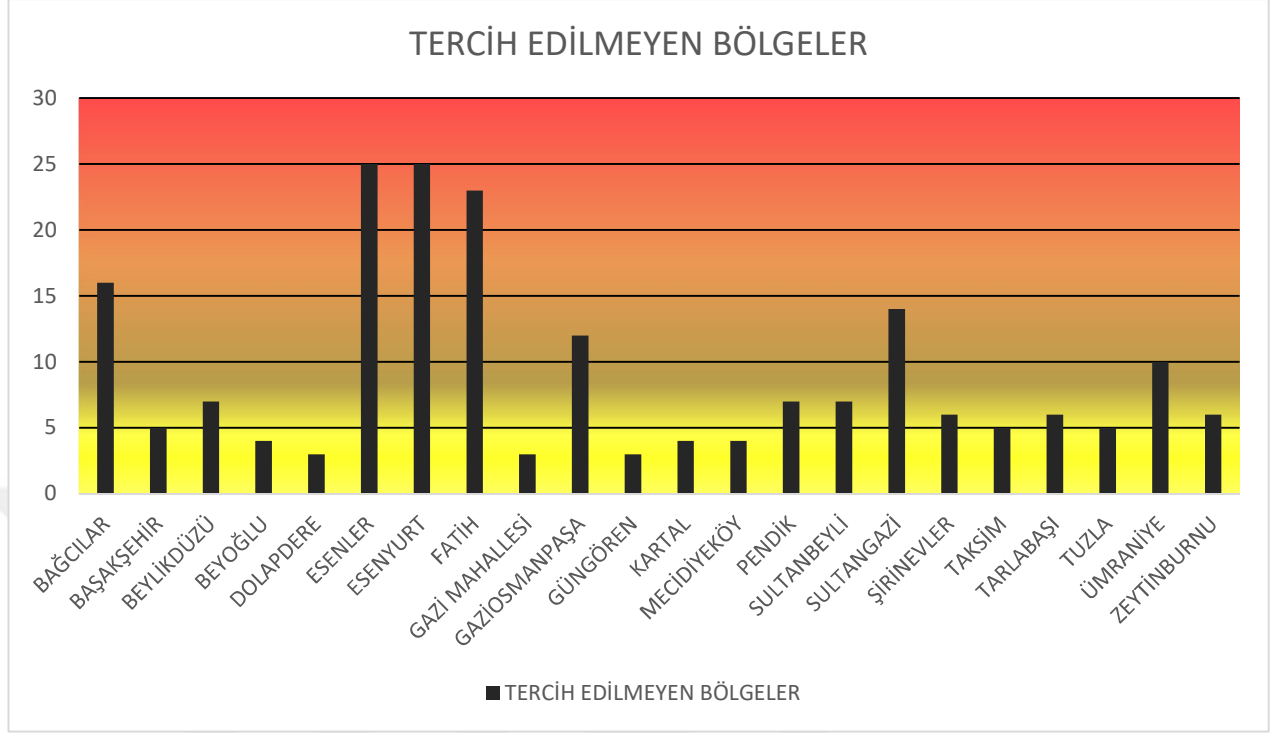

Tablo 3: Anket katılımcılarının bölge seçimlerini etkileyen faktörler

Katılımcıların yaşamayı istemeyecekleri bölgeler ile ilgili verdikleri cevaplar ile oluşturulan tablolarda yer alan veriler hazırlanırken iki veya daha az sayıda tercih edilen bölge grafiklerde yer almamıştır. Ankette ikiden fazla "tercih edilmeyen bölgeler"⁵²; Yenibosna, İkitelli, Aksaray ve Eyüp olmuştur. Bunun dışında yalnızca bir defa tercih edilmiş bölgeler ise; Soğanlı, Esentepe, Sancaktepe, Silivri, Sultancıftliği, Çağlayan,

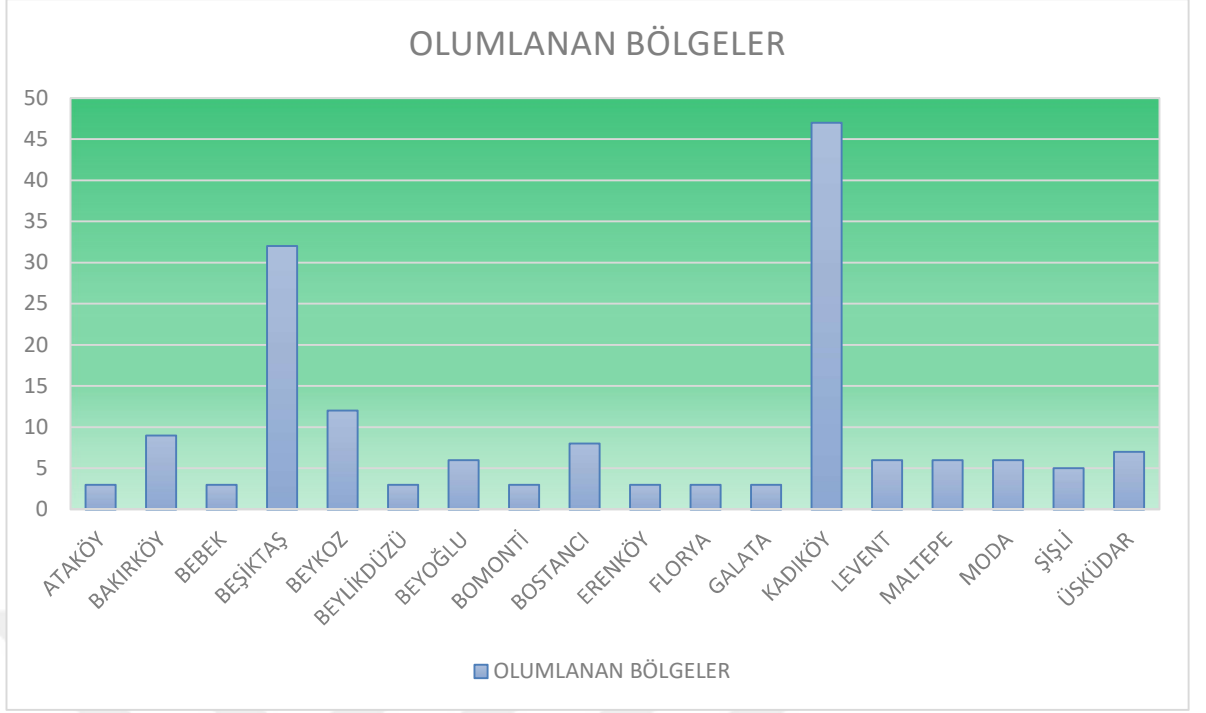
⁵²Bir bölgenin tercih edilmemesi onun damgalandığı anlamına gelmez. Bazı bölgeler sadece ulaşım sorunları sebebi ile bazı bölgeler sadece merkezi olmaması sebebiyle tercih edilmemektir. Bazen coğrafi koşullar ve fiziksel özellikler dolayısıyla da insanlar bazı bölgelerde yaşamayı ve bulunmayı tercih etmeyebilirler. Fakat bir bölgenin damgalandığı için tercih edilmiyor olması için damganın belirgin bir nitelik taşıması gerekmektedir. "Hırsız mahallesi", "terörist mahallesi" vb.

Büyükçekmece, Küçükçekmece, Ortaköy, Balat, Bahçeşehir, Arnavutköy ve Kuştepe olmuştur.

Tablo 4: Anket katılımcılarının yaşamayı tercih etmeyecekleri bölgeler

Anket sonuçları ele alındığında tıpkı tercih edilmeyen bölgeler gibi olumlanan bölgelerde de iki veya daha az tercih edilen bölgeler grafiklerde yer almamıştır. Bu bölgeler arasında iki defa tercih edilmiş olanlar; Bahçeşehir, Cihangir, Emirgan, Fatih, İstinye, Kağıthane, Kemerburgaz, Kurtuluş, Mecidiyeköy, Nişantaşı, Pendik ve Suadiye olurken yalnızca bir defa tercih edilmiş bölgeler ise; Anadolu Hisarı, Avcılar, Bahçeköy, Başakşehir, Burgaz Ada, Caddebostan, Çekmeköy, Fenerbahçe, Gayrettepe, Göktürk, Göztepe, Harbiye, Kartal, Kozyatağı, Okmeydanı, Sultangazi, Şile, Tarabya, Yeşilköy, Zekeriyaköy ve Zeytinburnu olmuştur.

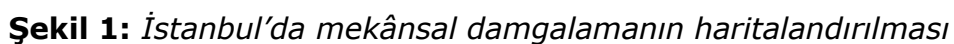

Tablo 5: Anket katılımcılarının tercih edecekleri bölgeler

Anket sonuçlarına bakıldığında bazı semt ve ilçelerin herhangi bir katılımcı tarafından hiçbir şekilde değerlendirilmediği göze çarpmaktadır. Bazı bölgelerin de çok az değerlendirme aldığı görülmektedir. Bu bölgeler için “nötr bölgeler” demek yanlış olmayacaktır. Elbette burada bahsi geçen nötrlük, tamamen etkileşimden uzak anlamına gelmemektedir. Yalnızca ilk bakışta akla gelmeyen olarak düşünülebilir. Örneğin Adalar bu konuda oldukça ön plana çıkmaktadır. Burgazada dışında herhangi bir ada ile ilgili bir cevap olmamak ile beraber Burgazada konusunda değerlendirme yapan katılımcı ise hali hazırda Burgazada’da yaşadığını belirtmektedir. Aynı şekilde Ataşehir de hiçbir katılımcı tarafından değerlendirilmemiştir. Adalar örneği burada gözden uzakta olması ve İstanbul’un aksine daha sakin bir yaşantısı olması sebebiyle çok şaşırtıcı olmasa da şehrin son zamanlarda hızla büyüyen ve gelişen ilçelerinden birisi olan Ataşehir’in değerlendirmeye girememiş olması bir anlamda şaşırtıcıdır. Üstelik İstanbul Büyükşehir Belediyesi Haller Müdürlüğü Ataşehir Meyve Sebze Hali bu bölgede bulunmasına rağmen. Ayrıca son dönemlerde yüksek katlı konutların inşa edilmesiyle de Ataşehir bir hayli göz önündedir.

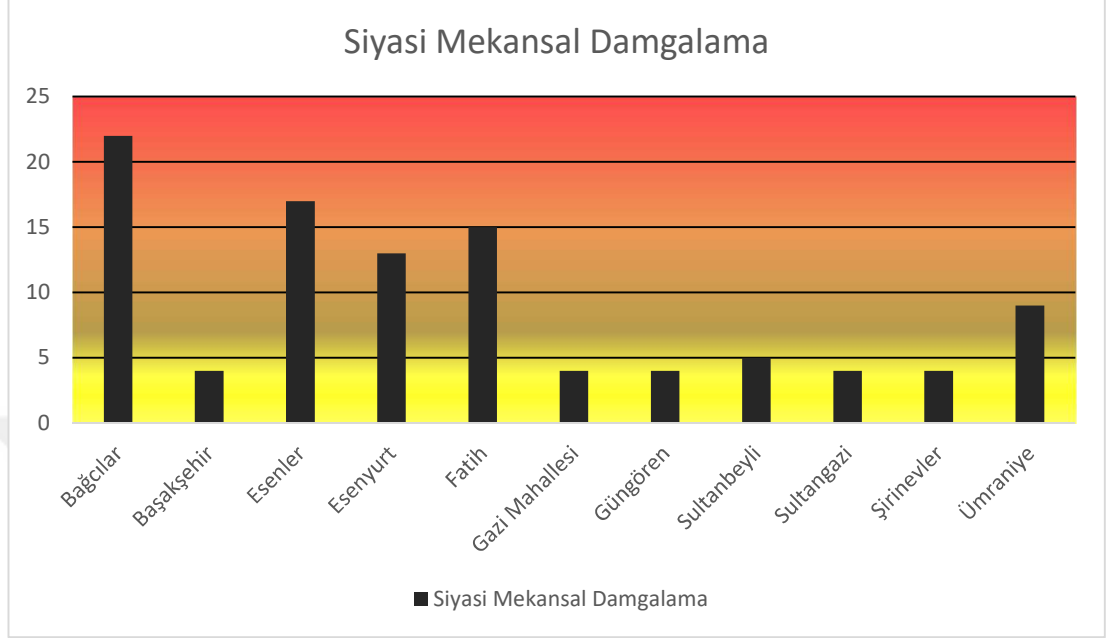
Katılımcıların ankette verdikleri cevaplara ve görüşmecilerin anlatılarına göre “Mekânsal Damgalamanın İstanbul Haritası” da bir anlamda ortaya

Burada dikkat çeken şeylerden birisi de Beyoğlu'nun bir biçimde tamamen parçalanmış olarak ele alınmasıdır. Örneğin Dolapdere, Tarlabası gibi bölgeler tamamen negatif olarak anlatırken yine neredeyse günün her saatinde aktif olarak İstiklal Caddesi de insanlar tarafından güvensiz bulunmaktadır. Bunun yanı sıra İstiklal Caddesi'nin iki ucu olan Galata ve Cihangir gibi bölgeler ise insanlar tarafından daha olumlu bulunmaktadır. Bu bilgileri göz önünde bulunduracak olursak Beyoğlu'nun çok keskin algılar ile insanların aklında tamamen parçalanmış olduğu görülmektedir. Bu da mekânsal damgalamanın her zaman çok keskin sınırlar ile çizili olmadığını göstermektedir.

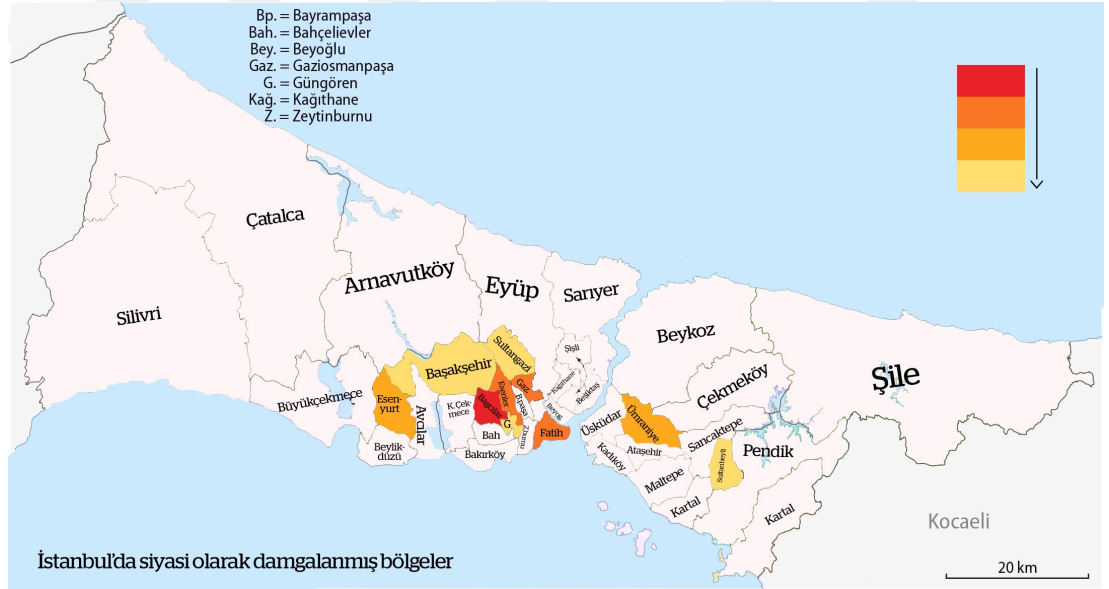

55

kategoride farklı haritalar oluşturulmuştur. Bu tablo ve haritalarda da 2 veya daha az sayıda belirtilen bölgelere yer verilmemiştir. İlk olarak toplumsal algı açısından oluşturulan tablo ve haritalar aşağıdaki gibidir.

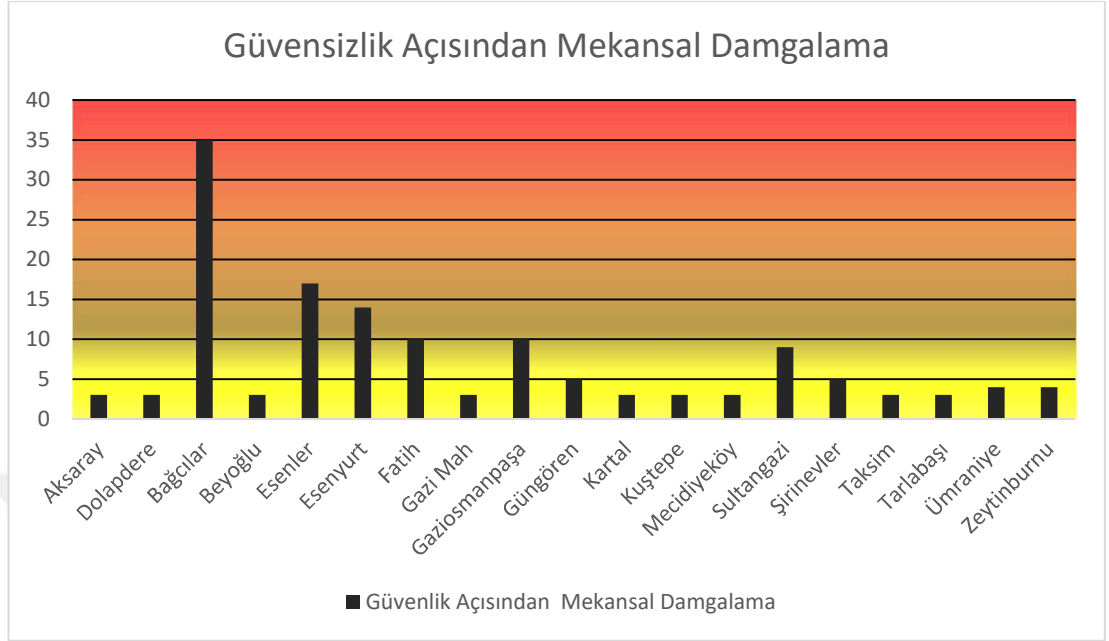
Tablo 6: İstanbul'da siyasi olarak damgalanmış bölgeler

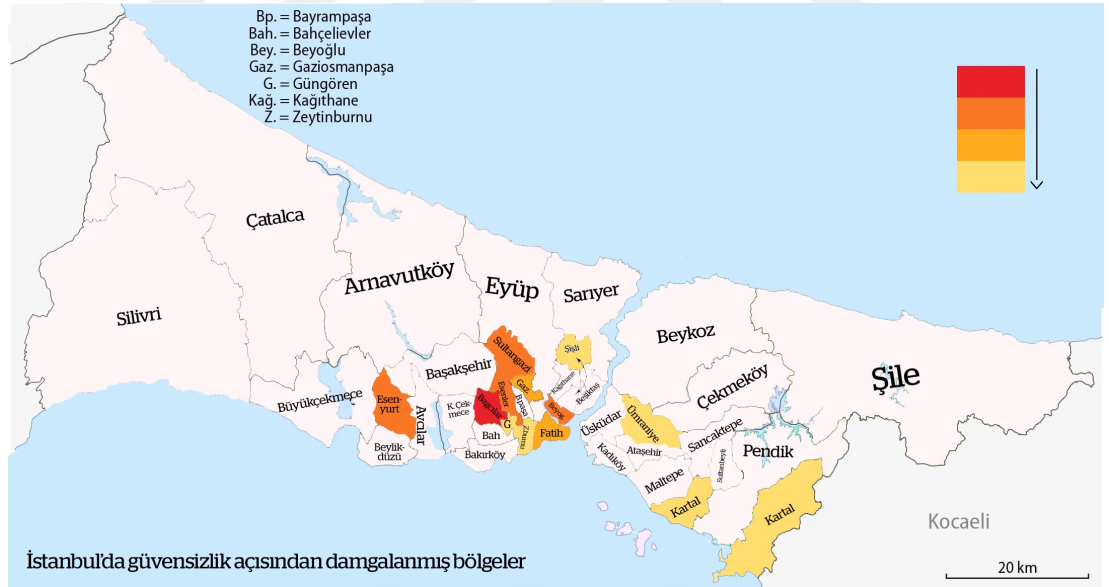
Şekil 2: İstanbul'da siyasi olarak damgalanmış bölgeler

Siyasi olarak damgalanmış bölgelere bakıldığında bu bölgeler muhafazakârlık ve erillik ile damgalanmış bölgeler ile benzerlik göstermektedir. Bağcılar, Esenler, Esenyurt, Fatih ve Ümraniye bu noktada göze çarpmaktadır. Bu siyasi damgalamanın muhafazakârlık ve

erillik ile örtüşüyor olmasında Türkiye'nin ve İstanbul'un içinde bulunduğu siyasi durumun da etkilediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

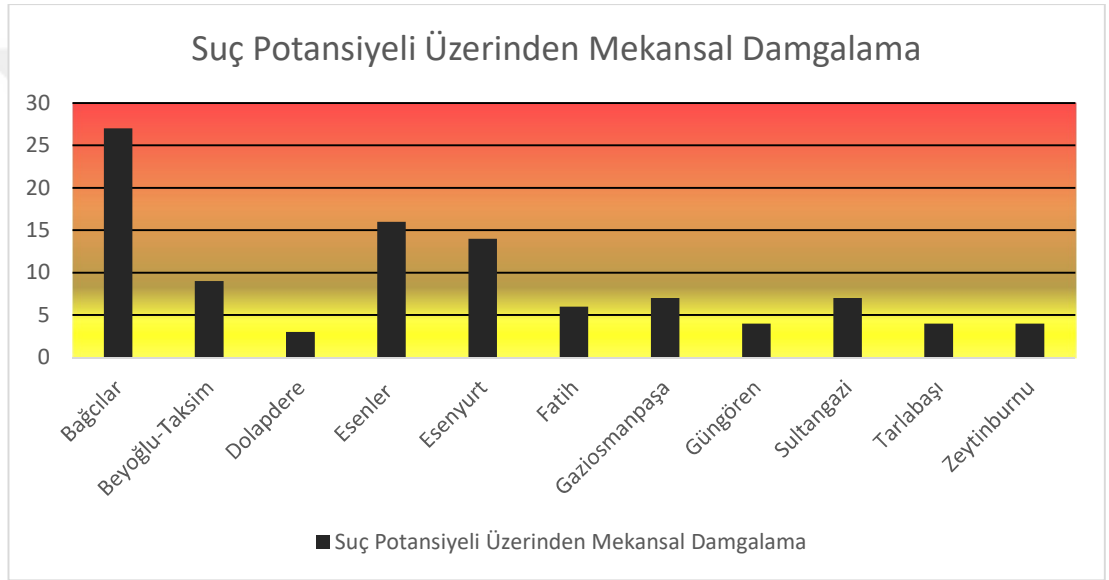
Tablo 7: İstanbul'da güvensizlik açısından damgalanmış bölgeler

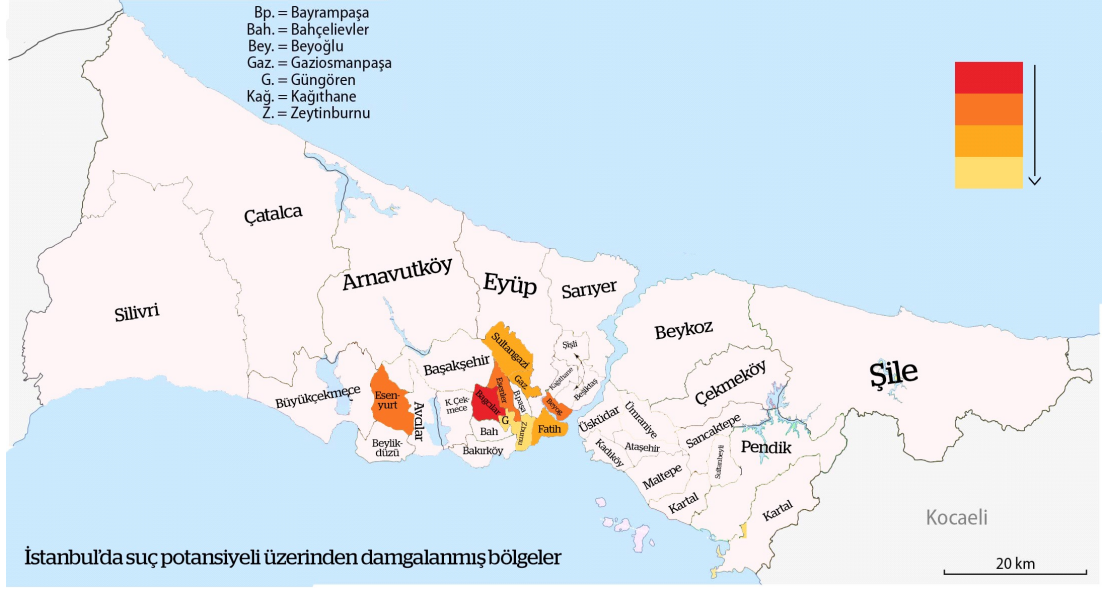
Şekil 3: İstanbul'da güvensizlik açısından damgalanmış bölgeler

Güvensizlik hissi ile suç potansiyeli kavramları farklı kategorilerde ele alınmıştır. Çünkü bir bölgenin herhangi bir biçimde güvensizlik hissi yaratması o bölgeyi doğrudan suç ile ilişkilendirmeyecektir. Sonuçlara da

yansıdığı gibi güvensizlik hissi çok daha fazla bölge için geçerli iken suç potansiyeli üzerinden damgalanan bölgeler daha az sayıda olmuştur. Güvensizlik açısından damgalanmış bölgeler ile suç potansiyeli ve söylem üzerinden damgalanmış bölgelerde de bir benzerlik oluşmuştur. Bu noktada öne çıkan bölgeler Bağcılar, Esenler ve Esenyurt olmuştur. Beyoğlu ilçesi ise Taksim, Beyoğlu, Dolapdere ve Tarlabası bazen bölgesel bazen de genel olarak tehlikeli olarak işaret edilmiştir. Bu rakamlar toplandığında yine bu konuda ön plana çıkan bölgelerden birisi olmuştur. Bunun ile beraber Gazi Mahallesi'nin de içerisinde bulunduğu Sultangazi ilçesi de güvensiz olarak görünen bölgelerden birisi olmuştur.

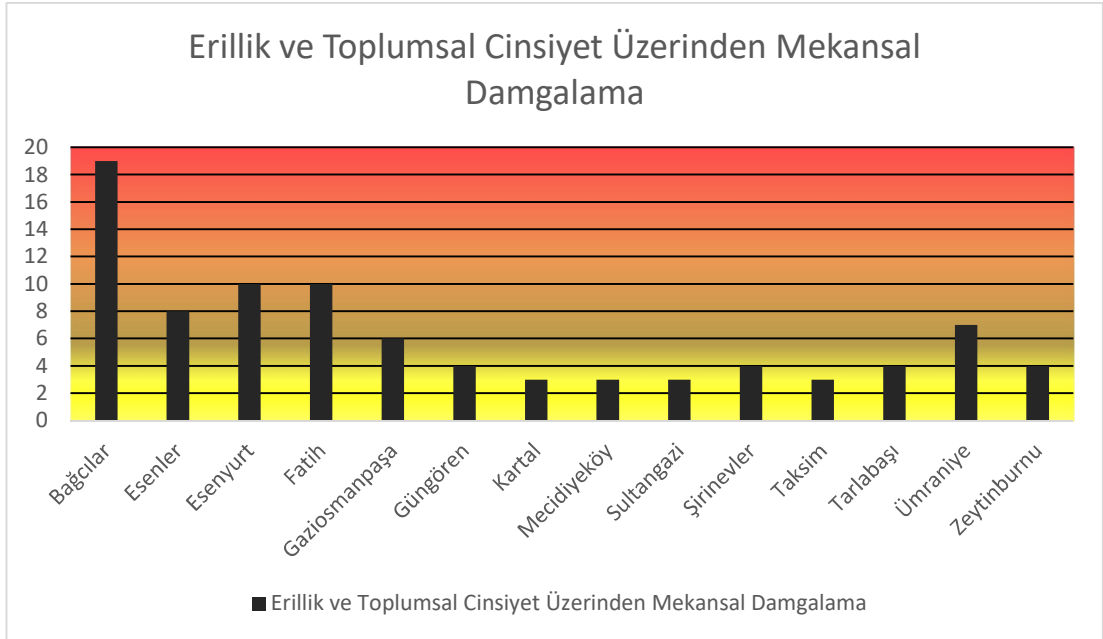

Tablo 8: İstanbul'da suç potansiyeli üzerinden damgalanmış bölgeler

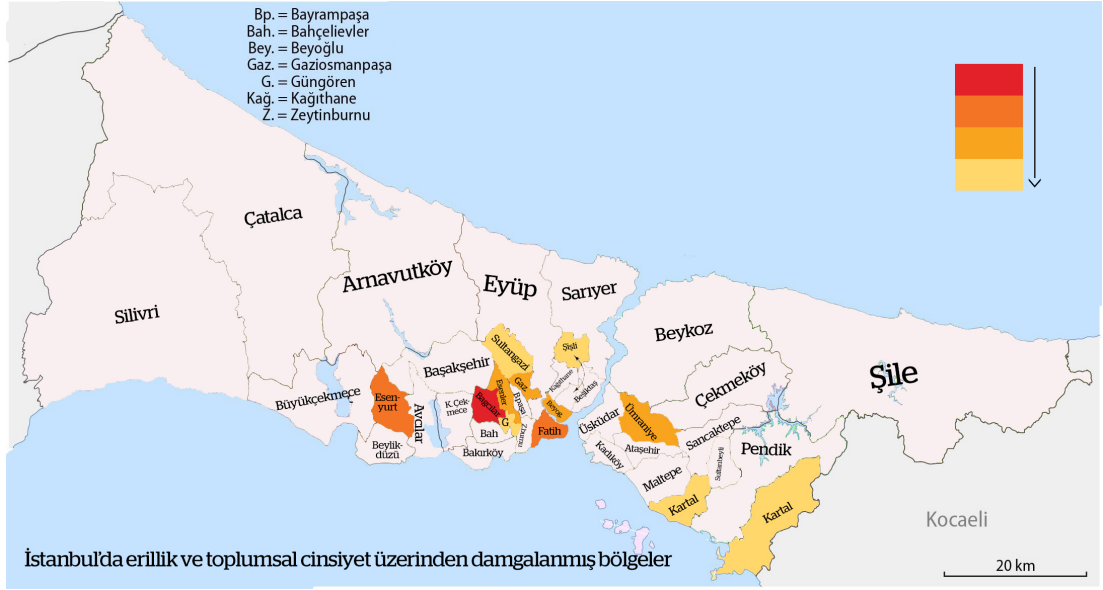

Şekil 4: İstanbul'da suç potansiyeli üzerinden damgalanmış bölgeler

Suç potansiyeli üzerinden damgalanan bölgelerde yine birçok kategoride öne çıkmış olan Bağcılar, Beyoğlu, Esenler ve Esenyurt bulunmaktadır. Bunlarla beraber Gaziosmanpaşa ve Sultangazi ve Fatih de diğer öne çıkan ilçeler olmuştur. Burada da yine Beyoğlu, özellikle Dolapdere, Taksim ve Tarlabası bölgesel olarak işaret edilmiştir.

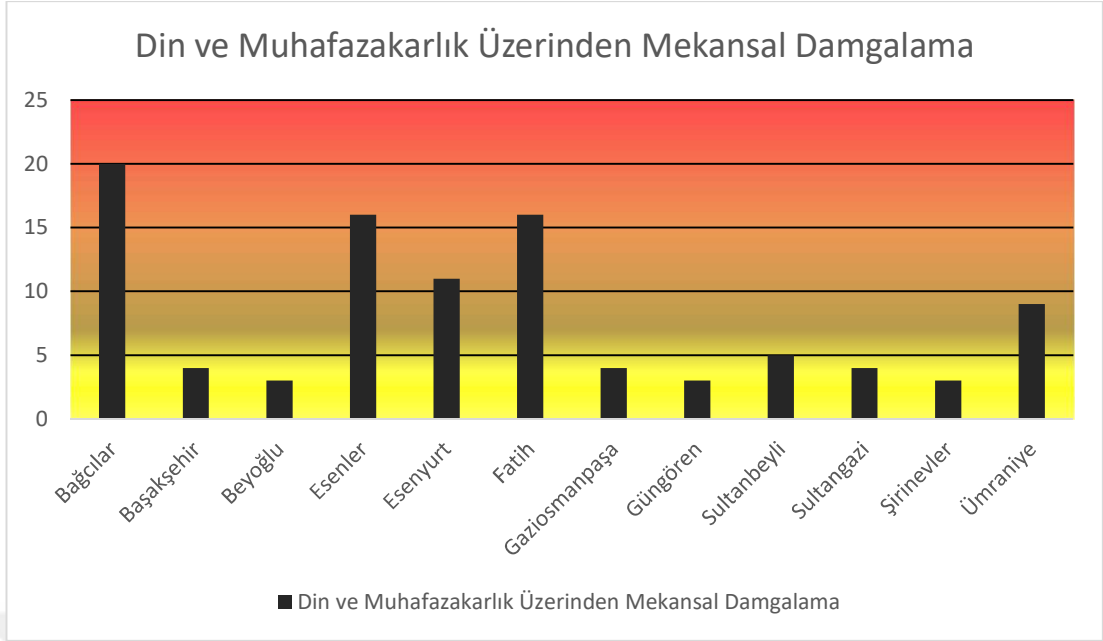

Tablo 9: İstanbul'da erillik ve toplumsal cinsiyet üzerinden damgalanmış bölgeler

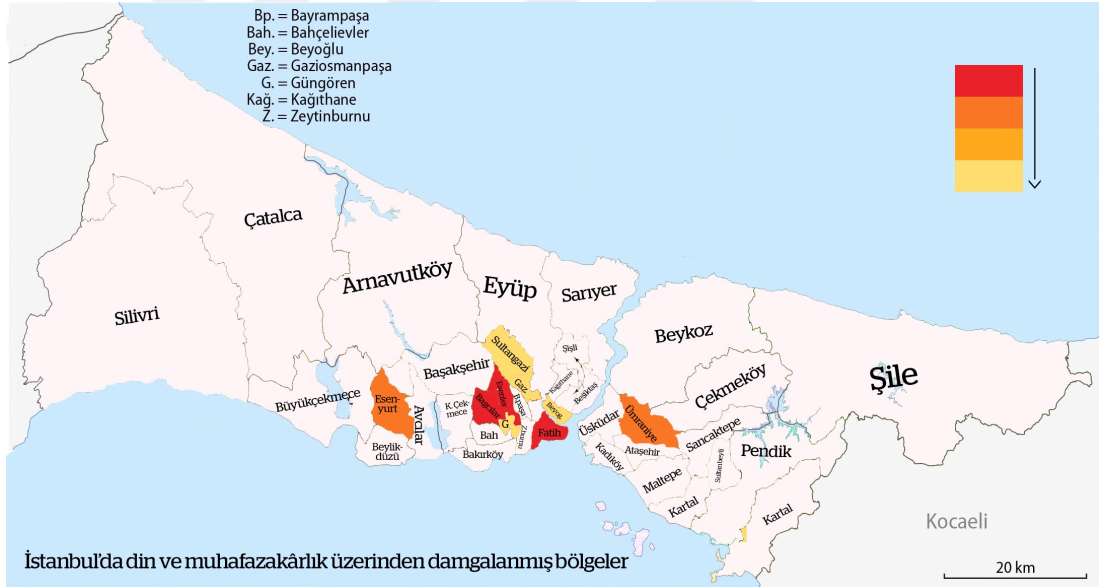

Şekil 5: İstanbul'da erillik ve toplumsal cinsiyet üzerinden damgalanmış bölgeler

Erillik ile muhafazakârlık kategorileri ayrı olarak ele alınmıştır. Muhafazakâr olmamasına rağmen eril tutumu olabilecek bölgeler gözetilerek bu başlıklar için iki ayrı değerlendirme yapmak daha doğru olacaktır. Bu konuda da yine Bağcılar, Beyoğlu, Esenler, Esenyurt ve Fatih ön plana çıkarken Gaziosmanpaşa, Ümraniye, Zeytinburnu, Şirinevler gibi bölgeler de bu konuda damgalanmış bölgeler olmuşlardır. Erillik kategorisinde diğer birçok kategoride bulunmayan Kartal bölgesi de ayrıca göze çarpmaktadır. Kartal muhafazakâr olarak işaret edilmemiş olmasına rağmen toplumsal cinsiyet açısından damgalanmıştır.

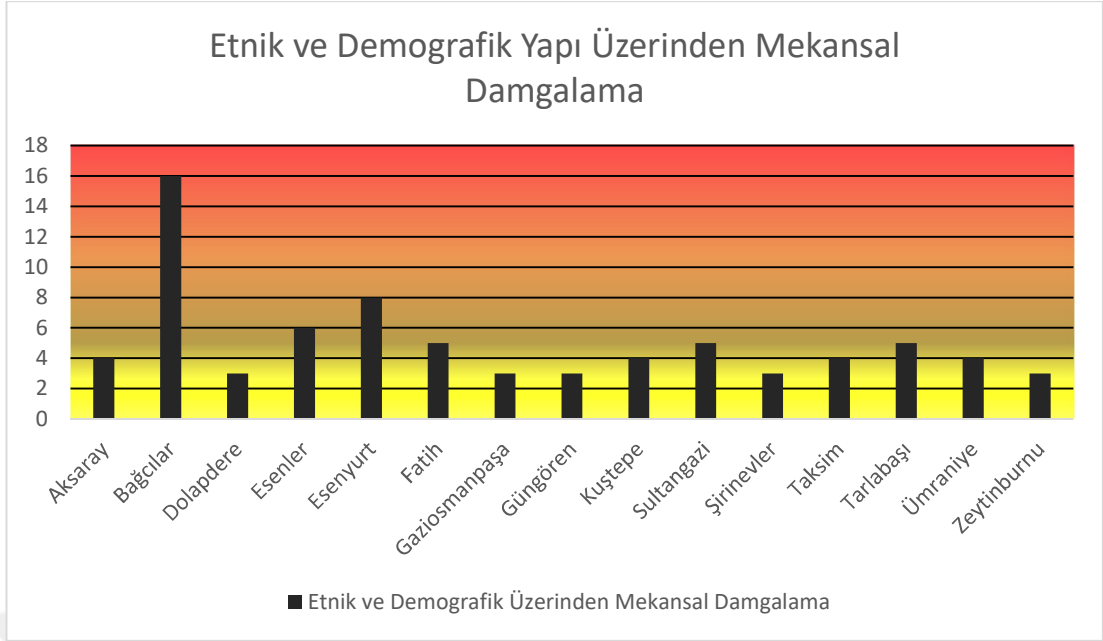

Tablo 10: İstanbul’da din ve muhafazakârlık üzerinden damgalanmış bölgeler

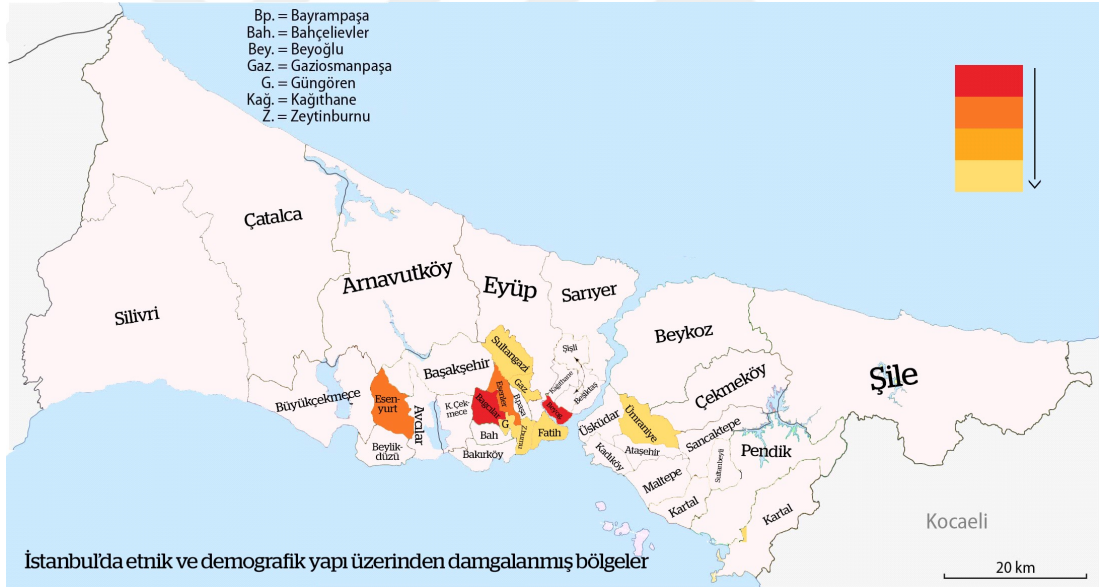

Şekil 6: İstanbul’da din ve muhafazakârlık üzerinden damgalanmış bölgeler

Muhafazakârlık konusunda ön plana çıkan bölgeler aynı zamanda siyasi olarak öne çıkan bölgeler ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Fakat diğer kategorilerden farklı olarak burada Bağcılar, Esenler ve Esenyurt sonrasında ön plana çıkan iki ilçe Fatih ve Ümraniye olmuştur. Bunlarla beraber sadece siyasi ve muhafazakârlık üzerinden damgalanmış bölgeler olarak Başakşehir ve Sultanbeyli de dikkat çekmektedir.

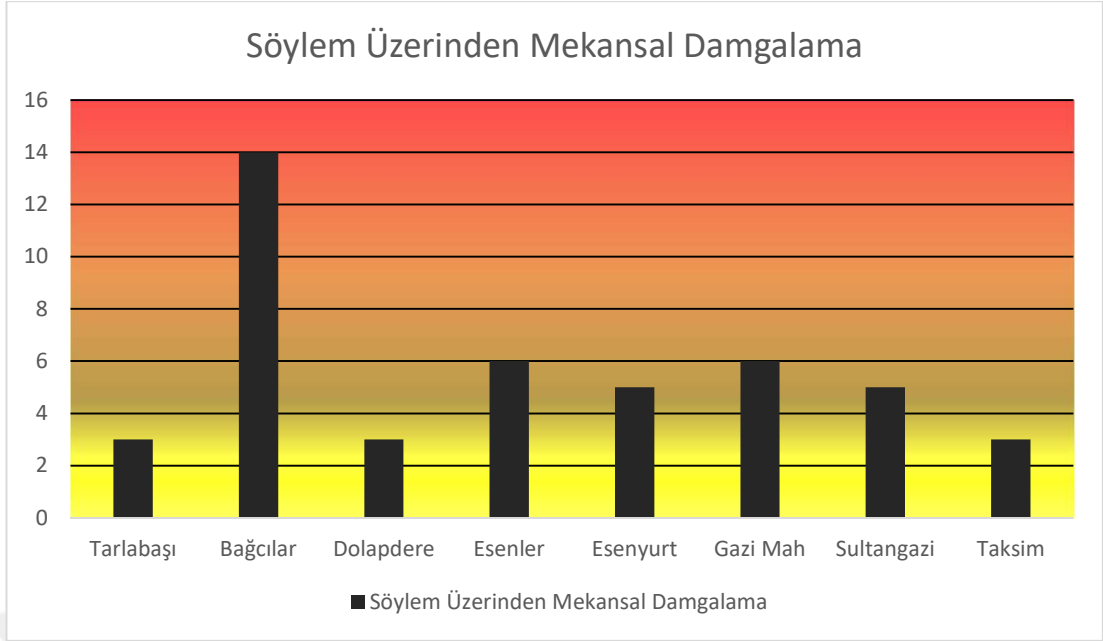

Tablo 11: İstanbul'da etnik ve demografik yapı üzerinden damgalanmış bölgeler

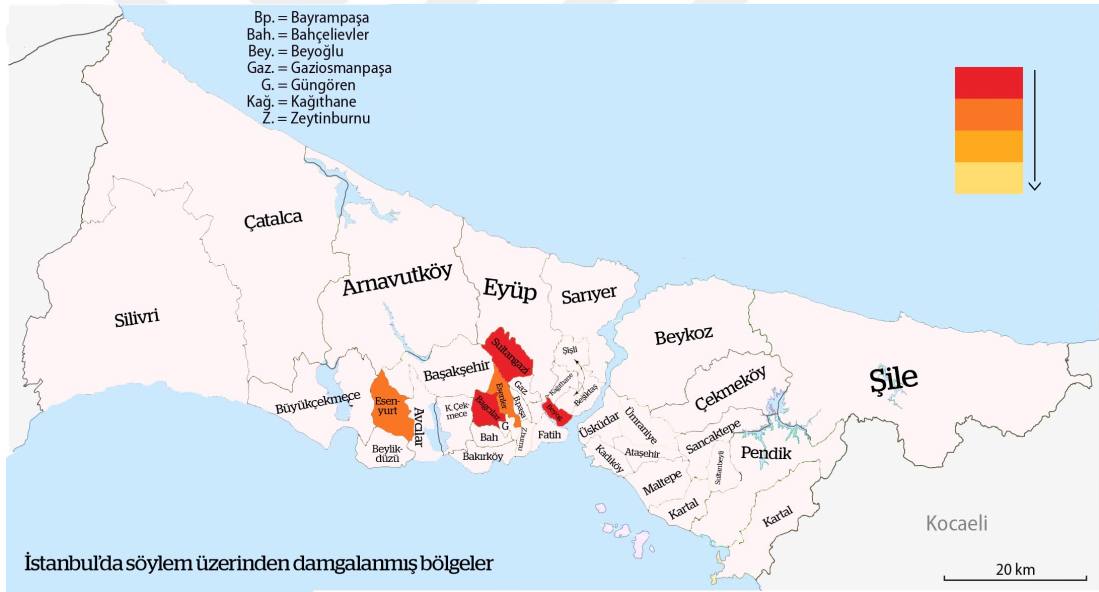

Şekil 7: İstanbul'da etnik ve demografik yapı üzerinden damgalanmış bölgeler

Etnik ve demografik yapısı üzerinden damgalanan bölgelerde Bağcılar en çok işaret edilen bölge olarak tek başına ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra diğer kategorilerde çok fazla işaret edilmeyen Şişli ilçesinde bağlı olan Kuştepe Mahallesi de dikkat çekmektedir.

Tablo 12: İstanbul'da söylem üzerinden damgalanmış bölgeler

Şekil 8: İstanbul'da söylem üzerinden damgalanmış bölgeler

Bir deneyim sahibi olmadan yalnızca duyulanlar üzerinden değerlendirildiğinde yine diğer bütün kategorilerde en fazla damgalanmış bölge olan Bağcılar, Beyoğlu ve Sultangazi ilçeleri ayrı bir yerde durmaktadır. Bu da Bağcılar, Beyoğlu ve Sultangazi üzerinde yapılan damgalamada söyleminin etkisinin ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir. Gazi Mahallesi bağlı olduğu Sultangazi ilçesinden bağımsız olarak da ciddi anlamda söylenenler üzerinden damgalanmıştır.

Beyoğlu ilçesi de Tarlabası, Taksim ve Dolapdere olarak 3 ayrı bölge üzerinden damgalanmıştır.

Anketin genel sonuçları incelendiğinde önümüze bazı temel faktörler çıkmaktadır. Bu faktörlerin birçoğu görüşmelerdeki anlatımlarla da benzerlik göstermekte veya paralellik taşımaktadır. Temel olarak bu faktörler sırasıyla; ulaşım, güvensiz hissettirmesi, siyasi yapısı, suç bölgesi olarak görülmesi, muhafazakârlık durumu, cinsiyete dayalı etkenler ve nüfus yoğunluğu olarak ele alınabilir. Bu başlıkları ve görüşmeleri bir bütün olarak ele alıp değerlendirmek doğru olacaktır. Bu sonuçları ele alırken de bazı başlıklar altında değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Görüşmecilere yöneltilen sorular etrafında bu başlıklar belirli biçimlerde şekillenmektedir. Bunlardan bir tanesi görüşmecilerin yalnızca işleri gereği bulundukları, geçiş mekânları olarak kullandıkları ve bölge ile kısıtlı bir temas kurdukları bölgeler olan mekânlardır. Bu mekânlara uğrama mekânları demek yanlış olmayacaktır. Bir diğeri de ikamet ettikleri mekânları kapsayan bölgelerdir. Bu bölgeler insanların aileleri ve kendileri açısından daha fazla temas kurdukları ve hayatlarını idame ettirdikleri bölgeler olması açısından daha farklı bir değere sahiptirler. Bu sebeple bu bölgeleri de yaşam alanları olarak ele almak doğru olacaktır. İnsanlar yaşadıkları ve yalnızca çalışmak için bulundukları bölgeleri farklı olarak değerlendirmektedirler. İnsanlar çalışma ortamlarını her zaman tercih etme şansı bulamamak ile beraber yaşayacakları bölgeyi kendi maddi koşulları dahilinde seçme şansını bulabilmektedirler. Bu sebepler ile yaşadıkları ve çalıştıkları, geçiş için kullandıkları bölgeleri de farklı ele almaktadırlar.

3.1 Uğrama Mekânları

Gündelik zamanın kullanımını düşündüğümüzde ortalama 8-12 saat arası çalışan insanlar günün büyük bir bölümünü yollarda veya iş ortamlarında geçirmektedir. İnsanlar bazı bölgeleri yalnızca geçiş yapılan mekânlar olarak kullanmakta bazı bölgelerde ise işleri gereği daha fazla vakit geçirmektedirler. Bu uğrama mekânlarını da geçirdikleri vakit süresine göre umursamaktadırlar. Öyle ki sadece geçiş için kullanılan mekânlar

yeterince tanidik olmaması sebebi ile daha temkinli davranılması gereken bölgeler olabilmesine rağmen yine de bu bölgeler çok fazla dikkate alınmamaktadır. Yalnızca içinden geçilen bir bölgede çok fazla temas edilecek bir ilişki kurulmasının çok olası olmaması nedeniyle bu geçiş anında daha güvenli hissedebilmek için daha temkinli olmak daha güvenli hissettirebilmektedir. Gündelik pratik ve meslek gereği daha fazla vakit geçirilen bölgeler bu konuda daha farklı bir anlama sahip olarak bir miktar daha dikkate alınmaktadır. Çünkü bu bölgeler giyim, toplumsal cinsiyet, kültür ve etnisite, güvenlik ve ulaşım gibi birçok anlamda daha temkinli davranılması gereken bölgeler olmaktadır. Yine de herhangi bir muhitte çalışmak çok büyük bir baskı hissettirmiyor olmasına rağmen aynı bölgede yaşama fikri daha büyük bir baskı hissetmeye sebebiyet verebilmektedir. Buradan da hareketle düşünüldüğünde şu sorular çıkmaktadır: En çok geçiş pratiğinin edinildiği mekânlar olarak çalışma bölgeleri nasıl bir mekânsal anlam ifade etmektedir? Bir şekilde temas ettiğimiz uğrama mekânlarının önemi gündelik hayatımız açısından ne kadar değerlidir? Veya bu mekânlar bizim yaşadığımız hayata ne derece etki etmektedir? Eğer bir etki varsa bu İstanbul açısından nasıl bir okuma gösteriyor?

Görüşmecilerin özellikle çalışma konusunda belirledikleri eksen hem iş portföylerini etkileyecek hem de ulaşım açısından olabildiğince kolay hem de kendilerini görece rahat hissettikleri yerler olmaktadır. Bu anlamda kadın görüşmeciler ise iş kıyafetleriyle daha rahat dolaşabilecekleri bölgeleri de tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Görüşmecilerden Burcu bu noktada şöyle diyor;

“Dava dosyalarımın büyük çoğunluğu Bakırköy adliyesinde olduğu için Bakırköy’de çalışmayı seviyorum. Adliye ve ofis arasında trafikte zaman kaybetmiyorum. Ayrıca sosyal yaşamı bir kadın için daha rahat ve güvenli. Giydiğim kıyafetleri düşünmeden seçebiliyorum. Mesleğim itibarıyla dış görüntüm önemli. Bu açıdan rahat ediyorum.” (Avukat, Evli, 30 Yaşında, Esenyurt’ta ikamet ediyor.)

Öncelikle burada toplumsal cinsiyet ve kadın olmanın getirdiği gündelik pratik hassasiyetleri farklılık göstermektedir. Bu toplumsal kimlik mekânda da çalışarak belirli bir oranda bir etki ve kontrol alanı yaratmaktadır. Kadın görüşmecilerin gözünden Hyde Park örneğinde olduğu gibi mekânın da toplumsal cinsiyet üzerinden bir etki

yaratabileceğini söylemek mümkün olacaktır. Bu sebeple ulaşım ve çalışma alanının daha güvenli hissettirmesi adına daha hassas tercihler seçmektedirler. Benzer bir biçimde Emel de hem evinin yakınında olması hem de esnek çalışma saatlerinden ötürü aynı bölgede çalışmanın daha avantajlı olduğunu belirtiyor;

“6 gün ve esnek saatlerle çalışıyorum. En uzun süre Bakırköy’de çalıştım. Evimin lokasyonu itibarıyla bu bölgede iş aradım ve buldum. Ayrıca yaşamak için de bu semti seviyorum. Adliyeye ve evime yakınlığı itibarıyla trafiğe daha az maruz kalıyorum.” (Avukat, Bekar, 29 Yaşında, Bakırköy’de İkamet ediyor)

Özellikle hem haftanın 6 günü mesaisi olan hem de uzun çalışma saatlerine sahip insanlar açısından çalışma bölgesinin eve yakın olması zamandan ciddi anlamda bir tasarruf sağlamaktadır. Hem anket içerisinde hem de görüşmecilerin yorumlarına baktığımız zaman ulaşım sorunları ve ulaşımın aldığı vakit en büyük sorunlardan birisi olduğu görülmektedir. Ulaşım sorunlarının sık yaşandığı bir bölge için aslında bir damgadan söz etmek çok mümkün olmayacaktır. Bir bölgenin damgalandığını söylemek için daha nitelikli ve belirgin bir suçlamadan veya ötekileştirmekten söz etmek gerekmektedir. Bütün negatif anlatılar bir damga olduğu anlamına gelmemektedir. Fakat yine ulaşım konusunun İstanbul’da önemli bir ayırım noktası olduğunu da söylemek gerekmektedir. Anket cevaplarından da bir örnek vermek gerekirse yine bir katılımcı yaşamak için tercih ettiği semtleri şöyle ifade ediyor;

“Kurtuluş, Şişli, Harbiye ve civarı. Toplu taşıma kullanmak zorunda kalmadan işe ve okula gitmem mümkün olduğu için. Kendimi yeterince güvende hissetmemsem de önceliğim yürüme mesafesi olacaktır. Tarlabası’nda yaşamak istemem. Uyuşturucu satışının en bilenen adresi olarak biliyorum, bir sokak aşağı insem bir kadın olarak bir daha hiç yukarı çıkamayacakmışım gibi korkuyorum. Fatih’te de hiç yaşamak istemem. İstanbul’un neresinde olduğunu dahi bilmediğim bu semtin dinsel ve politik çerçevesi ismini duyduğum anda beni boğacakmış gibi geliyor.”

Mesafe ve zaman açısından ulaşım ele alındığında bir damgadan bahsetmek pek mümkün olmayacaktır. Fakat ulaşım ve dolaşım esnasında temas edilen mekânlar güvenlik açısından ele alındığında ve tehlikeli bulunduğu bu mekânsal damgalamaya bir örnek teşkil edeceğini söylemek daha doğru olacaktır. Birçok bölge insanlar tarafından farklı biçimde güvensiz olarak da kodlanmış durumdadır. Özellikle toplu taşıma kullanılmayan ve yürümek zorunda kalınan bölgeler için “güvenli

ulaşım"ın da önemli bir ihtiyaç olduğu söylenebilir. Öyle ki burada görüşmeci Fatih ilçesini "dinsel ve politik" açıdan bölgesel olarak damgalamakta ve burada geçireceği vaktin boşucu olacağını söylemektedir. Buna sebep olarak ise dinin muhafazakârlık etkisinin bu bölgedeki etkisinden bahsetmektedirler. Bu da tıpkı Goffman'ın da bahsettiği gibi ırk, din gibi etnik kökene ait damganın mekânsal olarak tanımlanmasına bir örnek teşkil etmektedir. Etnisite üzerinden mekânsal damgalamanın bir örneği olarak bahsedebileceğimiz bu durum her birey ve toplum açısından da aynı etkide olmayacaktır. Bu mekânsal damga kendisini bu toplumsal kültüre ait hisseden insanlar tarafından olumlu bir görüş getirecekken kendisini bu topluluğa ait hissetmeyen insanlar açısından ise bir ayrışma aracı olarak görülebilmektedir. Din, ırk ve etnik köken üzerinden damgalanmış mekânlar açısından bakıldığında toplumsal olarak farklı bakış açıları ortaya çıkacaktır. Bu sebeple aynı bölge üzerinde farklı bakış açıları görmek mümkün olacaktır. Fatih bölgesi ile ilgili görüş bildiren Burcu:

"Ayrıca çok sık gitmesem de Fatih'te çalışmayı tercih etmem. Sadece güvenlik açısından değil; Şişli, Mecidiyeköy gibi şehir yoğunluklu, trafik ve gürültünün çok olduğu yerlerde de çalışmayı tercih etmem."

Diyerek Fatih bölgesini güvensiz bulunduğuna vurgu yaparak kentin gürültülü ve yoğun bölgelerinde çalışmayı da tercih etmeyeceğini belirtmektedir. Fakat bu görüşmecilere göre daha farklı bir değerlendirme yapan ve bir perakende tekstil firmasında bölge müdürü olarak çalışan Cengiz çalışmak açısından Fatih'i tercih edeceğini söylüyor;

"İstanbul içerisinde Eminönü. Eminönü turist ağırlıklı ve çok anlayışlılar ve iyi kazandırıyorlar. Orası zaten bir alışveriş yeri ve kültürü. Dünyanın ilk AVM'si gibi. Her şeyi kendim de ucuza alabiliyorum. Ayrıca mağazamızda prim olayı var. Güzel iş çıkınca yüksek prim alıyoruz. Biz tesettür firmasıyız. Fatih için de dindar deniliyor ama Eminönü standartlarını yakalayamıyor. Çünkü Eminönü'nde Arap turistler de var. Bunun da etkisi büyük." (Bölge müdürü, Bekâr, 35 Yaşında, Halkalı'da ikamet ediyor)

Aynı bölgeyi farklı bir biçimde ele alan görüşmeci kendi işi ve kazancı açısından Fatih ilçesinin muhafazakâr yapısını olumlu olarak ele alıyor. Bir dönem özellikle batılı turistlerin de çok fazla ziyaret ettiği "tarihi yarımada" olarak adlandırılan Eminönü, Sirkeci, Beyazıt, Sultan Ahmet

gibi bölgeler bugün aynı zamanda Arap turistler ile de anılmaktadır. Görüşmeci çalıştığı bölgede Arap turistlerin varlığını turistlerin ekonomik getirisinden ötürü olumlamaktadır. Fakat aynı görüşme içerisinde Taksim'den bahsederken "Eskiden entelektüel insanlar giderken şimdi Suriyeli ve Araplar var. Genelde göçmenler var. Eski tadı yok artık." diyerek olumsuz bir yorum getiriyor. Daha önce belirtildiği gibi geçiş bölgelerinin ele alınması ile yaşam alanlarının ele alınması ve ikisinde mekânlar ile yapılan temas arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu konuda yine güvenlik açısından taksi şoförü olarak çalışan Levent ise çalışma alanı ile ilgili en çok çalışmak istediği bölge için; "Taksim, çünkü sürekli aktif ve çok fazla müşteri var" (Taksici, Bekar, 29 Yaşında, Küçükçekmece'de ikamet ediyor) derken öte yandan en çok sorun yaşadığı bölgeyi anlatırken yine "Taksim'de çok sorun yaşıyoruz çünkü çok fazla sarhoş müşteri oluyor" diye aktarıyor.

Bu söylem Taksim'in görüşmeci açısından negatif olarak değerlendirildiği anlamına gelmesine rağmen kendi mesleği açısından kazançlı olan bu bölgenin en çalışılabilir muhit olmasını sağlamaktadır. Yine aynı noktaya vurgu yapmakta fayda var. Uğrama mekânları ve geçiş bölgelerini yaşam alanlarından ayırmak gerekmektedir. Uğrama mekânları temkinli olunması gereken yerler olabilmekle beraber daha çok bir iş için veya geçiş için kullanılan mekânlar oldukları için çok hoşlanılmadığı halde kullanmaktan da çok fazla kaçınılmayan mekânlar olabilmektedirler.

Gündelik pratikler ve mesleki zorunluluk sebebi ile temas ettiğimiz mekânlar meslek pratiği açısından da farklılık göstermektedir. Bir taksici için bütün bölgeler sürekli mobil olarak kullanılmasına rağmen bir avukat açısından günün belirli bir kısmı ve hatta haftanın belirli günleri ofis kullanımına ayrılmaktadır. Bu da daha uzun süreli kullanılan ve mekânsal temasın daha kuvvetli olduğu bir durum ortaya çıkarmaktadır. Böylece daha fazla temas kurduğumuz bölgeler ile ilgili hassasiyet daha fazla olmaktadır. Bu konuda mesleği avukatlık olan Burcu kendi deneyimlerini şöyle aktarıyor;

"Esenyurt daha önce deneyimlediğim ve memnun olmadığım için değiştirdiğim bir semt. Çünkü az önce bahsettiğim günlük yaşantımda rahatsız ve güvensiz hissediyordum. Daha kapalı giymeye zorluyordum kendimi. Ayrıca, müvekkil portföyü düşük eğitim seviyeli ve mesleğimi değersiz hissettiren tavır ve davranış

kalıplarına sahip insanlarla çalışıyordum. Oradaki ofislerin büyük çoğunluğu han içerisinde. Belli saatten sonra han içerisinde kalmak ürkütücü oluyor. Bunun dışında karakol yahut başkaca devlet dairelerine gittiğim Bağcılar, Aksaray, Şirinevler gibi yerlerde tedirgin oluyorum. Silahlı çatışmalara denk gelmişliğim var. Böyle yerlerde daha çok ana caddelerden gitmeyi tercih ediyorum.”

Burada görüşmecinin kadın olması toplumsal cinsiyet açısından muhafazakâr baskıyı daha fazla hissetmesine sebebiyet vermektedir. Bu da *karakteristik özellik üzerinden mekânsal damgalamanın* toplumsal cinsiyet açısından da ayrıca ele alınması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca görüşmeci farklı bir biçimde bölgenin karakteristik yapısı üzerinden Esenyurt'ta karşılaştığı insanların düşük eğitim seviyeli olduğunu bu sebeple de mesleğinin değerini bilemediklerini söylemektedir. Goffman, yaptığı sınıflandırmalarda insanların ekonomik durumu, siyasi görüşü, işsiz olması gibi durumlar üzerinden de damgalandığını belirtiyor ve bunu “karakteristik özellikler ve tercihler” olarak sınıflandırıyordu.⁵³ Eğitim seviyesi de bu tanımlamalara bir benzerlik göstermektedir.

Fakat görüşmecinin bir suç mahali olarak gördüğü Bağcılar, Aksaray ve Şirinevler gibi bölgeleri ele aldığımızda burada daha farklı bir nitelikten bahsedilmektedir. Bu her ne kadar bir birey için karakteristik bir özellik veya tercih olarak ele alınabilse de bir bölgeye yöneltildiğinde farklı bir tanımdan bahsetmek gerekebilir. Bunun için benzer ifadeleri farklı bölgeler için yönelten bir diğer görüşmeci Emel'in de söylediklerine bakmakta fayda sağlayacaktır:

“Ümraniye. Çünkü çok muhafazakâr ve günlük yaşamda çok hissediliyor. Sokakta olmak bile beni ürkütüyor. Bankaların genel merkezleri orada olduğu için orada çalışmam gerekiyor. Bağcılar, kriminal bir yer olması itibarıyla burada çalışmaktan hoşlanmıyorum. Sosyal Güvenlik Kurumu ve İstoç gibi kurumlar olduğu için sık gidiyorum. Gaziosmanpaşa, 2 tane adliyesi var ve sık gitmem gerekiyor. Muhafazakâr ve düşük seviyeli insan profilleriyle muhatap oluyorum. Mecidiyeköy, insan kalabalığından yürüyememe ve trafikte boğuşma nedeniyle kendimi bir hiç gibi hissediyorum. Herkesle fiziksel temas kurmak zorunda kalıyorsun ve özel alanın kalmıyor.”

Görüşmeci Burcu ve görüşmeci Emel daha ön planda olarak kişisel temas ve bireysel güvenlik açısından kendilerini rahat hissetmedikleri bölgelerde çalışmak istemediklerini belirtmişlerdir. Bu konuda da kalabalık ve

⁵³ GOFFMAN, Erving (2004) Damga

muhafazakâr bölgelerden kaçınmayı tercih etmekte. Bunda toplumsal cinsiyetin de etkisi bulunmaktadır. Fakat bazı muhitler için ise suç bölgesi tanımlamasında bulunmaktalar. Bu bölgeler toplumsal ilişkilerin durumuna göre değerlendirildiğinde yine bakımsız ve yoksul bölgeler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu açıdan suç işleme potansiyelinin de yüksek olduğu varsayımı kolay kabul görmektedir. O halde bu mekânsal damgalama için *suç potansiyeli üzerinden mekânsal damgalama* tanımı yapmak daha doğru olacaktır. Çünkü bu bölgeler her zaman karşılaşılan suçlar ile değil bazı durumlarda anlatılar üzerinden damgalanmaktadır. Bu konuda Taksi şoförü olarak çalışan Levent şöyle söylüyor:

“Kuştepe, Hacı Hüsrev Gazi Mahallesi gibi semtlerde olumsuz olayların çokluğundan dolayı çalışmak istemiyorum. Kuştepe ve Hacı Hüsrev’de çok fazla olay oluyor. Her gün birileri vuruluyor. Sürekli öyle şeyler duyuyoruz. Gazi Mahallesi’nde de çok siyasi olay var. Oradan rahatsız oluyorum.”

Bu sebeple bu bölgeleri *suç potansiyeli üzerinden mekânsal damgalama* olarak adlandırmak daha doğru olacaktır. Diğer görüşmelerin de çoğunda benzer bir biçimde uğrama mekânları genel olarak güvenlik açısından değerlendirilmiştir. Örneğin görüşmeci Cengiz bu konuda şöyle diyor;

“İstanbul’un Avrupa yakasında tüm bölgelerde çalıştım. Ben değil firmam tercih etti. Beylikdüzü-Bahçeşehir ulaşım açısından zor ve beğenmiyorum. Müşterileri de zor. Gelip orada sıkıntı çıkarabiliyorlar. Taşkınlık yaratıyorlar. İadeye zorluyorlar iade edilemeyecek şeyleri. Kanunen belirtilenin dışında 3 aylık ürün getirip ürün iade etmek istiyor. Doğu kökenli orta ve düşük sınıflı insanlar da var. Semte göre değişiyor. Bu muhabbeti Nişantaşı’nda da duyuyorsun orada da sen benim kim olduğumu biliyor musun diyorlar. Ama orada biraz daha anlayışlılar. Bağcılar, esenler. Tehlikeli semtler ve müşterileri zor. Gidip orada yaşamadım ama duyduklarım o. Esenlerde müdürlük yapan bir arkadaşım vardı. İnsanlar çok zordu. Hırsız çok zordu. Kabadayı tipler var, tipler sıkıntılı. Göç yeri olduğunu düşünüyorum. Gelir seviyesi düşük. Uyuşturucu var. İnsanların artık umutlarını yitirdiği yerler bence oralar. Bir şekilde kısa yoldan zengin olmanın yollarını arayan insanlar olduklarını düşünüyorum. Kabine girip 2 ürün çaldılar çocuklar. Biz fark ettik ve satış danışmanlarını dövmeye çalıştılar. Sonra kaçıp gittiler polis gelmeden ve bir şey de yapamadık. Öyle bir yerde birinin peşinden gitmek de zor.”

Yine görüşmeci Cengiz, suç potansiyeli üzerinden yaptığı mekânsal damgalamayı hem yoksulluk hem de eğitim seviyesi ile ilişkilendirmiştir. Bu konudaki aktarılanların bir kısmı yaşanan tecrübelerden gelirken bir kısmı da söylentilerden oluşmaktadır. Örneğin görüşmeci Burcu en sık yaşadığı sorunlardan bahsederken şunları söylüyor:

“Esenyurt’ta yaşadım. İşim olsa bile geç saate kalmayı tercih etmiyordum. İşyerime dilenmeye gelen çok insan vardı, beni tedirgin ediyordu. Birebir kendim çok olaya denk gelmesem de her gün Esenyurt’la ilgili çatışma, gasp, uyuşturucu, dini örgütlere ilişkin haberler medyaya yansıyor. Bu da beni etkiliyor. Şirinevler’de çok defa silahlı çatışmaya denk geldim özellikle akşam saatlerinde. Şişli’de çalışırken trafik en büyük derdimdi ve günün her saatinde.”

Bu da aslında birçok kez üzerinde olumsuz şeyler anlatılan mekânların da her zaman tecrübeler üzerinden değil, bazen de söylenti ve toplumsal algılar yüzünden damgalandığını gösteriyor. Görüşmeci Emel ise yaşadığı sorunların genellikle muhafazakâr bölgelerde olduğunu ve en çok karşılaştığı sorunun bir avukat olmasına rağmen taciz olduğunu belirtiyor ve şöyle aktarıyor;

“En sık yaşadığım sorun taciz. Gaziosmanpaşa, Fatih, Beyoğlu. Buralarda cinsel tacize çok maruz kaldım. Yalnızca cinsel taciz değil yaşam biçimime de müdahale edildiği zamanlar oldu. Kulağımdan kulaklığı çekerek müzik dinlemek günahtır diyenler de oldu, kıyafetime laf söyleyen de. Genellikle muhafazakâr yerlerde böyle şeyler yaşadım.”

Görüşmeciler karakteristik özellikleri bakımından muhafazakâr olarak bahsettikleri bölgeleri anlatırken yine bu bölgelerde toplumsal cinsiyet açısından kadın olmanın daha zor olduğunu aktarmışlardır. Suç potansiyeli üzerinden damgalanan bölgeler için ise bu konuda toplumsal cinsiyetten bağımsız bir anlatı bulunmaktadır. Bu konuda görüşmeci Cengiz şöyle aktarıyor:

“Personel bulmakta zorlandım. Bağcılar, Esenler, Bahçeşehir gibi bölgelerde insanlar çok serseri oluyor. Gelip 3 gün çalışıp gidiyor. Olay çıkarıyor. Sıkıntı yaratıyorlar. Beylikdüzü’nde ya da Bahçeşehir’de daha iyi gelirli insanlar var ama onlar başka işlerde çalışıyorlar. Biz de disiplinli çalışacak insanlar bulamıyorduk. Bir Bakırköy’de bu daha kolay. Bir de Bakırköy’e ulaşım da kolay. Oraya her yerden gelip çalışıyorlar. Ama Beylikdüzü ve Bahçeşehir uzak yerler ve insanlar gelip oralarda çalışmak istemiyorlar. Kendi oldukları bölgeleri tercih ediyorlar.”

Bu konuda da hem bölge üzerinden hem de yaşayanlar üzerinden bir değerlendirmeye giderek o bölgenin yaşayanlarının da sorunlu olduklarını belirtmiştir. Yani görüşmeci aslında bölgelerden ve yaşadıkları sorunlardan bahsederken oranın yaşayanlarını da bir şekilde hedef almaktadır. Bu da mekânsal damgalamanın bir biçimde bireye aktarıldığını göstermektedir. Yine görüşmeci Cengiz çalışma konusunda avantajlı görülen bölgeler ile ilgili ise şöyle söylüyor:

“Bakırköy, Eminönü, Fatih. Bakırköy için. Öncelikle oralar da kendilerini daha sosyal hissediyorlar. Daha güzel daha zengin daha elit insanlarla bir arada olduklarını hissediyorlar. Ben mesela Ataköy A Plus’a giderdim. Hep giderdim. Çünkü hep zengin AVM’siydi. Ben de gider üst katında otururdum ve bilgisayarımı açardım. Kendimi özel hissedirdim yani. Oradaki AVM’nin mesajı da bu. Namı vardı mesela oradakinin fiyatları da farklıydı. Bizim için personel indirim vardı ama biz gidip oturuyorduk. Bazen ünlüleri ve futbolcuları görüyorduk. İyi hissettiriyor. Eminönü ise daha cıvıl cıvıl ve hareketli o yüzden seviyoruz. Ayrıca Akdeniz Caddesi de güzel. Oralar mağazacılık için keyifli ve eğlenceli. Bir mağazacıya Fatih deyince nedense ilk akla mağazaların olduğu uzun bir cadde geliyor. Ayrıca bu bölgelerde satışlar da genel olarak iyi.”

Burada ise görüşmeci içinde bulunduğu mekân değişimini bir anlamda bir statü yükselmesi olarak ele almaktadır. Bir anlamda belirli bir bölgeyi olumlarken diğer yandan ise kendisini de daha düşük bir seviyeye koymuş olmaktadır. Bu da mekânsal damgalamanın aslında mekânsal olarak kalmaktan öte insanlar üzerinde de bir kimlik yansıması olduğunu göstermektedir. Bu konuda diğer görüşmecilerin de beyanlatları aslında tamamen benzer. Örneğin görüşmeci Burcu şöyle aktarıyor:

“Arkadaşlarım arasında Bakırköy, Çağlayan, Kartal bu bölgeler adliyelere yakın olması sebebiyle tercih edilen bölgeler. Beylikdüzü de iş yoğunluğu itibarıyla tercih ediliyor. Gelir düzeyi daha uygun olanlar da Levent, 4. Levent, Nişantaşı, Yeşilköy gibi daha lüks ve rahat semtleri tercih ediyorlar. Hem müvekkil çevresi daha üst gelir düzeyinden insanlar oluyor, hem de günlük yaşantıları daha kaygısız oluyor.”

Bir anlamda görüşmeci, aktardıkları ile söylemlerinde belirli bir statü bölgesi hedeflemiştir. Hatta görüşmeci Emel de destekleyecek şeyler söyleyerek şunları aktarıyor:

“Bakırköy, Çağlayan, Kartal. Bu bölgeler adliyelere yakın olması sebebiyle tercih edilen bölgeler. Kadıköy: günlük yaşamın rahatlığı tercih sebebi oluyor. Levent: konfor, lüks ve zenginlik timsali bir bölge olması nedeniyle gelir seviyesi yüksek

insanların makyaj olarak da tercih ettikleri yer. Kendi müvekkil çevrelerine bu şekilde işlerini de pazarlıyorlar.”

Bu makyaj çalışanın kendi işiyle oluşturmak istediği imaj biçimidir. Bu da bir anlamda insanların çalışmayı arzuladıkları bölgeleri düşünürken statü olarak kendi çalıştıkları bölgelerden daha yukarıda gördükleri ve olmak istedikleri veya en yüksek statüde olduğu düşünülen yerler olmaktadır. Bu durumda mesleki anlamda da bulunduğunuz bölgeler ve çalışma alanınız insanların başarılı veya başarısız olarak değerlendirilmesine sebebiyet verebilmektedir. Elbette bu tür değerlendirmeler tek başına bir sonuca işaret etmezler veya bir kesinlik sağlamazlar. Fakat toplumsal algıyı okumak adına ve mesleki yönelimler adına tercihlerin ne anlama geldiğini bir miktar yansıtmaktadırlar. Bir anlamda da mesleki kariyer planını gerçekleştirirken farklı ilişkiler kurmak durumunda olan insanlar, bu bölgeleri tercih ederken de mevcut mekânsal algıdan faydalanmak istemektedirler. Bütün bunlarla beraber uğrama mekânlarından bahsederlerken yine rahatsızlıklarını aktarırlarken genel olarak şu temel argümanlar karşımıza çıkıyor: güvenlik, ulaşım, etnisite, toplumsal cinsiyet ve ekonomik etkenler. Bunlarla beraber görüşmeciler genellikle bu bölgeleri kendi meslekleri açısından oluşturacağı avantaj ve dezavantajlar ile değerlendirmekteler. Kadın görüşmeciler ise güvenli bir ulaşım sağlayabilecekleri ve eril baskının daha az hissedileceği bölgeleri daha makul bulmaktadırlar. Bu sebeple muhafazakâr bölgeleri kadınlar açısından rahatsız edici ve eril olarak ele almaktadırlar.

Yaşam alanlarıyla ilgili görüşmecilerin aktardıklarına baktığımızda yine en çok değinilen konular güvenlik ve ulaşım olmaktadır. Fakat bununla beraber demografik yapı, siyasi yapı, muhafazakârlık, ekonomik etkenler ve cinsiyete dayalı etkenler olarak da anket katılımcıları ile görüşmecilerin ortaklaştıkları noktalar olmaktadır.

Problem olarak adlandırılan her durum için bir damgalamadan bahsetmek mümkün değildir. Bir yerin uzak olması, ulaşım açısından sorunlu olması orayı damglanmış bir mekân olarak değerlendirmeyi gerektirmemektedir. Uğrama mekanlarının aksine insanlar yalnızca kendilerine ait olan, daha fazla vakit geçirdikleri ve dinlendikleri evlerinin bulunduğu bölgeleri seçerlerken daha özenli davranmaktadırlar. Çünkü bir geçiş alanından

ziyade yaşam alanlarımız kendimizi en konforlu hissetmek istediğimiz mekânlardır. Burada kurulacak ilişkiler, etkileşim biçimi, geçirilen vakit, yaşanan bütün olaylar daha kalıcı ve etkileyici olacaktır. Görüşmeciler de benzer bir biçimde yaşadıkları yerde daha rahat hissetmek istediklerini belirtmekteler. Bu konuda evli bir avukat olan Burcu şöyle aktarıyor:

“Kadıköy’de yaşamayı isterim. Çünkü hem hareketli bir sosyal hayat var hem de nispeten daha güvenli ve kendimi rahat hissedebileceğim bir semt. Yaşayan insan profili daha genç, dinamik, medeni.”

Görüşmesi bu değerlendirmesiyle aslında gençlerin yoğunlukta bulunduğu bölgeleri hem daha medeni olarak tanımlamış olmakta hem de bu bölgelerin daha güvenli ve sosyal olduğunu belirtmektedir. Görüşmeci Cengiz ise şöyle ifade ediyor:

“Cihangir, burada yaşayan insanların sosyo-kültürel yapıları. İnsanların ve mekânların entelektüel olması. Her yere yakın ve merkezi olması. Zamanında orada yaşayan ve orada mekânlarda oturan, sokakta gezen insanlar medeni duruyor. Yolda geçen hayvana bile farklı davranıyorlar.”

Görüşmeci Cengiz, Cihangir’in hem merkezi açıdan değerli olduğuna hem de mekânların daha farklı olduğuna “entelektüellik” kavramı üzerinden bir vurgu yaparak mekânsal farklılığı anlatmaktadır. Sokak hayvanlarıyla insanlar arasındaki ilişkinin de bir güven hissi yarattığını ve bunu medeniyet olarak tanımladığını belirtmektedir. Yine hayvanlar ile insanlar arasında benzer bir ilişki kuran görüşmeci Mesut da şunları belirtiyor:

“Kadıköy’de yaşamak isterdim. Sebebi deniz, gece hayatı, hayvanlara olan sevgi, her türden insana duyulan saygı belli başlı sebeplerdir.” (Şantiye Şefi, Bekar, 28 Yaşında, Maltepe’de ikamet ediyor)

Mahalle kültürü ve muhafazakârlık üzerinden değerlendirme yapan görüşmeci Emel ise şöyle söylüyor:

“Sarıyer, çünkü hem mahalle kültürü var, daha samimi bir ortam var. Aynı zamanda rahat ve muhafazakârlık etkisi çok az. Deniz ve orman günlük yaşamın içinde. Köklü ve oturmuş bir semt kültürü var sakin ve gürültüsüz bir yer.”

Görüşmeci söylemiyle yine muhafazakârlık, mahalle kültürü ve doğayla yakınlık üzerinden bir yaşam alanının daha makul olacağını belirtmektedir.

Bu ilk söylemlere bakıldığında hepsinde bir mahalle veya bir semt kültürü kavramının etkili olduğundan ve bunun sosyal yaşayış açısından değerli bulunduğundan söz etmek gerekmektedir. Öyleyse yaşam alanları olarak bakıldığı zaman gündelik pratiklerin toplumsal bir kültür yarattığını düşünerek bu kurgu üzerinden bir yorum yapıldığı tespiti doğru olacaktır.

Bu durumu siyasi kimlikle de ilişkilendiren görüşmeci Şeref ise “Kadıköy’de yaşamak isterim. Siyasi iktidarın mahalle baskısı hiç hissedilmediği ve politik, kültürel atmosferi nedenlerinden dolayı.” diyerek bir yandan mahalle kültürünün bir baskı aracı olarak da kullanılabileceğini vurgulamıştır. Bununla beraber bazen mahalle yapısına yakınlık duymak ve/veya ona karşı yabancılaşma duymak da yaşam alanlarını belirlemek açısından önemli bir faktör. Görüşmeci Ercan bu konuda “Zeytinburnu semtinde yaşamak istiyorum çünkü orada yakın dost ve akrabalarım yaşıyor.” (Boyacı, Bekar, 34 yaşında, Zeytinburnu’nda ikamet ediyor) diyerek ortak kültür ve bağların da değerli bir ortaklık olduğuna vurgu yapmaktadır. Diğer görüşmecilerin olumlu olarak atfettikleri mahalle kültürü bir başka görüşmeci tarafından tam tersi bir baskılanma aracı olarak da okunabilmektedir. Zeytinburnu anket ve görüşmelerde negatif olarak değerlendirilen bir bölge olmasına rağmen bazen bu damga reddedebilmektedir. Elbette bu söylemler Zeytinburnu ilçesinin bazı bölgeleri için de yapılmış olabilir. O halde damganın ve mekânsal damganın her zaman kabul gören değil bazen de reddedilen hatta tam tersi bir biçimde olumlanan bir kavram olduğunu da söyleyebiliriz. Muhafazakârlık üzerinden damgalanan bir bölge için seküler bir kişi olumsuz bir görüşe sahip olabilecekken tam tersi biçimde muhafazakâr birisi olumlu görüşe sahip olabilmektedir.

Sarıyer ve Beykoz gibi yeşil ve diğer doğal alanların daha fazla olduğu bölgeler ile sosyal olarak hareketli ve görece daha farklı bir kültürel yapısı bulunan Kadıköy gibi bölgeler son dönemlerde ciddi oranda popülerdir. Bununla ilgili görüşmecilerden birkaç alıntı vermek gerekirse Şeref “Bomonti de yaşamayı çok isterim. Mahalle kültürü eski İstanbul insanların ikamet ettiği ve merkezi bir semt olduğunu düşünüyorum.” diyerek tekrar mahalle kültürüne vurgu yapmaktadır. Birbirini

destekleyecek nitelikte bazı noktalara bakmaya devam edecek olursak eğer görüşmeci Özge şöyle demektedir:

“Kadıköy’de yaşamak isterim çünkü kültürel ve politik olarak benzer sosyal ortamlar bulabileceğim bir semt. Bunun haricinde tercih edeceğim semtler, tercih sebebi coğrafi olmakla beraber Beykoz, Sarıyer gibi doğal faktörlerin baskın olduğu semtler olurdu. Beykoz. Hem doğa hayatını İstanbul’a taşıyabilmesi hem gerek hayvanlara karşı daha duyarlı davranılması gerekse daha huzurlu ve sakin bir ortam sunuyor.” (İç Mimar, Evli, 32 yaşında, Yeşilköy’de ikamet ediyor)

Görüşmeci Mazlum:

“Beşiktaş, Nişantaşı, Kadıköy. İnsanların çok daha açık görüşlü olmaları, daha rahat giyim tarzı, hayvanlara ve insanlara daha saygılı bir ortam olması, güzel mekânlara istediğin an ulaşabilme imkânı var. Ulaşımı kolay.” (Servis şoförü, Bekar, 37 yaşında, Beşiktaş’da ikamet ediyor)

Görüşmeci Kemal

“Kadıköy, özellikle Moda, İstanbul’da yaşanabilir tek semt, yeşil alanlar görece yeterli, yaşayanların ve günlük kullanıcıların profili etkili ve ayrıca sıkışık ve plansız kentleşme henüz diğer semtlerdeki kadar çığırından çıkmış değil, en azından nefes alınabiliyor.” (Servis şoförü, Evli, 40 yaşında, Çocuk sahibi, Pendik’te ikamet ediyor):

Bir mekân ele alınırken yalnızca ikamet edenler değil günlük kullanıcı profili de o mekânın değerlendirilmesinde rol oynamaktadır. Hizmet sektörünün ve ticari işletmelerin yoğunluklu olduğu bölgeler, parkların ve kamusal alanların bulunduğu bölgeler vs. toplumsal olarak yoğun bir biçimde kent sakinleri dışında da kullanılmaktadır. Karaköy, Eminönü gibi bölgeler çok fazla konut sayısına sahip olmamasına rağmen gün içerisinde kalabalık ve çok fazla insanın ziyaret ettiği bölgelerdir. Bu bölgeler ele alınırken kullanıcılarıyla beraber değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler sonucunda insanlar hem daha ferah hem de daha sosyal hissedebilecekleri bölgeleri yaşamaya daha uygun görmektedirler.

Özellikle İstanbul gibi kozmopolit ve yüksek oranda dinamik olan bir kent açısından daha sakin veya daha “rahat” bölgelerin tercih edilmesi de oldukça olası bir sonuç olarak göze çarpmaktadır. Sosyal ve ferah bölgeleri tercih edeceğini belirten görüşmeci Tolgay ise şöyle diyor:

“Kadıköy, Beyoğlu, Şişli, Kartal gibi yerlerde yaşamak isterdim. Çünkü daha temiz olduğunu, yeşil alanın bir nebze de olsa fazla olduğunu gördüm. Gezmek, eğlenmek için onca yol gitmek zorunda değilim. Görülmeye, gezilmeye değer

yerlere daha kısa zamanda ulaşabilirim. Orada bulunan evlerin de daha güvenli olduğunu düşünüyorum. Devamlı bir inşaat halinde mahalleler olduğunu zannetmiyorum.” (Organizasyon firması çalışanı, Evli, 36 yaşında, Çocuk sahibi, Ataşehir’de ikamet ediyor)

Böyle bir değerlendirme gelmiş olmasına rağmen Kadıköy, Beyoğlu, Şişli ve Kartal’ın da en az diğer bölgeler kadar yoğun bir inşaat bölgesi olduğunu belirtmek gerekmektedir. Hatta özellikle Beyoğlu’nda tartışmalı bir biçimde düzenlenen meydan, birden fazla kez yenilenen İstiklal Caddesi, tartışmalarla bilinen ve İstiklal Caddesi üzerinde yer alan Narmanlı Han, meydana inşaatı süren cami projesi, Tarlabası 360 projesi ve çok daha fazlası örnektir. Bu bölge aslında bir inşaat bölgesidir ve vakit geçirilebilir yeşil alan çok fazla mevcut değildir. Fakat merkezi olarak bakıldığında yine Kartal dışındaki diğer 3 ilçe hem İstanbul konumu içerisinde ulaşımı kolay ve kendi başlarına birer uydu merkezi olarak işlemektedir. Bu anlamda yine merkezi olması veya tarihi olması da bir yerin yaşanılabilir özelliğinde artı puan taşımaktadır. Bu konuda görüşmeci Mazlum da şunu söylüyor:

“Sırasıyla Fatih, Beyoğlu, Üsküdar. Tarihi dokusu, geçmişi olan bir yerde yaşamayı seviyorum. Kızıtaşı’nda da, Pendik’te de yaşadım. Tercihi size bırakıyorum. Ki Pendik merkezi de diğer yerlere göre gayet hoştur.”

Bütün bu anlatılara rağmen Esenler’de yaşayan ve çocuğunu da düşünerek yanıt veren Osman,

“Başakşehir, Beylikdüzü semtlerinde yaşamayı çok isterdim. Çocuklarım için daha kaliteli yaşam olduğunu düşünüyorum.” (Şantiye Şefi, Evli, 52 yaşında, Çocuk sahibi, Esenler’de ikamet ediyor)

diyerek yaşanılabilir alanları çocuklar üzerinden kurgulayarak güvenli sitelerin daha yoğunluklu olarak bulunduğu ve kentin merkezi noktalarına çok da yakın olmamasına rağmen son dönemlerde yeni birer merkez haline gelmiş bölgelere işaret etmektedir. O halde güvenli siteleri ve sitelerin bulunduğu bölgeleri tercih haline getiren şeylerden birisi çocuk sahibi olmak olduğu söylenebilecektir. Bu bölgeler büyük konut projelerinin yapıldığı ve daha düzenli plana sahip olan bölgelerdir. Bu sebeple çocuklu aileler açısından daha güvenilir olarak görülmektedirler. Örneğin görüşmeci Haydar yaşamak istediği bölgeyi çocukları üzerinden şöyle tanımlıyor.

“Haznedar’da yaşamayı seviyorum. Zaten orada yaşıyorum. Çocuklarım için de güvenli çünkü mahalleyi tanıyorum. Uzun zamandır burada yaşıyoruz. Çocuklarıma bir şey olsa herkesten yardım alabilirler. Başlarına kolay kolay bir şey gelmez. Bakkal, fırın hepsi bizi bilir. Ben zaten taksideyim, ben yokken de eşim ve çocuklar rahatlar.” (Taksici, Evli, 47 Yaşında, Çocuk Sahibi)

Bu anlamda çocuklu aileler aslında her zaman güvenli sitelerin tercih edildiği söylenemez. Daha çok çocuklarının daha güvende olduğunu düşündükleri bölgeler tercih edilmektedir. Bu anlamda belirli bir bölgede uzun süre yaşamış ve mahalle ağına dahil olmuş kişiler bir biçimde “yerli” gibi davranarak şehrin merkezinde de kendileri güvenli hissedebilmektedirler. Yine yaşadığı yer olan Esenyurt ailesi tarafından tehlikeli bulunan görüşmeci Burcu;

“Yaşadığım yerden (Esenyurt) daha güvenli bir yere taşınmamı istiyorlar. Ayrıca orayı sosyo-ekonomik olarak geri buluyorlar ve daha yüksek seviyeli bir semtte yaşamamı istiyorlar. Zaten çocuğum olunca ben de burada durmayı düşünmüyorum. Çalıştığım bölge (Bakırköy) onların taleplerini karşılayan bir yer olduğu için oraya dair bir şikâyetleri yok.”

diyerek hem ailesi tarafından kendisinin orada bulunmasını istemediğine işaret etmekte hem de kendi çocuğu olursa çocuğunu orada yaşatmak istemediğini belirtmektedir. O halde çocuğun, yaşam alanlarının belirlenmesinde etken rol oynayan faktörlerden bir tanesi olduğu söylenebilir.

Genel olarak yaşam alanlarının belirlenmesinde konfor, güvenlik, sosyal yaşantı gibi etkenlerin aktarıldığını söylemek doğru olacaktır. Yine anket katılımcılarının verdikleri oylar ile görüşmecilerin seçtikleri bölgeler bu alanda da benzerlikler göstermektedir.

3.2 Damgalanmış Bölgeler

Bir yanda insanların yaşamak istedikleri ve olumlu yönlerinden bahsettikleri yaşam alanları varken öte yanda ise belirli sebepler ile yaşamayı tercih etmediklerini belirttikleri bölgeler bulunmaktadır. Yaşamak istenmeyen bölgeler belirtildiğinde, buradan anlaşılacak ilk şey, bölgenin damgalanmış olduğu olmayacaktır. Çünkü fiziki koşullar, ulaşım gibi etkenler de tercih sebepleri olarak belirtilebilmekle beraber damga unsuru niteliği taşımamaktadırlar. Bu durumda mekânsal damgalamanın

bir örneğine işaret edebilmek için o bölgenin daha nitelikli bir damga ile tanımlanmış olması gerekmektedir. Bir muhitin uzak veya gürültülü olması tek başına o bölgenin damgalanmış olduğuna da işaret etmeyecektir. Damganın bir bölge açısından tanımlanabilmeksi için daha nitelikli bir ifade içermesi gerekmektedir. Fakat bir bölgenin hırsızlık, uyuşturucu, terör olayları ile ilişkilendirilmesi doğrudan bir damga olarak görülebilmektedir.

Damgalanmış mekânların bir temel ortaklığı suç veya suç potansiyeli ile ilişkilendirilmiş ve kriminalize edilmiş olmasıdır. Örneğin görüşmeci Burcu daha önce de değinildiği gibi bu konuda şöyle bir yorumda bulunmuştur: "Fatih, muhafazakâr bir yapısı var. Bağcılar, çok kalabalık ve kriminal bir yer olması. Esenyurt'un çalışma alanlarına uzaklığı ve kriminal olması." Yine benzer bir biçimde Bağcılar ilçesi ile ilgili görüşmeci Cengiz de aynı şeyleri söylemekte; "Bağcılar tehlikeli. Bağcılar'da daha önce yaşayan arkadaşlarımdan söylediklerinden. Sadece birkaç defa gittim. Gördüğüm tehlikeli tiplerin de Bağcılar'da oturuyorum demesi etkili oldu." Bu anlamda görüşmecilerin anlatılarına bakarak Bağcılar ilçesinin suç potansiyeli üzerinden mekânsal olarak damgalandığını söylemek mümkün olacaktır. Bu mekânsal damgalama biçimine bir örnek de anket cevaplarında Gaziosmanpaşa'da yaşadığını belirten bir katılımcıdan gelmiştir: "Gaziosmanpaşa. Şuan bunu yazarken bile yan binanın camından havaya ateş ediyorlar." Katılımcı Gaziosmanpaşa'da yaşamasına rağmen yaşamak istemediği bölge olarak yine Gaziosmanpaşa'yı tercih etmektedir. Bu da mekânsal damgalamanın sadece dışarıdan değil o bölgede yaşayanlar tarafından da damgadan sıyrılma biçimi olarak yapılabileceğini göstermektedir.

Görüşmecilerin suç potansiyeli üzerinden işaret ettikleri bölgelerden bir tanesi de Gazi Mahallesi olmuştur. Haydar "Gazi Mahallesi hiç yaşamak istemediğim bir yerdir. Sebebi terör ve siyasal olayların olması. Terör çok orada." diye anlatırken bu olaylarla karşılaşp karşılaşmadığı sorulduğunda ise "Hem duyuyoruz hem de haberlerde de var. Bazen arabalar gitmiyor, yol kapatıyorlar." diyerek devam ediyor. Öyleyse suç potansiyeli üzerinden mekânsal damgalamanın bir etkeni de haberler diyebiliriz.

Haberlere baktığımızda ise dikkat çeken başka bir örnek, Ankara'nın Tuzluçayır semtinde otobüs yakıldığı iddiasıyla bir süre otobüs seferleri belediye tarafından iptal edilmiş olmasıdır. Belediye yönetimi de bu anlamda suç potansiyeli üzerinden damgalanmış ve/veya olaylar yaşanmış bir bölgeye hizmet konusunda farklı bir tavır takınabilmektedir.⁵⁴ Yine Gazi Mahallesi üzerinden bir yorumda görüşmeci Ercan, " Gazi semtinde yaşamak istemem çünkü güvenlik açısından çok sorun yaşayacağımı düşünüyorum. Ulaşım, güvensiz hissettirmesi, hakkında söylenenler." diyerek yine söylemler üzerinden en tehlikeli bölgeyi kendisi açısından Gazi Mahallesi olarak tanımlamaktadır. Gazi Mahallesi hakkında görüşmeci Eda ise şöyle aktarıyor:

"Sevdiğim halde taksim İstiklal Caddesini çok tehlikeli bulduğum için gitmiyorum. Birde Gaziosmanpaşa'ya bağlı olduğunu düşündüğüm Gazi Mahallesinde siyasi olaylardan dolayı korkarım gitmek istemem. Fatih merkezde de kendimi rahatsız hissederim daha çok çarşafli insanlar olduğu için yanımdan hızla geçip gittikleri için." (Şantiye şefi, Evli, 38 yaşında, Şişli'de ikamet ediyor)

Gazi mahallesi özellikle siyasi olayların çok fazla yaşandığı bir bölge olarak bilinmektedir. Bu bölge ile ilgili görüşmeciler tarafından aktarılanların ise söylentiler ve haberler üzerinden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunları destekleyecek bir söylem de görüşmeci Songül tarafından şöyle dile getirilmektedir:

"Gaziosmanpaşa, Ümraniye, Pendik, Fatih. Kimilerinde bulundum. Kimileri hakkında da olumsuz şeyler duydum. Fatih, Ümraniye'de bulunmak istemem. Genelde olumsuz şeyler duydum. İnsanların dar kafa yapısında olması gibi. Ağırlıklı olarak muhafazakâr görüşlere sahip olmaları buna sebep. Bakışlara maruz kalıp rahat yürünemeyecek bir yer olduğu izlenimindeyim. Gaziosmanpaşa haberlerde de sıklıkla duyduğumuz kadarıyla siyasi olayların, karmaşanın hâkim olduğu bir yer. Bir kadın olarak buralarda rahat hissedebileceğimi düşünmüyorum. Ama hakkında fikir sahibi olmadığım bir sürü semt var. İlk aklıma gelenler bunlar oldu." (Fotoğrafçı, Evli, 28 yaşında, Çocuk sahibi, Şişli'de ikamet ediyor)

Görüşmecilerin aktardıkları tekrar ele alındığında mekânsal damgalamanın söylemler üzerinden de ciddi oranda yayıldığını ve etkili olduğunu söylemek gerekmektedir. Diğer bölgeler ile ilgili de benzer söylemlerde bunu görebilmekteyiz. Örneğin görüşmeci Fatma şöyle diyor:

⁵⁴ Ankara Büyükşehir Belediyesi, Tuzluçayıra Otobüs Seferlerini Kaldırdı www.evrensel.net/haber/86211/ankara-buyuksehir-belediyesi-tuzlucayira-otobus-seferlerini-kaldirdi (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2016)

“Sultangazi, insan popölasyon açısından farklı bir kesim olduğu kanısındaım. Kural tanımamazlık, suç meyilli insanların fazla olması, kadın olmanın zaten çok zor olduğu bir ölkede erkek egemenliğinin baskın bir ilçe olarak iyice zorlaştıyor. Esentepe’de yaşamam orda yaşayan insanların çok sorunlu olduğunu duydum.”
(Sigorta Çalışanı, Evli, 34 Yaşında, Kadıköy’de ikamet ediyor)

Her ne kadar söylemler üzerinden bir tepki geliştiriliyor olsa da bir biçimde damgalanan mekânlar aslında bölgenin yaşayanları ile ele alınmaktadır. Yani bir bölgeyi belirli bir faktör ile ele alıp damgaladığınız zaman bir anlamda aynı damgayı onun içinde yaşayan insanlara ithaf etmiş oluyorsunuz. Bu da söylemlerin yayılmasında medyanın ve insanların etkisinin bu denli etkili olmasının bir anlamda bölgesel damgalamanın da kontrol edilebilir veya mesnetsiz olarak yönettirebilir olmasına olanak sağlayacaktır. Tıpkı Becker’ın bahsettiği mesnetsiz suçlanan tanımındaki gibi. Böylece bir şekilde söylenti ile yayılmış olan bir mekânsal damga, semt sakinlerinin kimliği olarak da okunabilecektir. Örneğin iş başvurusu yapıldığında bu söylemlerden etkilenmiş bir işverenin bu bölgelerde ikamet eden insanları işe almaktan imtina edebileceği söylenebilir. Yani *mesnetsiz suçlanan*⁵⁵ hiçbir suç işlememiş olmasına rağmen mekânsal damgalamanın bir sonucu olarak kendisini suçlu/damgalı olarak bulması mümkün görünmektedir. Bölgesel damgalama sonucunda oluşan bu sonuç ile etnik köken üzerinden yapılan damgalamaya da benzerlik göstermektedir. İki durumda da kişi kendisini ait hissetmese dahi bu damga ile karşı karşıya gelebilmektedir.

Suç bölgeleri dışında farklı biçimlerde etnisite üzerinden yapılan mekânsal damgalama konusunda Fatih ilçesi “muhafazakâr” tanımıyla ön plana çıkmış görünmektedir. Örneğin görüşmeci Özge bu konuda şöyle diyor; “Fatih ya da Ümraniye’de yaşamak istemem çünkü bu gibi semtler inançsal olarak birlikte yaşayan insanların çoğunluğu oluşturduğu semtlerdir.” Örneğin anketlerden gelen bir cevapla da buna Fatih açısından örnek gösterebiliriz. Katılımcılardan biri şöyle değerlendiriyor: “Çeliktepe, çünkü sürekli kavga gürültü. Beylikdüzü, çünkü çok uzak. Fatih, çünkü muhafazakâr insanları sevmiyorum. (Not: Konyalıyım)” Zaten grafiklerde ve anket sonuçlarında da benzer bir durumu açıkça görüyoruz. Burada özellikle anket katılımcısının parantez içerisinde

⁵⁵ BECKER, H.S. (2015) Hariciler (ss.29)

kendisin “Konyalıyım” diyerek tanıtmasının nedeni aslında daha büyük ölçekte, yani şehirler bazında muhafazakâr olarak tanımlanmış bir yere işaret etmek ve buna rağmen Fatih’in muhafazakârlığından olduğuna ilişkin bir ifade taşımaktır.

Öte yandan uyuşturucu ve fuhuş gibi söylemler ile damgalanan bölgelerden de söz etmek gerekmektedir. Özellikle Tarlabası ve Dolapdere bu konuda ön plana çıkmaktadır. Bu hem anket cevaplarından hem de görüşmecilerinden söylemlerinden ortaya çıkmaktadır. Örneğin görüşmeci Şeref şöyle diyor:

“Birincisi Dolapdere’de yaşamak istemem. Her türlü mezhep, din, ırktan olan insanların yaşadığı ve tehlikeli bir semt olduğunu düşünüyorum. İnsanları din din ırk olarak ayıran biri değilim ama yine de daha güvenli bir semtte yaşamak isterim. İkincisi Tarlabası’nda yaşamak istemem çünkü kadın ve çocuklar için güvenli olmadığını aynı zamanda fuhuş uyuşturucu gibi kötülüklerin barındırdığını duymuştum.” (İlaçlama firması Çalışanı, Evli, 32 Yaşında, Fatih’te ikamet ediyor)

Bu sözlerle hem kozmopolit yapının güvensiz hissettirmesine hem de fuhuş ve uyuşturucu gibi olayların da bu bölgede olmasına işaret etmektedir.

Anket ve görüşmecilerin söylediklerine bakarak söyleyecek olursak eğer Esenyurt, Bağcılar, Esenler, Sultangazi, Gaziosmanpaşa, Tarlabası tehlikeli olması ile ön plana çıkan bölgelerdir. Örneğin görüşmeci Özlem şöyle diyor;

“Esenyurt, Gaziosmanpaşa, Sultangazi ulaşım ve sosyal ve kültürel etkinliklere de ulaşmakta yaşayacağım zorluklar. Kasımpaşa, Çeliktepe, Nurtepe, Gültepe, Bayrampaşa, tehlikeli buluyorum.” (İç Mimar, Evli, 34 yaşında, Beyoğlu’nda ikamet ediyor)

Burada görüşmeci bu tarz bölgelerin sosyal ve kültürel anlamda da geri kalmış olabileceğine de vurgu yapmaktadır. Görüşmeci Mazlum ise şöyle ifade ediyor:

“Sırasıyla Kadıköy, Ataköy, Beylikdüzü, Esenyurt ve E5-TEM-Vatan Bağlantı Yolu üçgeninin içi, Bağcılar, Esenler, Güngören, Şirinevler gibi. Merter ve Basın Sitesi hariç. Kadıköy bence bir balon. Orada insanların ne bulduğunu, kafe sevmeyen biri olarak, pek anlayamıyorum. Ataköy ise Sovyet tipidir ve ilk inşa edildiğinde ciddi tartışma konusu olmuştur. Kentin geldiği noktaya bakın ki şu an bu bölge lüks addediliyor. Yine de her yerde türeyen sitelerden ise Beylikdüzü’nden iyidir.

Esenyurt ise tam bir cehennem, nüfusu 5 yılda 2 katına çıktı. O üçgenin içindeki yerlerden zaten bahsetmiyorum, siz biliyorsunuz.”

Görüşmeci hem kentin hızlı dönüşümüne hem de nüfus yoğunluğuna vurgu yapıyor. Esenyurt, Suriyeli göçmenlerin de kendilerini daha rahat hissettikleri, kendi dillerini rahatlıkla konuşabildikleri çok göç alan bir bölge olmuştur. Bu da elbette bölgenin kültürünü de çevresinden bağımsız bir duruma getirmiştir. Etnisite üzerinden oluşan mekânsal damgalama genel olarak iç ve dış göçlerin sonucunda nüfusun bir bölgeye yoğun yerleşimi sonucunda oluşmaktadır. Göçmenler kentin yabancısı olarak göze çarpılmaktadırlar. Örneğin Esenyurt konusunda yine anketlerden birkaç alıntı yaparsak, anket sonuçlarında da benzer bir kaygı olduğunu da görebiliriz. Bazı anket katılımcıları tercihe bağlı yorumlarına bazı eklemelerde bulunmuşlardır. Birbirleriyle benzerlik gösteren yorumların birkaçı şöyledir:

- “Esenyurt semtinde yaşamayı istemiyorum çünkü oralarda epey Suriyeli insan popülasyonu var ve ulaşım gerçekten zor oralardan”
- “Gop Esenyurt riskli bir yaşam alanına sahipler”
- “Esenyurt. Olumsuz şeyler duydum”
- “Esenyurt tehlikeli ve birçok olumsuz olaylar söz konusu.”
- “Esenyurt semtinde yaşamak istemezdim öncelikli sebebi semtin suç oranının yüksek olması, plansız şehirleşmesi ve kişi başına düşen yeşil alanın en düşük olduğu ilçelerden biri olduğu için.”
- “Beykoz, Sarıyer çünkü kalabalıktan biraz daha uzak ve sakin, keşke atölyem oralarda olsa :(bunların yanı sıra üçüncü tercihim Kadıköy çünkü daha genç, güler yüzlü insan ve daha az Suriyeli, Afgan, Pakistanlı göçmen. Esenyurt, bağcılar, Zeytinburnu, çünkü ne yazık ki suç oranı yüksek, bir kadın, bir lgbt+ birey bir çocuk için güvensiz sokaklara sahipler. Bir de Suriyeli, Afgan, Pakistanlı göçmenlerin yoğunluğu”
- “Bağcılar, Esenler, Güngören, Zeytinburnu. İnsanın yaşayabileceği ruh sağlığına uygun değil. Toplu taşıma kültürü bile yok. Cahil olmak suç değil ancak kendini yetiştirmemek suçtur. Kişinin tercihidir bende bunlara saygı duymuyorum”

Benzer yorumlar yine Esenler ve Bağcılar için de geçerlidir. Bu bölgelerle ilgili de görüşmeci Osman şöyle diyor:

“Esenler ve Bağcılar ilçelerinde yaşamak istemem. Zaten buralarda yaşıyorum ve güvenli bulmuyorum. Özellikle kadınlar ve çocuklar için güvenli değil. Ayrıca bölgede çok fazla inşaat yapılıyor, birçok kez bu yüzden kazalar ve ölümler de gerçekleşti. Çünkü çoğu inşaat işçileri herhangi bir önlem almadan çalışıyorlar ve etraftaki evlerin durumunu düşünmüyorlar. Esenler’de belediyenin yaptığı

otoparkın inşaatı dahi birçok ev için tehdit oluşturunuyordu. Zannedirim belediye çok da tedbir almadan inşaatı devam etti. Gençler için aktiviteler çok fazla yok. Kaliteli bir hafta sonu geçirmek isterseniz Esenlerden çıkmanız gerekir, daha iyi ve tarihi İstanbul semtlerine ulaşmak için eğer toplu taşıma kullanacaksanız vakit kaybınız çok olacaktır. Esenler’de değil ama Bağcılar’da siyasal kavgalar liseliler arasında dahi çıkıyor. Özellikle çözüm süreci donduruldu denilen dönemde birçok olaya şahit oldum. Baktığınız zaman hem Türk milliyetçisi hem de Kürt milliyetçisi olan kişilerin çoğunlukta yaşadığı bir bölge çünkü. Ayrıca çevremden anladığım kadarıyla cemaatlere bağlı olan birçok genç de var. Nur cemaati Bağcılar’da popüler, Menzil de Esenler’de. Bahsettiğim semtler zaten muhafazakâr yapıya sahipler. Bu da haliyle özellikle kadınlar için yaşamı zorlaştırıyor. Gençlerin çoğu lise mezunu bile olmadığı ve işsiz oldukları için uyuşturucu gibi kötü alışkanlıklar edinebiliyorlar. Erkenden evlenen birçok kız arkadaşım var. Çünkü hâlâ kadınlara okuma, kendi ayakları üstünde durma şansını vermek istemiyorlar. Birçok aile bunu hâlâ tehlikeli görüyor. Yine semtlerde bulunan kaçak konfeksiyon atölyeleri mültecileri düşük ücretlerle çalıştırdıkları için bu insanlar da çoğunlukla buralarda yaşıyorlar. Bu da düzenin bozulmasına ve güvenliğin biraz daha tehdit altında olmasına sebep oluyor. Bahsettiğim bu ilçelerdeki halk genel olarak mültecilerden çok rahatsız. Kimi zaman bu yüzden kavgalar da yaşanıyor.”

Diğer yorumlardan farklı olarak düşük emek gücünün de böyle bölgelerde eğitim seviyesini etkilediğini, özellikle de kadınlar açısından daha fazla kısıtladığını düşünen görüşmeci aynı zamanda bu tarz bölgelerin dini cemaatler tarafından da belirli bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir. Bu da çocukların gelişimi ve eğitim açısından bir dezavantaj gibi görünmektedir. Bunu destekleyecek benzer bir yorumu da görüşmeci Özlem belirtiyor: “Esenlerde oturmak istemezdim. Çünkü çok kalabalık ve çocuklarım için uygun olmadığını düşünüyorum. Ben bir yer seçerken kreş ve okullara daha çok bakıyorum.”

Bu durumda çocuklu aileler bir bölgeyi nitelendirirken farklı yönlerden değerlendirmektedirler. Çocuklar için daha güvenli bir bölge ve kaliteli eğitime daha kolay ulaşılabilir bölgeler seçmeye özen göstermektedirler. Çocukların alan kullanımları açısından gereksinimleri de yetişkinlere göre farklılık göstermektedir. Hem eğitimleri hem de sosyalleşmeleri açısından farklı ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu sebeple çocuk sahibi olan insanlar ikamet yerleri açısından farklı tercihlere yönelmek durumundadırlar. Pruitt-Igoe örneğinde çocuklu ailelerin bölgeyi daha önce terketmesi gibi. Çocuklar oyun oynayabilecekleri parklara, geniş alanlara, sokaklara vs. ihtiyaç duymaktadırlar. Aynı zamanda iyi eğitim görecekları okullar ve

kreşler de önemlidir. Ayrıca vakit geçirdikleri okulların ve bölgenin yapısına uyum sağlayacaklardır. Bu sebeple hem eğitim açısından hem de var olan toplumsal yapı açısından çocuklu ailelerin tercihleri daha farklı olacaktır.

Güvenlik açısından tereddüt edici bulunan bölgeler ve yaşayanları ile iletişim ve ilişki kurma biçimlerimiz de farklılık göstermektedir. Toplumsal algının yarattığı bu ön yargıdan ötürü insanlar ile iletişime geçerken veya yeni bireyler ile tanışıldığında onlara karşı daha temkinli veya mesafeli davranılmasına neden olmaktadır. Bu tanışmalar ile ilgili ön yargıyı görebileceğimiz bir görüşmeden alıntı yapacak olursak, görüşmenin bu kısmının anonim kalmasını istediğini ısrarla belirten bir diğer görüşmeci ise şöyle diyor;

“Yaşadığın yer çok etkiliyor. Mesela Tinder’da (bir tanışma uygulaması) biriyle eşleşince muhabbet içinde soruyorsun nerede oturuyorsun diye. Halkalı diyorum bazen cevap bile yazmıyorlar. Bazen de çok uzak ya kusura bakma deyip geçiyorlar. Benimki yine sitelerin de olduğu bir yer. Genelde ya uzak diye ya da tehlikeli filan diye düşünüyorlar. Aslında arabam var. İyi bir sitedeyim. Gidip insanlarla gezip sonra evine bırakabilirim. Benim yine bir şekilde böyle bir durumum var. Ama Bağcılar desen mesela böyle bir yerden kimse bir daha yazmaz sana.”

Gündelik hayat tecrübesinde de damgalanmış bir bölgede yaşamının sosyal iletişim açısından yaratacağı dezavantajı böylece görülebilmektedir. Gündelik yaşantıda, iş hayatında ve sosyal ilişkilerin tamamında damgalanmış bir bölgede yaşamak dezavantajlı durumlar doğurabilmektedir. Tıpkı diğer damga çeşitleri gibi mekânsal damga da etkili bir biçimde insanların hayatlarını etkilemektedir. Bu sebeple damgadan sıyrılmak veya onunla başedebilmek için bazı refleksler oluşmaktadır. Bir iş görüşmesinde veya yeni bir tanışma anında bu damgayı gizlemek için başka bir bölgede yaşadığını belirtmek buna örnektir. Dolapdere’de yaşayan birinin Kurtuluş’da yaşadığını söylemesi gibi. Yaşanılan semte daha yakın ve damgalanmamış başka bir bölgenin adı ile bu damgadan sıyrılmaya çalışılabilmektedir.

3.3 Değişen bölgeler

Geçtiğimiz dönemde gerek sayısı günden güne artan göçmenler, gerek Türkiye'nin en büyük ekonomisi olmanın verdiği bir çekicilik ile gerekse de değişen kent ve iskân politikaları ile İstanbul belki de dönüşüm anlamında Türkiye'nin en dinamik kentidir. Buna rağmen son 3 yıllık istatistiklere bakıldığında ve kayıtlı seçmenler göz önünde bulundurularak düşünüldüğünde İstanbul'un uzun yıllar sonra ilk defa göç verdiği görülmektedir. Abdurman Yıldırım, Haber Türk gazetesinde yayınlanan "Köyümüze Dönüyoruz" adlı haberinde şöyle diyor: "İstanbul en son 2015 yılında 50.543 net göç almıştı. 2016 yılı geldiğinde İstanbul için göç tersine döndü ve tarihinde ilk kez 71.307 net göç verdi. 2017 yılında net göç azalmakla birlikte 5.912 oldu. 2018'de ise 210 bin ile rekor kırdı. Böylece İstanbul son üç yıldır üst üste net göç veren il haline geldi."⁵⁶ Bu anlamda değişen bölgeler ile ilgili de genel bazı toplumsal kanılar da oluşturmaktadır. Bu kanılar hem gidenleri hem de gelenleri ile beraber oluşmaktadır. Bu anlamda özellikle görüşmecilerin anlatılarında Taksim/Beyoğlu oldukça ön plana çıkmaktadır. Örneğin görüşmeci Burcu;

"Taksim, sosyalleşmek için tercih edilen bir yerken siyasetin etkisiyle mekânların uğradığı değişimler çok etkili oldu. Eskiden Avrupalı turistlerin yoğunluğu varken şimdi Ortadoğulu turistlerin yoğunluğu arttı. Dolayısıyla yapısı değişti."

diyerek siyasi iktidarın sebebiyet verdiği bir değişime ve turistlerin değişimine dikkat çekiyor. Görüşmeci Cengiz ise Taksim ile ilgili şöyle diyor:

"Taksim, hükümetin politikaları ve mimari değişiklikleri sebebiyle. Giden insanların tabandan zıt biçimde değişmesiyle oldu. Eskiden entelektüel insanlar giderken şimdi Suriyeli ve Araplar var. Genelde göçmenler var. Eski tadı yok artık."

Yine bu görüşmeci de benzer bir durumdan bahsederken entelektüel yapının da değiştiğini söylemektedir. Görüşmeci Emel yine Taksim'den bahsederken,

"Beyoğlu, siyasi nedenlerle semtin bir bütün olarak değiştirilmesi ve eski kültürünün silinmek istenmesi. Orada takılan insanların dönüştürülmesi ve

⁵⁶ YILDIRIM, Abdurrahman Haber Türk. Köyümüze Dönüyoruz. <https://www.haberturk.com/iste-bu-da-goc-soku-2401387-ekonomi> (Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2019)

mekânların da ona göre değişmesi. Açık ve büyük bir AVM haline dönüştürüldü. Kültürü silindi.”

diyerek yine siyasi bir noktadan Beyoğlu’nun değiştirilmeye çalışıldığını söylemektedir. Bir bölgenin dönüştürülmesi, kültürel yapısının değişmesi doğrudan bir damgalama olduğu anlamına gelmez. Ancak bu kültürel değişimin nitelikli bir unsur ile sıfatlandırılması gerekir. Belki de Gezi Parkı tartışmaları, Atatürk Kültür Merkezi, Taksim meydanına yapılan camii, Muammer Karaca Tiyatrosu, İstiklal Caddesi, Tarlabası bölgesi, Emek Sineması gibi birçok yerin hükümet ve belediye kararları ile düzenlenmiş olması insanların bu değişimin sorumlusu olarak mevcut siyaseti görmesine sebebiyet vermektedir.

Bu siyasi işaretler dışında verilen cevaplarda yine görüşmeci Burcu’nun yaşadığı bölge olan Halkalı ile üzerinden yorumu şöyle;

“Halkalı da eskiden köprüyle anılırken ve bir kaç gece konu mahallesinden oluşurken şimdi tamamen sitelerden oluşan 1 milyona yakın nüfuslu yer oldu. Biraz daha gelir seviyesi iyi olan genelde beyaz yakalıların tercih ettiği bir yer oldu. Kiraların düşük olması da etkiliyor. Bir de diyelim bir bölgede Mardinliler varken abi gel burada otur diyor. Pazar var market var çalışırsın. Aynı seviyeden ve memleketçilikten oluyor. Aynı zamanda Başkası da orada olmak istemiyor. Kendi kendine orada belirli güruhin oturduğu bir yapı oluyor. Kira yüksek olunca da oraya belirli bir seviyede insan gidiyor. Mesela Ataköy’de çok fazla hostes ve kaptan olurdu. Ama şimdi havaalanı taşındı ve oradaki ezber bozuldu. Meslek de bazen çok etken oluyor. Kayaşehir’e doğru gidecekler, Halkalı’ya gideceklerdir. Ulaşım kolay diye. İstanbul’da ulaşım da önemli. Oturduğun yeri belirleyen yegâne faktörlerden biri. Mesela metrobüs güzergâhı bile birçok yeri değiştirdi.”

Görüşmeci bu kısımda ekonomik etkenler ve ulaşım ile ilgili yorumları aktarırken devamında da göçün etkisiyle gerçekleşen dönüşümü de şu şekilde yorumluyor:

“Mesela Küçükçekmece Kanarya’ya Mardinliler taşınmadan önce daha farklıydı. Şimdi daha çok Arapça yazılı tabela. Doğuya ait yiyeceklerin satılması. Konuşulan dil. Taksim örneği de aynı. Araplar geldi yemekler değişti. Arap restoranları çıktı. Kıyafet değişiyor. Araplar mesela Collezione çok sevmez. Şimdi orası kapandı Defacto oldu ve daha iyi kazanıyor. Biraz göçmenler sonucu çıkıyor. Böyle bir durum yoksa zaten kimse kimsenin yerini değiştirmiyor. Tek başına giden bir aile Kocamustafapaşa’yı değiştiremez mesela. Ama günümüzde göç daha farklı oluyor. Gittikleri yerleri değiştirir nitelikte oluyor. Zamanında giden Türkler Almanya’yı değiştirmediler belki ama en kötü yemeklerini değiştirdiler. Oraya ayak uydurmaya çalışırken ne alman ne Türk farklı bir form oluştu.”

Görüşmeci Emel ise bu söylemleri destekler nitelikte şunları ekliyor:

"Sadece üniversiteleri bile düşünürsek insanlar kesinlikle gittikleri yeri değiştiriyor. Gençler özellikle bir süre sonra bulundukları ortamı değiştirmeye başlıyor. Yeni mekânların açılması; hastane, havaalanı, adliye vs. bu kurumların meslek gruplarını da oraya taşıdığı için bazen köklü ve büyük değişimler yaşatabiliyor."

Görüşmeci Burcu ise değişimden bahsederken şöyle söylüyor:

"Tekil olarak değişim çok mümkün değil fakat toplu bir durum varsa değiştirebilir. Örneğin semtleri tarif ederken "Karadenizlilerin mahallesi", "Kürtlerin mahallesi" diye tarif ediyoruz ve onların özellikleriyle anıyoruz. Ayrıca dış göç de çok etkili. Yine Esenyurt'ta Suriyelilerin göçüyle birlikte tabelalar, yemek kültürü gibi alanlar etkilendi. Ben orada yaşadığım ve çalıştığım için bir anlamda buna gözcülük ettim. Biz iş davaları için bu bölgede ofis açtık ama zamanla işçi kenti özelliği olan Esenyurt şimdi Arap mahallesi gibi oldu."

Görüşmeci Burcu aynı zamanda bu değişimin kendisi üzerinde de bir etki yarattığını aktarıyor:

"Az önce de anlattığım gibi Esenyurt'ta çalıştığım dönemde daha kapalı giysiler tercih ediyordum. Yaşadığın yer daha muhafazakârsa sen de bir süre sonra benziyorsun. Önce yadırgadığın şeyler daha sonra olağanlaşıyor. Yahut çevreye ve hayvanlara duyarlı bir yerde yaşıyorsan bir süre sonra sen de hassasiyet göstermeye başlıyorsun. Ya da çevreyi kirletmeyi önemsemeyen bir insan yaşadığı yere göre yere çöp atmamayı öğrenebiliyor. Genelde olumsuz özelliklerin çevreyle birlikte olumluya dönebileceğini düşünüyorum. Fakat bazen geri özellikler de yaşadığın yere göre tezahür edebiliyor."

Görüşmeci Cengiz de bu konuda yaşadığı yerin insanı da değiştireceğini söylüyor:

"Ben Cihangir'de yaşıyor olsaydım farklı bir adam olurum herhalde. Boş zamanlarda yaptığım faaliyetler, sosyal hayat. Halkalıda yaşayanlar genelde ev içinde bir hayat yaşıyor. Ev odaklı planlar yapıyorlar. Buralarda da var gidilecek yerler sınırlı. kafe ve AVM dışında bir şey yok. Ama Cihangir'de olsaydım orada köhne bir kafe bile bazen yeni insanlar ve iyi sohbete sebebiyet veriyor. Orada yaşamadım ama sinema ve tiyatro konuşabileceğin insanlar var gibi geliyor. Bahçelievler'deyken genelde kafelerde olurum."

Aynı şekilde görüşmeci Emel de yaşanan semtin dönüştürücü özelliğini özellikle sosyal hayat üzerinden kuruyor ve şöyle diyor:

"Fazlasıyla. Bulunduğun muhit seni olumlu ya da olumsuz kendisine adapte ediyor. Kapalı bir yerse eve kapanıyorsun, sosyal hayatın gelişmiş olduğu bir yerse sen de dahil oluyorsun. Doğaya, deniz orman vs. yakınlığı da çok etkiliyor. İster istemez

semtin bir parçası oluyorsun. Yaşadığın yerdeki insanların düşünce yapısından farkında olarak ya da olmayarak etkilenip ona benziyorsun. Örneğin kafe kültürü varsa akşam çıkıyorsun sen de ama park bile yoksa evde oturmak dışında bir seçeneğin olmuyor.”

Görüşmeci Emel’in de söylediklerine bakarak mekânın bir yandan pratiği de belirlediği söylenebilir. Gündelik pratiklerimizi belirleyen veya belirli bir ölçüde etkileyen bir şey elbette değişimi de tetikleyecektir. Bu konuda Görüşmeci Hasan şöyle söylüyor:

“Kadıköy ya da Avrupa yakası gibi kalabalık düzensiz bir yerde yaşamak istemem. İstanbul’da çok uzun süredir yaşadığım için bana göre her yer çok değişti ama en çok yol kat eden yer Fındıklı diyebilirim. Benim yaşadığım dönemde okul bile yokken şimdi üniversite açılmış, yeni yollar yeni binalar derken oldukça gelişmiş. Tabi ki de insan sosyalleşmeyi sever hem bol bol çevreden etkilenir hem de çevreyi etkiler. Hareketleri çevresindekilere göre değişir farklı düşünceler edinir. Yaşadığım yerdeki insanlar bana daha güler yüzlü, anlayışlı ve sakin geliyor. Ama Kurfalı gibi yerlerde çalışmak insanların davranışları, acelecilikleri ve hoşgörüsüzlükleri yüzünden daha zor. Yaşadığın yer de çalıştığın yerde etkiliyor.” (Pazarcı, Evli, 71 yaşında, Çocuk Sahibi, Kartal’da ikamet ediyor)

Görüşmecilerin benzer olarak aktardıklarını da ele alarak söyleyebiliriz ki tekil olarak gerçekleşen kaymaların kent içerisinde bir değişim oluşturması çok olası görünmemektedir. Fakat toplu biçimde gerçekleştirilen hareketlilik kentin dokusuna ve mekânsal algıya yeni bir bellek yüklemektedir. Böylece kent içerisinde toplu olarak gerçekleşen hareketlilik, iç ve dış göçler ciddi anlamda bir etki yaratarak kenti ve bölgelerin dokusunu değişime uğratmaktadır. Böylece buranın tekil yaşayanları da bu yeni mekânsal algı etrafında daha farklı bir kültür ve bellek ile yaşamaktadırlar. Yine yeni yaratılan iş alanları, konut bölgeler, havalimanı gibi yoğun kullanılan ve çalışan sayısının yüksek olduğu projeler de kent dokusunda değişiklikler yaratmaktadırlar. Örneğin yeni İstanbul havalimanı inşa edildikten sonra Atatürk Havalimanı bölgesinde yaşayan havalimanı sektörü çalışanları bir şekilde daha yakın bir bölgeye taşınmak için ikamet değiştireceklerdir. Bu da eski bölgenin de bir anlamda cazibesini yitirmesine ve kiraların düşmesine sebebiyet vererek bölgenin farklı insanlara açılmasına ve bir anlamda da değişmesine yol açacakken yeni oluşan havalimanı bölgesi de yeni bir cazibe merkezi

haline gelecektir. Aynı şekilde yeni konut ve dönüşüm projeleri de benzer etkiler yaratmaktadırlar.

Bu durum olumlu veya olumsuz olarak bir etkiye sebebiyet verebilmektedir. Böylece kent içerisinde mekânsal algının dönüşümü de diğer dinamiklerin dönüşümünü takip etmekte ve mekânsal algının etkisi de insanların gündelik pratiklerini ve kültürlerini değiştirmektedir. Bu benzeşme topluluklar ve yaşanan mekânlar ile bir süre sonra biz özdeşlik kurarak o bölgenin de insanları ile anılmasına sebebiyet verdiği için mekânsal algının değişmesi mekânın değişmesinden hemen sonra yok olmayacaktır. Bu değişimler bazen sürece yayılarak bazen doğrudan bir müdahale ile gerçekleşebilmektedir. Mekân ile kurulan bağlantı ve izleri de bir müddet daha taşınmaya devam edecektir.

4. SONUÇ

Bu çalışmanın amacı damga kavramına mekânsal bir yaklaşım ile ele almak, mekân ve damga kavramlarının nasıl ortaklaştığını görmek, örneklerini incelemek ve mekânsal damgalamanın ne olduğunu açarak bunun İstanbul'da nasıl okunduğuna bakmaktır. Mekân, yalnızca bir barınak, bir fiziksel alan değil aynı zamanda siyasal, ekonomik ve kültürel bir üründür. Yani mekân, içinde yaşanan gündelik pratiklerin bir sonucu ve etkenidir. Dolayısıyla mekâna bir biçimde formunu ve belleğini aktaran şey de budur. O halde mekânlar üzerinden bir konuyu tartışmaya açmak ve etkilerini mekânsal olarak tartışmak birçok tartışmaya katkı sağlayabilmektedir.

Mekâna ait bellek bir şekilde içinde ve çevresinde olan şeyleri de etkileyip şekillendirmektedir. Bu sebeple bu yaşadıkları yerler ile ilişkili insanlar da mekândan aktarılan belleğin de etkisi ile gündelik hayatlarını yaşamaktadırlar. Bu etki bazı durumlarda negatif bazı durumlarda ise pozitif olarak gözükmemektedir. Bazı durumlarda daha net olacakken bazı durumlarda ise etkisiz gibi görülebilmektedir. Fakat damgalama kavramından yola çıktığımızda mekânların da buna doğrudan maruz kaldığını söylemek gerekmektedir. Bu sebeple damga konusu mekândan bağımsız tartışıldığında eksik kalacaktır. Bu çalışmanın amacı da nelerin damgalandığı, hangi anlatı ile damgalandığı ve bu damgalanmanın İstanbul'da nasıl etkili olduğunu tartışmaktır.

Bu çalışma sonucunda mekânsal damganın da sabit değil dolaşan bir şey olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu konuda Richard Sennett, "Saygı" eserinde, büyüdüğü yer olan Green Cabrini mahallesinden bahsederken şöyle diyor; "Bu damga, şehrin coğrafyasında izlenebilir."⁵⁷ Mekânsal damga da damgalılar ile beraber yer değiştirmektedir. Böylece mekânsal algıyı da değiştirmektedir. Mekânın fiziksel kullanım (barınma vb.) fonksiyonları dışında kullanılıyor olması, özellikle ekonomik anlamdaki değeri, onu her zaman olduğundan daha değerli ve gözde bir hale getirmektedir. Çünkü modern kentlerde mekân sadece üretilen değil

⁵⁷ Sennett, Richard (2005). Saygı (ss.23.) Ü. Bardak, (Çev.) Ayrıntı Yayınları

ayrıca yeniden üretilmesi de mümkün kılınan ticari bir değere dönüşebilmektedir.

Yeniden üretilmesi sonsuz defa tekrarlanabilecek olan bu metayı düşündüğünüzde kentlerde rantın ve ekonominin yer değiştirdiği her dönemde yeni projeler ile hem ekonomik hem de endüstriyel hareketlenmeler sağlanmaktadır. Bunun dışında öngörülemez bir biçimde dinamik bir akış yaşayan dünya politikasının da etkileri mekânları ve algıyı değiştirmektedir. Örneğin Suriye’de yaşanan savaşlar sonrasında Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de yaşamaya başlaması gibi. Bunun da çok plansız bir biçimde yapıldığını düşünürsek birçok kent hem konut fiyatları ve kiralari hem kültürel doku hem de ekonomik iş gücü anlamında değişimler yaşandığı görülebilecektir. Bunun İstanbul üzerinde de ciddi etkileri olmuştur. Görüşmecilerin de aktardıklarına bakıldığında Beyoğlu’nun bazı bölgeleri, özellikle de İstiklal Caddesi ve çevresi artık göçmenlerin yoğunluklu yaşadığı bir bölge olarak görülmektedir. Buna rağmen Galata ve Cihangir bölgeleri ise genel olarak kiralari yüksek olması sebebiyle göçmenlerin ve yoksulların tercih etmediği bölgeler oldukları için çok fazla etkilenmemişlerdir. İstiklal Caddesi’nin bir ucunun Galata’dan diğer ucu ise Cihangir’de olmasına rağmen bu bölgelerin daha izole kaldığını söylemek mümkündür.

Mekânsal olarak damgalanan bölgelerin en gözle görünür ortak özelliğinin yoksulluk olduğunu söylemek mümkündür. Peki yoksulluk bir suç mudur? Yoksullar neden potansiyel olarak suçlu görünmektedir? Yoksullar neden suça daha yatkın olarak görülmektedirler? Bu soruların cevapları başka bir araştırmanın konusu olmakla beraber burada sorulması önemlidir.

Örneğin Tarlabası’nda uyuşturucu ticaretinin yapıldığını ve bu yüzden tehlikeli olduğunu söylemek diğer bölgelerde uyuşturucu ticaretinin hiç olmadığı düşünüldüğü zaman daha anlamlı olacaktır. Çünkü Nişantaşı gibi bölgelerde de uyuşturucu kullanılıyor ve satılıyor olmasına rağmen bu bölgeler uyuşturucu ticareti üzerinden tehlikeli bulunmamaktadır. Tarlabası’nda var olduğu söylenen bu faaliyetin bu kadar görünür olması bu bölgenin daha yoksul, bakımsız ve karanlık olmasından da kaynaklanmaktadır. Yoksulların yaşadığı mekânlar da bir süre sonra yeterli bakımı alamayacağı için zamanla yoksullaşmaktadır. Yani mekânda

yaşanan mekânı da kendisine dönüştürmektedir. Bu sebeple mekânsal algı yaşanan pratiklerin etkisi ile ve mekânın kendisiyle beraber bir şekil almaktadır.

Suçun ve uyuşturucu kullanımının çok daha yoğun ve seyrek olduğu farklı bölgeler bulunmaktadır. Buna rağmen her bölge aynı oranda bir güvenlik hissi yaratmamaktadır. Bu durumlarda bakımsız ve köhne olan muhitlerin daha kolay damgalanabileceğini söylemek mümkündür. Bu anlamda da kent merkezinde bulunan yoksul veya sosyal direnişlerin bulunduğu mahallelerin damgalanması ve bunun sonucunda da dönüştürülmesi kolaylaşmaktadır. Kamuoyunun da güvenlik açısından rahatsızlık duyduğu varsayılan bu bölgeleri "daha güvenli" hale getirmek adına buralarda kentsel dönüşüm ve toplu konut projeleri daha kolay yapılabilir. Çünkü kamuoyu da o bölgeleri de o bölgelerin yaşayanlarını tehlikeli görmektedirler. Bu sebeple mekânsal damgalanmış bölgelerin yaşayanları kendi mücadelelerinde daha yalnızdırlar. Daha önce şiddet yanlısı, çöküntü merkezi, suç mahali olarak damgalanmış mekân çok daha kolay ve kamuoyunu ikna edici bir biçimde projelendirilerek dönüştürülebilmektedir. Mekânın damgalanması genel olarak böylece yoksul bölgelerde daha yoğun bir biçimde yaşanmakta ve dolayısıyla yoksulları daha çok etkilemektedir. Hatta doğduğunuz il veya yaşadığınız semt dolayısıyla işe alınmamanız bile mümkün.

Bütün bunların yanında sosyal yaşamınızda da yaşadığınız mahalle, apartman ve eve göre sosyal statünüz değişkenlik gösteriyor. Yoksul bir mahallede, ya da azınlıkların bulunduğu bir semtte yaşıyorsanız birçok ön yargıyla karşılaşmanız çok olası görünmektedir. Wacquant'ın metinlerinde Raşit'in dediği gibi damgalanmış bir mekâna dönmek bile bir hakaret olabilmektedir. Mekân ve mekân üzerinden damgalanmış toplumun suç oranı ne olursa olsun, var olan damga sizi potansiyel bir suçlu gibi gösterebilmektedir. Bu da bahsedildiği gibi mekânsal damgalama üzerinden mesnetsiz suçlanan olmanızı sağlayabilmektedir. Lefebvre'in de dediği gibi "Mekân, ideoloji ya da siyasetten arındırılmış bilimsel bir nesne değildir."⁵⁸

⁵⁸Lefebvre, Henri (2014). Mekânın Üretimi (ss.), I. Ergüden, (Çev.) İstanbul-Sel Yayınları

Sonuç olarak mekân maddi yaşamdan ve insandan bağımsız bir pratik değil, onun bir ürünüdür. Mekân yeri geldiğinde siyasi araç, ekonomik bir ürün, bir barınak, güçlü ve/veya siyasi bir sembol, bir kimlik vb. olarak tanımlanabilmekte ve bunu içerisinde yaşayanlara da aktarmaktadır. Çünkü mekân durağan değildir, üretilmeye ve üretmeye devam etmektedir. Bu da İstanbul'da mekânsal algının değişiklik göstermesine sebebiyet vermektedir. Bu çalışmanın bir sonucu olarak da mekânsal damgalamanın her zaman deneyimlere dayanmadığını söylemek gerekiyor. Çünkü birçok görüşmeci sadece duydukları yüzünden dahi bazı bölgeleri suç bölgesi olarak gördüğünü anlatmıştır. Genel olarak söylem üzerinden yayılan damga etnik ve siyasi gruplara yöneltilmekte veyahut kentin yoksul mahallelerinin suç mahali olduğunu söylemektedir.

Mekânsal damgalama üzerinden oluşan toplumsal algı 3 farklı biçimde oluşmaktadır ve yayılmaktadır. Bunlar deneyimleme, söylenti, medya-iletişim kanalları olarak isimlendirilebilir.

Şekil 9: Mekânsal damgalama algısının oluşumu

Güvensizlik, suç potansiyeli, siyasi damgalama ve kısmen demografik yapı üzerinden oluşan algı genel olarak deneyim, söylenti ve medya kanalları ile yayılmaktadır. Fakat toplumsal cinsiyet ve muhafazakârlık konusuna gelince görüşmecilerin aktardıklarını da göz önünde bulunduracak olursak medya iletişim kanallarının bu konuda bir payı olmadığını söylemek doğru olacaktır. Örneğin görüşmecilerin bir kısmı da

Gazi Mahallesi ile ilgili duydukları haberlerden ötürü bu bölgenin siyaseten tehlikeli olduğunu belirtmişlerdir. Genel olarak hiçbir bölge muhafazakâr veya eril olarak haberlerde veya medyanın diğer organlarında görülmemektedir. Fakat bazı bölgeleri siyasi olarak veya suç ile ilişkilendirilmiş olarak sıklıkla medyada görünür olmaktadır. Bu da medya iletişim kanallarının damgalama konusunda hem kontrol hem de yönlendirme aracı olarak da kullanılabileceğini göstermektedir.

Çalışmanın temsiliyet alanı içerisinde bulunan görüşmeler sonucunda insanların yaşamayı tercih ettikleri bütün bölgeler için özellikle ulaşım, ekonomik potansiyel ve güvenlik gibi konuları dikkate aldıkları söylenebilir. Ayrıca daha yaşanılır bulundukları bölgelerdeki sakinliği sevdiklerini söylemekte. Kentin dinamik ve karmaşık yapısı düşünüldüğünde bu beklentinin sebebi de ortaya çıkmaktadır. Olumlu görüş verdikleri bölgeler için hayvanlara karşı takınılan davranışı da değerlendirmektedirler. İstanbul açısından insanların hayvanlara daha iyi davrandıklarını düşündükleri bölgeler için genellikle olumlu şeyler söylemekte ve bunun bir kıtas olduğunu düşünmektedirler. Veya "kaliteli" mekânlar olduğunu düşündükleri bölgelerdeki insanların hayvanlara daha iyi davrandığını varsaymaktadırlar.

Yanı sıra kadınlar ise giyimleri açısından mahalle baskısı hissetmedikleri yerlerde daha güvenli ve hissettiklerini ve daha yaşanılır bulduklarını söylemektedirler. Bu açıdan mekân toplumsal cinsiyet yönünden de bir etkiye sahiptir. Yine bu konuda da güvenilir bulunmayan bölgeler genelde kentin köhne ve bakımsız olarak değerlendirilebilecek bölgelerine tekabül etmektedir. Kadın görüşmecilerin de anlattığı gibi bu sebeple kadınlar daha kalabalık ve aydınlık bölgelerden yürümeyi tercih etmektedirler.

Bu çalışmanın sonucunda aktarılan görüşmeler ve anket sonuçlarının kesin bir İstanbul'un mekânsal damgalama haritasını çıkarması mümkün olmayacaktır. Bu çalışmanın amacı damga meselesinin mekânsal boyutunu ve etkilerini tartışmak ve İstanbul üzerinden bir değerlendirme ile yeni bir yorum getirmektir. Fakat İstanbul gibi dinamik ve nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bir kentte bu çalışmanın temsiliyet alanı elbette sınırlı kalmıştır. Çalışmanın iddiası İstanbul'u her detayıyla ele alıp yansıtmaktan ziyade bu konuda bir tartışma alanına yer açmak ve

bu çalışmanın da bu tartışmalara katkı sunmasını sağlamaktır. Bu sebeple çalışmanın eksik kısımlarının geliştirilebileceğini söylemek doğru olacaktır. Damgalanmış bölgelerde yaşayan insanların görüşlerini alabilmek, emniyet gleri ile görüşmeler yapabilmek, damgalanmış bölgelerde daha fazla saha araştırması ve analizi yapabilmek ve daha geniş ölçekli bir medya taraması da çalışmayı geliştirecek ve katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acayip Yorumlarla İstanbul'un En Tehlikeli 9 Semti.
<https://onedio.com/haber/acayip-yorumlarla-istanbul-un-en-tehlikeli-9-semti-400643> (Erişim Tarihi 20 Mayıs 2019)

Ankara Büyükşehir Belediyesi, Tuzluca'ya Otobüs Seferlerini Kaldırdı
www.evrensel.net/haber/86211/ankara-buyuksehir-belediyesi-tuzluca-ya-otobus-seferlerini-kaldirdi (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2016)

ATMACA, M. Çağlar (2017) Everyday Tactics Of Youth For Coping With Socio-Spatial Stigmatization In Şakirpaşa, (Yüksek Lisans Tezi) Orta Doğu Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

AYAYDIN, Özgür. Sur Tarihiyle Yeniden Sahneye Çıkarılıyor.
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/sur-tarihiyle-yeniden-sahneye-cikariliyor-/1334173> (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2019)

BAYAT, Asef (2014) Tersyüz Olmuş Şehirde Siyaset. Mekan Meselesi (ss. 29-57) (S.Torlak, Ö. Kulak, Çev.) İstanbul-Tekin Yayınevi

BECKER, H.S. (2015) Hariciler (ss.21) Ş. Geniş, L. Ünsaldı, (Çev.) Ankara -Heretik Yayıncılık

BİLAN, Seda (2012) Kentin Mekansal Dönüşümü ve Toplumsal Gerilimler: İstanbul Örneği, (Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

BOYSAM, Burak. Menderes Dönemi Belediyeciliği/İmar Hareketleri "Halkla İlişkiler" stratejisi Olarak İstanbul'un İmarı", Türk Belediyeciliğinde 60 Yıl Uluslararası Sempozyum: Bildiri ve Tartışmalar, (ss.239) Ankara-Maya Matbaacılık Yayıncılık

CONNERTON, P. (2011) Modernite Nasıl Unutturur (ss.14) K. Kelebekoğlu, (Çev.) İstanbul -Sel Yayıncılık

ÇALIŞKAN, Ç. Olgun., ÇILGIN, Kumru., DÜNDAR, Uğur., YALÇINTAN, M. Cemal (2012) İstanbul Dönüşüm Coğrafyası
<https://istanbuldonusumcografyasi.wordpress.com>

Direksiyon Yasakları Kalkan Suudi Kadınlara Hala Yasak 5 Şey.
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44576510> (Erişim Tarihi 8 Eylül 2018)

DURSUN, Hasan. (1997). Damgalama Teorisi ve Suç. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1997/3-4

En Zengin Köy 10 Mülteciyi Barındırmadı.
<https://touch.hursedanet.net/Dunya/169141-En-zengin-koy-10-multeci-yi-barindirmadi.html> (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2019)

ENLİL, Zeynep. Sanayi Kentinin Sorunlarına Çözüm Arayışları.
<http://www.yildiz.edu.tr/~enlil/KPT/DERS8.pdf>

FREİDRİCHS, Chad (Yönetmen, Senarist). (2012) The Pruitt-Igoe Myth [Belgesel] Taiwan

GEZGİN, Elif. (2016) Damgalanan Mekanda Yaşam: Bir Kentin Ötekisi Olmak İstanbul-Phoenix Yayınevi

GOFFMAN, Erving (2004) Damga (Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S.N Ağırnaslı, Çev.) Ankara -Heretik Yayıncılık

GÖĞÜŞ, Y. Barış (2014) Küreselleşen Kentlerde Kamusal Mekanın Dönüşümünün İncelenmesi, Taksim Gezi Parkı Örneği, (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Teknik Üniversitesi/Kentsel Tasarım Anabilim Dalı, İstanbul.

GÖKÇE, H. (2017) Haussmann'ın Paris'i İhya mı? İmha mı? Dergi Park 2, 695-699

HARVEY, David. (2011) Sermayenin Mekanları (B. Kıcır, D. Koç, K. Tanrıyar, S. Yüksel, Çev.) İstanbul-Sel Yayıncılık

İleri Haber. Sur'dan zorla göç ettirilenlerin yüzde 82'si geri dönmek istiyor. <https://ilerihaber.org/icerik/sur-dan-zor-la-goc-ettirilenlerin-yuzde-82si-geri-donmek-istiyor-97182.html> (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2019)

İNCEOĞLU, Mehmet. AYTUĞ, Ayfer. (2009). Kentsel Mekanda Kalite Kavramı, (ss.131-145) (<http://www.megaronjournal.com/tr/>) Megaron Dergisi

JACOBS, Jane (2011) Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı (B. Doğan, Çev.) İstanbul – Metis Yayınevi

JOURDAIN, Anne., SIDONIE, Naulin. (2016) Pierre Bourdieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları (Ö. Elitez, Çev.) İstanbul-İletişim Yayınları

KEYDER, Çağlar. (2013) İstanbul Küresel ile Yerel Arasında. İstanbul – Metis Yayınları

KILIÇ, Duygu (2008) Mekansal ve Toplumsal Değişme: Bomonti Örneği, (Yüksek Lisans Tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Kıray, B. Mübeccel, (1998) Kentleşme Yazıları. İstanbul - Bağlam Yayıncılık

KIZIL, Emrah. Bakan Kurum: Diyarbakır, Eski Diyarbakır'dan Güzel olacak. <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/diyarbakir/bakan-kurum-diyarbakir-eski-diyarbakirdan-gu-41117241> (Erişim Tarihi 20 Mayıs 2019)

KOYUNCU, Pınar (2011) Modern Mimarlığın Öldüğü Gün www.arkitera.com/haber/5509/modern-mimarligin-oldugu-gun

LEFEBVRE, Henri (2014).Mekanın Üretimi (I. Ergüden, Çev.) İstanbul-Sel Yayınları

LEFEVBRE, Henri (2013) Kentsel Devrim (S. Sezer, Çev.) İstanbul-Sel Yayınları

PARK, Robert E., BURGESS, Ernest W. (2015) Şehir (P. K. Kaylıgil, Çev.) Ankara – Heretik Yayıncılık

PEROUSE, Jean-François (2016) İstanbul’la Yüzleşme Denemeleri. İstanbul – İletişim Yayınları

POLAT, Veysi. Türkiye, Unesco Kriterlerini Yerine Getirmiyor. <https://t24.com.tr/haber/turkiye-unesco-kriterleri-ni-yerine-getirmiyor,821825> (Erişim Tarihi 20 Mayıs 2019)

SENNETT, Richard (2005). Saygı Ü. Bardak, (Çev.) Ayrıntı Yayınları

SIMMEL, George (2009) Bireysellik ve Kültür (T. Birkan, Çev.) İstanbul-Metis Yayınları

SIMMEL, George (2013) Modern Kültürde Çatışma (T. Bora, N. Kalaycı, E. Gen, Çev.) İstanbul-İletişim Yayınları

WACQAUNT, Loic. (2007) İlerlemiş Marjinallik Çağında Bölgesel Damgalama (ss.2/13) İstanbul –Birikim Dergisi

WACQAUNT, Loic., BOURDIEU, Pierre. (2015) Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar (N. Ökten, Çev.) İstanbul-İletişim Yayınları

WACQUANT, Loic (2015) Kent Paryaları (M. Doğan, Çev.) İstanbul - Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi

WEBER, Max (2012) Şehir: Modern Kentin Oluşumu (M. Ceylan, Çev.) İstanbul-Yarın Yayınları

YILGÜR, Egemen (2008) Nişantaşı Teneke Mahallesi: Marjinal Yoksulluktan Orta Sınıf Yerleşimine, (Yüksek Lisans Tezi) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

YILGÜR, Egemen. (2017) Bir Biyopolitik Süreç Olarak Mekansal Damgalama: Hacıhüsrev Örneği. 111-138 (METU JFA)

Zengin Kaynakların Fakir Bekçisi (ss.7) (22.02.2001) İstanbul – Milliyet Gazetesi

EKLER

EK1: Görüşmecilere yöneltilen sorular.

1. Yaş:
2. Cinsiyet:
3. Meslek:
4. Evli misiniz? Ailenizle mi yaşıyorsunuz?
5. Nerelisiniz?
6. Kaç yıldır İstanbul'da yaşıyorsunuz?
7. İstanbul'da nerede oturuyorsunuz?
8. Daha önce başka bir şehirde yaşadınız mı? Hangileri?
9. Mesleğe ilk nerede başladınız ve kaç yıldır bu mesleği yapıyorsunuz?
10. Mesleği yaptığınız semt/ilçeler nereler oldu? Şu anda hangi bölgelerde çalışıyorsunuz?
11. Çalışma gün ve saatleriniz nedir?
12. Daha uzun süre hangi bölgelerde çalıştınız? Bu bölgeleri nasıl tercih ettiniz?
13. Özellikle çalışmayı sevdiğiniz/istediğiniz bölgeler var mı? Neden bu bölgeleri tercih edersiniz?
14. Özellikle çalışmak istemediğiniz bölgeler var mı? Neden tercih etmiyorsunuz?
15. Meslektaşlarınız daha çok hangi bölgelerde çalışmayı istiyorlar?
16. En sık yaşadığınız sorunlar neler oldu? Hani bölgelerde oldu? Hangi saatlerde oldu?
17. En çok yaşamayı istediğiniz semt neresidir?
18. Hiç yaşamak istemem dediğiniz semtler var mı? Sebepleri nelerdir?
19. İstanbul'da en çok değişen yerler sizce hangi semtler?
20. Sizce yaşadığı bölge insanı değiştiriyor mu?
21. Sizce insanlar yaşadıkları bölgeleri değiştiriyor mu?
22. Ailenizin yaşadığınız ve çalıştığınız bölgeye dair yorumları nelerdir? Bu konuda sizden talepleri olur mu?
23. Yaşadığınız yer ve çalıştığınız yerleri karşılaştırırsanız neler söyleyebilirsiniz?

EK2: Görüşmecilerin profilleri:

GÖRÜŞMECİ İSİMLERİ	YAŞ	YAŞADIĞI YER	MESLEK	MEDENİ DURUM	ÇOCUK
BURCU	30	Esenyurt	Avukat	Evli	Yok
CENGİZ	35	Halkalı	Bölge müdürü	Bekar	Yok
EMEL	29	Bakırköy	Avukat	Bekar	Yok
LEVENT	29	Küçükçekmece	Taksici	Bekar	Yok
HAYDAR	47	Bahçelievler	Taksici	Evli	Var
FATMA	34	Kadıköy	Sigortacı	Evli	Yok
ŞEREF	32	Fatih	Böcek İlaçlama	Evli	Yok
MESUT	28	Maltepe	Şantiye Şefi Mimar	Bekar	Yok
ERCAN	34	Zeytinburnu	Boyacı	Bekar	Yok
ÖZGE	32	Yeşilköy	İç Mimar	Evli	Yok
HASAN	71	Kartal	Pazarcı	Evli	Var
SONGÜL	28	Şişli	Fotoğrafçı	Evli	Var
ÖZLEM	34	Beyoğlu	İç Mimar	Evli	Yok
OSMAN	52	Esenler	Şantiye Şefi	Evli	Var
TOLGAY	36	Ataşehir	Organizasyon	Evli	Var
EDA	38	Şişli	Şantiye Şefi Mimar	Evli	Yok
KEMAL	40	Pendik	Servis Şoförü	Evli	Var
MAZLUM	37	Beşiktaş	Servis Şoförü	Bekar	Yok

ÖZGEÇMİŞ

Hürşah Utku KAYA, 1987 yılında Tunceli’de doğdu. Ön lisans öğrenimini Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Restorasyon bölümünde bitirdikten sonra Girne Amerikan Üniversitesi, İngilizce Mimarlık bölümünü tam burslu kazanarak mimarlık bölümünü bitirdi. 2015 yılından bu yana Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyoloji bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı, eğitimi sırasında Hamburg Hafencity Üniversitesi’nde Erasmus programı ile 6 ay eğitim aldı. Aktif olarak mimarlık mesleğine devam etmektedir.

